

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

EKONOMİK KALKINMA BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN ÖZERKLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMET YUSUF CINKARA

GAZİANTEP
EYLÜL 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

EKONOMİK KALKINMA BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN ÖZERKLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMET YUSUF ÇİNKARA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

GAZİANTEP
EYLÜL 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

Ekonomik Kalkınma Bağlamında Yerel Yönetimlerin Özerkliği

MUHAMMET YUSUF CİNKARA

Tez Savunma Tarihi: 06.09.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr. Erol ERKAN
(Unvanı, Adı ve SOYADI)
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr. İbrahim ARSLAN
(Unvanı, Adı ve SOYADI)
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

_____
(Unvanı, Adı ve SOYADI)
İkinci Tez Danışmanı (varsa)

Prof.Dr. Arif ÖZAYDIN
(Unvanı, Adı ve SOYADI)
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

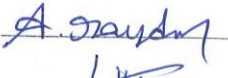
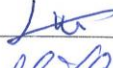
Jüri Üyeleri:
(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Prof.Dr.Arif ÖZAYDIN

Prof.Dr.İbrahim ARSLAN

Dr.Öğr.Üyesi Vahit EREN

İmzası

ÖZET

EKONOMİK KALKINMA BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLERİN ÖZERKLİĞİ

CİNKARA, Muhammet Yusuf
Yüksek Lisans Tezi, İktisat ABD
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN
Eylül 2019, 92 sayfa

Çalışmanın amacı, yerel yönetimlerin özerkliği ile kalkınma arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Kalkınma kavramının yavaş yavaş kendini hissettirmeye başlaması aydınlanma dönemine dayanır. Aydınlanma düşüncesi bilimsel yaklaşımda getirdiği dönüşümle birlikte üretim biçimi ve ekonomiyi de etkilemiştir. Bugüne kadar etkisi ile modern kalkınma anlayışının biçimlenmesinde çok etkili olmuştur. Ülkeler üretim faktörlerini doğru şekilde kullanarak, vatandaşların refah seviyesini yükseltmek amacındadırlar. Bunun için ülkenin teknik altyapı seviyesi, kalkınmanın daha hızlı ve etkili olmasını sağlayacak önemli unsurlardandır. Ekonomi literatüründe önemli bir kavramsal ayrım dikkati çekmektedir. Büyüme ve Kalkınma kavramları bazı dönemlerde aynı anlama geldikleri düşünüldükçe kullanılmamışlar da büyüme kavramı, sadece Gayri Safi Milli Gelir'deki oransal artışı ifade ederken, kalkınma ise, üretim ve teknolojiye yenilikler ile ortaya çıkan sosyo-ekonomik ilerlemeleri de içerir. Bölgelerin ve yerel birimlerin yol, su ve elektrik gibi alt yapı ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi bölgenin gelişmişlik düzeyini belirlemek için önemli bir değişkendir. Sınırlı bir coğrafyada yaşayan görece küçük bir topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan idari birimler yerel yönetimler diye adlandırılmaktadır. Yerel yönetimlerde özerklik, hizmeti yerelde en yakın birimin sunmasının hizmet sunumunun daha verimli olacağı kabulünden dolayı kamu hizmetlerinde maliyet düşürücü bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda yerel yönetimlerin yasalarla sorumlu oldukları hizmet alanlarının ekonomik büyüklükleri ve doğrudan veya dolaylı olarak ekonomiye etkileri bulunmaktadır. Bu çalışmada yerel yönetim hizmetlerinin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla görüşme grubundan elde edilen veriler, görüşmecilerin açık veya örtülü olarak vurguladıkları kavramlar kodifiye edilmek suretiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre yerel yönetimlerin bölgesel kalkınmada etkin bir rolü olduğu, ekonomik kararları alma konusunda yetkilerle güçlendirilmelerinin kalkınma üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Yerel Yönetimler, Özerklik,

ABSTRACT

AUTONOMY OF LOCAL GOVERNMENTS IN THE CONTEXT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

CİNKARA, Muhammet Yusuf
M. A. Thesis, Department of Economics
Supervisor: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN
September 2019, 92 pages

The aim of this study is to determine the relationship between the autonomy of local governments and development. The beginning of the concept of development dates back the period of enlightenment when it gradually made itself emergent. The idea of enlightenment has influenced the mode of production and economy with the transformation it has brought in the scientific approach. It has been very effective in shaping the modern development understanding with its effect until today. Countries aim to raise the welfare level of citizens by using production factors properly. For this reason, the level of technical infrastructure of the country is one of the important elements that will make development faster and more effective. An important conceptual distinction draws attention in economic literature. Although the concepts of Growth and Development have been used with the assumption that they have the same meaning in each period, the concept of growth refers only to the proportional increase in Gross National Income, while development includes socio-economic progresses that arise from innovations in production and technology. The level of meeting the infrastructure needs of the regions and local units such as roads, water and electricity is an important variable to determine the development level of the region. The administrative units established to meet the common needs of a relatively small community living in a limited geography are called local governments. Autonomy in local governments has a cost-reducing effect on public services, since it is recognized that provision of services will be more efficient if the nearest local service is provided. At the same time, the economic size of the service areas in which local governments are responsible by law and have direct or indirect effects on the economy. In this study, it is aimed to draw attention to the effect of local administrations on regional development. For this purpose, the data obtained from the interview group were examined by codifying the concepts that the interviewers emphasized explicitly or implicitly. According to the findings, it has been concluded that local governments have an effective role in regional development and that empowerment in decision making about economic matters has a positive effect on development.

Key words: Development, Local Government, Autonomy

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
TABLOLAR	VI
ŞEKİLLER	VII
KISALTMALAR	I
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
EKONOMİK KALKINMA; KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. EKONOMİK KALKINMA TANIMI	4
1.2.KALKINMA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI	5
1.3.EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA İLİŞKİSİ.....	7
1.3.1. Ekonomik Kalkınmanın Kaynakları.....	8
1.3.1.1. Teknolojik Gelişmeler.....	8
1.3.1.2. Beşeri Sermaye Kalitesi ve Miktarı	9
1.3.1.3. Doğal Kaynakların Kalitesi ve Miktarı.....	10
1.3.1.4. Fiziki Sermayenin Kalitesi ve Miktarı	11
1.4. EKONOMİK KALKINMA GÖSTERGELERİ	12
1.4.1. Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Gelir	12
1.4.2. Gelir Dağılımı	12
1.4.3. Nüfus	13
1.5. BÖLGESEL KALKINMA	14

1.5.1. Bölgesel Kalkınmanın Önemi	14
1.5.2. Bölgesel Kalkınmanın Temel İlkeleri	16
1.5.2.1. Sosyal Fayda İlkesi.....	16
1.5.2.2. Halkın Katılımı İlkesi	17
1.5.2.3. Kalkınma Kutbu İlkesi	18
1.5.3. Bölgesel Kalkınmanın Araçları.....	18
1.5.4. Bölgesel Kalkınma İçin Önemli Faktörler	19
1.5.4.1. Bölgesel Kalkınma ve İnovasyon	19
1.5.4.2. Bölgesel Kalkınma ve Girişimcilik	20
1.5.4.3. Bölgesel Kalkınma ve Turizm	21
1.5.4.4. Bölgesel Kalkınma ve Sürdürülebilirlik	22
1.5.5. Kalkınma Derecesine İlişkin Göstergeler	24
1.6. KALKINMA TEORİLERİ	25
1.6.1. Aşamalı Kalkınma Yaklaşımı	26
1.6.2. Sosyo-Ekonomik Modernleşme Yaklaşımı	29
1.6.3. Marksist Kalkınma Yaklaşımı	30
İKİNCİ BÖLÜM	33
YEREL YÖNETİMLERİN ÖZERKLİĞİ	33
2.1. YEREL YÖNETİM KAVRAMI	33
2.1.1. Yerel Yönetim Tanımı	33
2.1.3. Yerel Yönetim Türleri	34
2.1.3.1. İl Özel İdaresi	34
2.1.3.2. Belediye	35
2.1.3.3. Köy.....	36
2.2. BELEDİYELERİN GÖREV YETKİ VE İMTİYAZLARI	37
2.2.1. Genel Olarak Görev ve Yetkileri	37
2.2.2. Ekonomiye İlişkin Görev ve Yetkiler	39
2.3. YEREL YÖNETİMLERİN ÖZERKLİĞİ	42
2.3.1. Özerklik Kavramı	42
2.3.2. İdari Özerklik	43
2.3.2. Mali Özerklik.....	44
2.3.3. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	49
TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLER VE BÖLGESEL KALKINMA	49
3.1. EKONOMİK AKTÖR OLARAK YEREL YÖNETİMLER.....	49
3.1.1. Yerel Yönetimler ve Girişimcilik.....	50
3.1.2. Yerel Yönetimler ve İştirakleri	52
3.1.3. Yerel Yönetimler ve Altyapı.....	53
3.1.4. Yerel Yönetimler ve Konut Arzı ve Çevre	56
3.1.5. Yerel Yönetimler ve Sosyal Donatı Alanları.....	58
3.1.6. Yerel Yönetimler ve Finansman	59

3.2. YEREL YÖNETİCİLERİN KALKINMA VE ÖZERKLİK KAVRAMLARINA DAİR GÖRÜŞLERİ	60
3.2.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi.....	60
3.2.2. Vergilendirme Yetkisi.....	62
3.2.3. Kaynakların Etkin Kullanımı	63
3.2.4. Denetim ve Şeffaflık	65
3.2.5. Planlama ve Popülizm Sorunu	66
 SONUÇ.....	 68
 KAYNAKLAR	 76
 ÖZGEÇMİŞ.....	 82
 VITAE	 82

TABLÖLAR

Tablo 1.1. Bölgesel Kalkınma Kuramları	25
Tablo 1.2. Boeke'nin Doğulu Toplum ve Batılı Toplum Ayrımı	29
Tablo 2.1. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununda Görev ve Sorumluluklar	34
Tablo 2.2. 237 Sayılı Köy Kanunda Görev ve Sorumluluklar	36
Tablo 2.3. 5393 Sayılı Belediye Kanununda Görev ve Sorumluluklar	37

ŞEKİLLER

Şekil 1 Ekonomik Aktör Olarak Yerel Yönetimler	50

KISALTMALAR

GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
Çev.	: Çeviren
y.y.	: Yüzyıl
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

GİRİŞ

Ülkeler arasında yurttaşlara sağladıkları refah düzeyleri hakkındaki karşılaştırmaların önemi son yarım yüzyılda giderek artmıştır. Ekonomik kalkınmaya dönük bilgi birikimi ve yöntemlerinin çeşitlilik kazanması ile birlikte, gerek bölgesel gerek ulusal alanda hangi birimin diğerine görece daha gelişmiş olduğunun tespiti her dönem olduğundan daha kolay bir şekilde yapılabilmektedir.

Kalkınma kavramının ortaya çıkışı rasyonel düşünce ile birlikte meydana gelmektedir. Bu süreçte akıl yürütme ve gözlemin gerek ekonomik süreçlerde gerekse toplumsal süreçlerde daha belirgin bir şekilde kullanılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Üretimin verimliliğinde meydana getirecek bir birimlik artışın tasarruf edilmesi ve bunun üretim faktörlerine aktarılması, takip eden dönemlerde daha fazla üretim yapılması ve daha fazla çıktı elde edilmesi sonucunu doğuracaktır. Tasarruf edilen miktarın gelecekteki üretimin daha verimli nasıl yapılabileceğine dair yol ve yöntemler araştırılması ise yakalanan kalkınma ivmesinin sürdürülebilir hale getirilmesine yardımcı olmaktadır.

Küresel rekabet ortamında, kalkınma, ülkelerin üzerinde durduğu ve geliştirmeye çalıştığı önemli konulardan biridir. Bir ülkenin yurttaşlarının refah seviyesini arttırmak için yapması gereken şeylerden ilki planlı ve doğru kalkınma adımlarını takip etmektir. Ülke, ürettiği nihai mal ve hizmetlerden elde ettiği çıktı miktarını oransal olarak arttırması ile toplumun refah seviyesini istendik düzeye çekmeyi hedeflemektedir. Ancak kalkınma oransal artışla tanımlanamayacak kadar geniş kapsamlı bir kavramdır. Matematiksel verilerin ötesinde sosyo-ekonomik veya kültürel başka değişkenler göz önüne alınmaktadır. Bu açıdan kalkınma kavramı büyüme kavramından daha kapsayıcı bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bir ülkenin, belirli bir kalkınma düzeyine ulaşabilmesi için öncelikle üretilen nihai çıktı miktarının yani üretim faktörlerinden elde edilen ürünlerin önceki dönemlere göre daha verimli olmasını sağlaması gerekmektedir. Ürettiği çıktı miktarı artmadan bir ülkenin kalkınması düşünülemez. Çünkü; kalkınmada incelenen esas konu üretilen

refahın topluma nasıl dağıtıldığıdır. Gelir dağılımında adaletin sağlanıp sağlanmadığı sorunu farklı değişkenlerle tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ülke ekonomisinin büyüüp büyümediğine karar vermek için Gayri Safi Milli Hasıla değişkenine bakarken kalkınmışlık düzeyini tespit için ekonomik verilen yanında alt yapı hizmetlerinin sunumu, evlere temiz su ulaştırılması, elektrik hizmetinden faydalanma gibi aslında önemli bir kısmı yerel yönetimler tarafından sağlanan hizmet alanlarına ilişkin veriler de kullanılmaktadır.

Bir ülkenin imalat sektörünü katma değeri yüksek ürünleri üretecek şekilde dönüştürmesi ve gelir dağılımında adaleti sağlaması önemlidir. Yaşam standartlarının yükseltilmesi hedeflenir. Bunun için geliştirilmesi gereken temel bazı özellikler vardır. Ülkenin teknolojik altyapı boyutunun daha ileri seviyeye ulaştırılması kalkınma ile doğrudan ilgilidir. Bu sayede ürettiği ürünlerin yüksek katma değerli ürünler olması arzulanır.

Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak kalkınma kavramı, tanımı, ortaya çıkışı, büyüme ve kalkınma arasındaki ilişki, kalkınmanın kaynakları ve göstergeleri, kalkınma teorileri ve bölgesel kalkınma konuları incelenmektedir. Bu anlatılanlardan gelirin paylaşılmasında adalet kalkınmışlık durumun tespiti için önemli ölçütlerdendir. Ülke içerisinde farklı coğrafi bölgelerin veya farklı sosyal grupların yaratılan refahtan paylarına düşen miktarı gelir dağılımı diye ifade edebiliriz. Belirli grupların veya belirli bölgelerin refahtan elde ettikleri payın üzerinde önemli etkenlerden bir tanesi yerel yönetimlerin sundukları hizmetler olmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yerel yönetimler, yerel yönetimlerin özerkliği ve yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları incelenmektedir. Türkiye’de yerel yönetimler 3 türdür. Bunlar; il özel idareleri, belediyeler ve köylerdir. Bu 3 farklı yerel yönetim birimin görev alanına giren konular kendi başlarına karar alabilmesi, plan yapabilmesi ve uygulamalarında merkezin denetim yetkisi haricinde kararlarını yok sayma değiştirme gibi bir yetkisi bulunmaması gerekmektedir. Bu durum özerk bir yerel yönetimin, hizmetlerin sunumu ve kalkınma düzeyinin arttırılmasında daha etkili olması sonucunu doğurmaktadır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Türkiye tarafından çeşitli maddelerine çekinceler konarak 1993 yılında kabul edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde yerel yönetimlerin ekonomik aktör olarak faaliyetleri incelenmiş ve yerel yönetimlerin karar birimlerinde görev alan kişilerle yapılan görüşme sonuçlarından yapılan çıkarımlar aktarılmıştır. Çalışmada yerel yönetimlerin hizmette yakınlık ilkesinden dolayı yaptıkları iş ve işlemlerin ekonomik etkileri incelenmiş ve yerel yönetim hizmetlerinin bölgesel kalkınmaya ilişkin etkileri aktarılmaya çalışılmıştır. Yerel özerklik kavramı hem yönetsel anlamda bir özerkliği hem de finansal anlamda bir özerkliği işaret etmektedir. Hizmeti üreten birim olarak yerel yönetimler hizmetin maliyetini karşılayabilmek için finansal kaynaklarla desteklenmeli ve kaynaklarını nasıl tespit edeceği, nasıl kullanacağı konusunda kendi kendine karar verebilme yetisine sahip olmalıdır. Özerklik kavramı gücünün kendisinden kaynaklanmasını ifade eder. Yerel yönetimler de merkezi yönetimin sahip olduğu devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmalarından ötürü kendi finansal kaynakları, bütçeleri, personel sistemleri ve yönetim sistemleri bulunmaktadır.

Araştırma ile cevabı araştırılan temel soru, yerel yönetimlerin özerkliklerinin kalkınma üzerinde etkisinin olup, olmadığıdır. Bu araştırma yapılırken nitel araştırma yöntemlerinden mülakat yöntemi uygulanmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde yerel yönetim organlarının yöneticilerinden seçimle ve atamayla görev alan kişilerden bir karma grup oluşturulmuştur. Araştırma sorularının seçiminde katılımcılara temel soruların yanında görüşmenin ilerleyen aşamalarında detaylandırıcı sorular yöneltilmiştir. Sorulara verilen yanıtlar kaydedildikten sonra transkripsiyon işlemine tabi tutulmuştur. Yanıtlardan oluşan metin tekraren okunduktan sonra kodifiye edilip üzerinde en çok durulan kavramlar başlıklar halinde incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK KALKINMA; KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. EKONOMİK KALKINMA TANIMI

Ekonomik büyüme kavram olarak ülkenin milli gelir ve kişi başına düşen gelir miktarlarında meydana gelen artışla ifade edilebilirken, ekonomik kalkınmayı açıklamak için yalnızca bu verileri kullanmak doğru sonuçlar vermemektedir. Büyüme bir ekonominin ürettiği mal ve hizmet miktarındaki artışları ifade etmekle birlikte aynı zamanda ekonominin reel gelir düzeyindeki artışları tanımlamaktadır. Bir ülkede bir dönemde tüm mal ve hizmetlerin parasal ifadesi olan milli gelirdeki artış “iktisadi büyüme” olarak tanımlanır (Kaynak, 2011:70). Ekonomik kalkınmada ise yine kıyaslanan farklı dönemler vardır. Ancak makroekonomik verilerin ötesinde başka değişkenler göz önüne alınmaktadır. Bir ülkenin imalat sektörünü katma değeri yüksek ürünleri üretecek şekilde dönüştürmesi ve gelir dağılımında adaleti sağlaması önemlidir. Yaşam standartlarının yükseltilmesi hedeflenir. Bunun için geliştirilmesi gereken temel bazı özellikler vardır. Ülkenin teknolojik altyapı boyutunun daha ileri seviyeye ulaştırılması kalkınma ile doğrudan ilgilidir. Bu sayede ürettiği ürünlerin yüksek katma değerli ürünler olması arzulanır. Bunun yanında üretim süreci bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip ederek çevreye ve topluma en az zarar verecek şekilde kurgulanmalıdır. Çalışanların çalışma koşulları iyileştirilmeli, yurttaşların yaşam standartları yükseltilmelidir. Kalkınmışlık göreceli bir kavramdır. Bu açıdan ülkeler kalkınmasını tamamlamış grupta olanlar ve geri kalmış olanlar olarak tasnif edilebilir. Ülkenin bu iki gruptan hangisine dâhil olduğunu belirleyebilmek için bazı kıstaslara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin önemli bir kıstas olmasına karşın, kalkınmışlık düzeyini anlamak için yeterli olmamaktadır. Yalnızca ekonomik

durumu ifade eden verilen kalkınma düzeyini ifade etmekte yetersiz kaldığı görülmektedir (Tolunay ve Akyol, 2006:116).

Bu tasnifte kalkınmasını tamamlamış ve bunu koruyan bir ülke olmak için diğer toplumlarla yarış halinde olmak gerekir. Ar-Ge faaliyetleri ve girişimcilik desteklenmelidir. İktisat bilimi tarihsel gelişim sürecinde sürekli ilerlemeci ve yeniliklere açık olmuştur. Ancak gerçek anlamda yenilik aramanın da bir iş kolu haline gelmesi ancak 20.yy'ın sonlarını bulmuştur. Araştırma geliştirme faaliyetleri ve buna dönük yapılan çalışmaların çıktıları 20.yy'dan itibaren bilimsel yayınlarda kendine yer bulmuştur (Doğan & Öcal, 2007:10). Kalkınmanın sürdürülebilirliğinin sağlanması için ilerlemeci bir anlayışın hakim olması gerekmektedir.

Ekonomik kalkınma kavramını yalnızca kişi başına düşen gelirle açıklamak konuyu tam olarak ifade edememektedir. Bunun yanında sosyo-ekonomik değişkenler yardımıyla ekonomik kalkınmaya farklı bir boyut getirmek yerinde olacaktır. Değişen kalkınma yaklaşımında ülkenin yıl içinde ürettiği ekonomik büyüklükten hareketle hesaplanan harcanabilir kişisel gelir kalkınma kavramını tam olarak ifade edememektedir. Kalkınma ve büyüme kavramları çoğunlukla birbirleri yerine kullanılıyor olsa bile tam olarak aynı şeyi ifade etmezler. Topyekûn bir ekonomiyi sosyal, kültürel ve teknolojik olgu ve olaylardan ayrı düşünmek yanlıştır (Yavilioğlu,2002a: 75). Ekonomiyi bir sistem olarak kabul ettiğimizde, bu sistemin içerisindeki bütün kaynakların kalkınma üzerinde etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakların verimli kullanımı ekonomi için temel konulardan biridir. Ülkeler kaynaklarını en doğru şekilde kullanarak, yurttaşların refah seviyesini yükseltmeyi amaçlarlar. İnsanların günlük hayatındaki iyiye doğru değişimler kalkınma olarak tanımlanmaktadır (Savaş, 1986:12). Var olan kaynaklardan en yüksek düzeyde verim elde edebilmek amaçlanmalı ve buna dönük ilerlemeci bir anlayış benimsenmelidir.

1.2.KALKINMA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI

Kalkınmanın kavramsal olarak yavaş yavaş kendini hissettirmeye başlaması aydınlanma dönemine dayanır. Aydınlanma felsefesi, modernizmin temellerini oluşturan, bununla birlikte bilimsel, toplumsal, tarihi, siyasi olarak büyük bir

dönüşüm getiren bir yaklaşımdır. Bütün bu dönüştürdüğü alanlarla birlikte ekonomi biliminde de yeni bir yaklaşım oluşturması kaçınılmazdı. Aydınlanma düşüncesi ile birlikte gelişen modernizm, ideal manada dönüşümün yanında zamanın uygulamalarında da yenilikler getirmiştir. Sosyal bilimler için modernizmin ifade ettiği bu yeni yaklaşımla birlikte sanayi üretiminde, kentleşme ve tarımda, aynı zamanda ekonominin bütününde temel dönüşümler ve kırılımlar ortaya çıkmıştır. Ülkeler bir kıyas ve gözleme dayanan yeni bilimsel yaklaşımla birlikte diğer alanlarda olduğu gibi sosyo-ekonomik alanda da, kendi zamanlarına göre ekonomik veriler ve temel yaşam kalitesi bakımından kendilerinden daha iyi durumda olan ülkelerin seviyesine ulaşma amacıyla kültürden ekonomiye kadar geniş alanda takip ettikleri politikalarla kalkınma çabalarına girişmişlerdir (Tüylüoğlu & Çeştepe, 2004:31). Ancak esas anlamıyla kalkınma çok daha sonraları etkisini gösterecektir.

Ülkelerin birbirlerine görece daha zengin kaynaklara aynı zamanda daha iyi yaşam koşullarına sahip olmaları gelişmişlik farklarından ileri gelmektedir. Kronolojik olarak eskilere dayanan kalkınma kavramı 19.yy'a gelindiğinde farklı bir boyut kazanmıştır. Sanayi devrimi ve birikim ekonomisinin ülkeler arasındaki gelişmişlik makasını açmasının da etkisiyle üçüncü dünya ülkeleri görece teknik ve sosyal açıdan geride oldukları devletler seviyesine ulaşmayı amaç edinmişlerdir. Nüfus artışı, tezgâh üretiminden büyük ölçekli üretim bandına geçiş, emeğin verimliliğini arttırmış ve bu da ülkelerin refah seviyelerinden görece büyük değişimlere neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı ile ekonomik gelişimin öncüsü olan Avrupa ülkeleri savaşın getirdiği ağır ekonomik etkilerle boğuşmaya başlamışlardır. Savaşların ardından kalkınmada temel dinamik olan nüfusta büyük bir azalma olmuş, bu durum krizleri ve ekonomik dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Ekonomi tarihinin en önemli krizlerinden biri olan Büyük Buhran ile birlikte sanayileşmiş ülkelerin büyüme hızları belirgin bir şekilde yavaşlamıştır (Şan, 2005: 7)

Ekonomik kalkınma kavramının geçmişi her ne kadar zihinsel bir dönüşüm olan aydınlanma dönemine kadar götürebilir olsa da, esasen birikim ekonomisi, nihai hasıla artışı dolayısıyla dünya ticaretinin gelişmesi bu zihinsel dönüşüm kadar önemlidir. Ekonomik yaklaşımlar dolayısıyla üretimin ve ticaretin önüne zaman zaman konan engeller, siyasi, ekonomik çalkantılar ve savaşlar dolayısıyla kalkınma

süreci sürekli kırımlarla ilerlemiştir. 1939'da başlayan II. Dünya Savaşı'nın 1945 yılında bitmesi ile birlikte bozulan ekonomik sistemin yeniden inşa edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Savaş sonrasında savaşın maliyetine katlanan dünya, bunun yanında önceki dönemde uygulanan ekonomi politikalarını ikame edici yeni bir yaklaşım arayışına girmiştir. Bu dönemde kalkınma ekonomisi önemli bir ivme kazanmış ancak 70'li yıllara gelindiğinde yaşanan ekonomik krizlerle kesintiye uğramıştır. Bu yıllarda ekonomik kalkınma için temel öneme sahip olan, üretim girdilerinden enerjiye ulaşma konusunda krizler ortaya çıkmıştır (Şenses, 2001: 15). Enerji maliyetlerini ve dolayısıyla üretim maliyetlerini arttıran bu durum kalkınma hedeflerinin aksamasına neden olmuştur.

1.3.EKONOMİK BÜYÜME VE KALKINMA İLİŞKİSİ

Ekonomik büyüme ülkede bir yılda üretilen mal ve hizmetlerde niceliksel olarak meydana gelen değişimi ifade eden bir kavramdır. Buna göre büyüme GSYH'nin zaman içerisinde hep artarak bir önceki yılda üretilen çıktı miktarını aşmasını ifade eder (Ünsal, 2003: 15). Üretim faktörlerinde bir artış meydana gelmesi uzun vadede ekonominin büyümesi sonucunu doğuracağı bilinmektedir. Bu açıdan büyümeyi sağlayan etkenlerin doğrudan üretim faktörlerinin niceliğinde veya niteliğinde pozitif bir etki meydana getirmesi beklenmektedir. Büyüme ülke ekonomisinin verimliliğinde sağlanan artışlar olarak görülmektedir. Bununla birlikte katma değer üretiminde artış ve pozitif bir değer olarak ifade edilmektedir. Bu haliyle her bir çalışanın baz alınan yıla göre ortaya koyduğu katma değerde meydana gelen artışı ifade eden bir kavramdır (Gürak, 2006:16).

Büyüme kavramı sadece milli gelirdeki niceliksel artış ifade ederken, kalkınma kavramı, üretim ve teknolojiye yenilikler ile oluşan ekonomik ve sosyal ilerlemeleri de içerir. Üretimin verimliliğinin artırılması önemli olmakla birlikte bu durum yalnızca ekonominin nihai çıktılarındaki artışı ifade etmektedir. Bunun yanında önemli olan artan çıktıdan elde edilen nihai ulusal gelirin yurttaşlara adaletli bir şekilde dağıtılmasıdır. Buna göre büyüme kalkınma için bir ön koşuldur. Kalkınmanın gerçekleşebilmesi, ekonominin verimliliğini arttırıcı yapısal değişimlerin ve yatırımların yapılmasını ve bunları toplumsal gelişimi sağlayıcı yatırımların takip etmesini gerektirmektedir (Arslan, 2013:47).

Ekonomik büyüme kavramı, üretim faktörleri üzerinde geleceğe dönük bir verimlilik artışı sağlamayı da ihtiva eden bir kavramdır. Ülkenin toplam üretim potansiyelinde gelecekte bir artış gerçekleşmesi ekonomik büyüme sürecinin sonunda muhtemel bir sonuçtur. Ekonomik büyümeyi ifade ederken ihtiyaç duyduğumuz bazı temel değişkenler aynı zamanda büyüme sürecinin sürekliliğine de katkı yapmaktadırlar. Bu değişkenler aşağıda ifade edilmiştir (Yavilioğlu, 2002b: 65)

- İşgücü kalitesi ve miktarı,
- Reel sermayenin miktarı ve kalitesi,
- Doğal kaynakların kalitesi ve miktarı,
- Toplumun teknik/teknolojik seviyesi.

1.3.1. Ekonomik Kalkınmanın Kaynakları

Ekonomik kalkınma ülkenin üretim kapasitesinin arttırmasına dönük araçlarda gelişimle ilgili bir kavramdır. Büyüme kavramını açıklayan en temel özelliğe sahip dört değişkenden söz edilmektedir: Teknolojik gelişmeler, işgücünün kalitesi ve miktarı, doğal kaynakların kalitesi ve miktarı, sermayenin kalitesi ve miktarı. Bu sayılanların ekonomik büyüme için temel belirleyiciler olduğu düşünülmektedir. Ülkenin üretim kapasitesini arttırmak için yapılması gerekenler, sayılan dört unsura yapılacak yatırımlarla ilgilidir. Ekonomik büyüme bilgisinin sayılan faktörlerin geliştirilmesi ve ülke ekonomisinde etkin bir şekilde kullanılmasını konu aldığı bilinmektedir (Yavilioğlu, 2002b:66).

1.3.1.1. Teknolojik Gelişmeler

Ekonomik büyüme ülkelerin refah seviyelerinin en önemli belirleyicilerinden olması dolayısıyla ekonomi politikalarında her daim yükseltilmesin amaçlanan bir olgudur. Gelişmiş ekonomilerde büyümenin en önemli kaynaklarından birinin teknolojik gelişme olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında yenilikçi ve yaratıcı düşünce ülke ekonomisinin büyümesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bunu sağlayacak en önemli etkenin ise, ülkenin yeni üretim, odak, olgu ve hedefleri belirlemesini sağlayacak Ar-Ge faaliyetlerine yatırım yapması olduğu düşünülmektedir (Erdoğan & Şerif, 2016:34). Kalkınmanın ilerleyen

zamanlarda da artarak devam edebilmesi için yeni fikirlerin desteklenmesinin, aynı zamanda araştırma maliyetlerinin de sübvansede edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ekonominin büyümesi için teknoloji önemli bir etken olarak görülmüştür. Yeni teknolojilerin araştırılmasının ve transferinin üretim verimliliğini arttıracığı düşünülmektedir. Bireyin kazandığı yetkinliklerle birlikte sahip olunan teknolojiyi daha da geliştirmesi ve sonuçta daha verimli bir ekonomi ortaya çıkması beklenmektedir. Bu ise ülke ekonomisinin daha hızlı bir şekilde kalkınmasını sağlamaktadır (Karagül, 2003: 81).

1.3.1.2. Beşeri Sermaye Kalitesi ve Miktarı

Beşeri sermaye düşüncesi ilk kez 1960'lı yılların başında, tarımsal üretimdeki artışları eğitime yapılan yatırımların katkılarıyla açıklayan Schultz tarafından kullanılmıştır. Devam eden yıllarda ise kapital faktörü beşeri sermayeyi kapsayacak şekilde bir anlam kazanmıştır. Buna göre bazı ülkelerin beşeri sermaye kalitesinin yükselmek için eğitim ve sağlık gibi sosyal alanlara yaptıkları yatırımlarla da verimlilik artışını elde edeceği anlaşılmıştır (Şimşek & Kadılar, 2010:115). Fiziki sermayenin yanında sosyal ve bireysel olarak gelişmiş insan kaynağı edindiği bilgi ve becerilerini, kazandığı tecrübeleri ile bir araya getirerek üretim verimliliğinin artmasını sağlar (Çolak, 2010:109).

Kalkınma ve büyüme kavramları ile ilgili aynı anlama sahip olduklarına dair genel bir kullanım olmasında rağmen iki kavramın içeriği birbirinden farklıdır. Büyüme kavramı kişilerin milli gelirden elde ettikleri paydaki artışı ifade ederken kalkınma ise gelir artışına ek olarak sosyal kültürel imkânlarla ulaşabilme gibi yaşam koşullarında bir iyileşmeye karşılık gelmektedir. Kalkınma kavramının işaret ettiği değişim büyümenin, gerekliliği olan gelir artışını da kapsamakla birlikte buna ilave olarak ekonomik, sosyal, kültürel aynı zamanda politik alanlarda gerçekleşen bir yapısal dönüşümü ifade etmektedir. Ekonomik kalkınma kapsayıcı bir kavram olmakla birlikte, büyümenin gerekliliklerini de içerisinde barındıran bir kavramdır. Bununla birlikte beşeri kalkınma kavramı da insanların gelir seviyelerinde meydana gelen artışın da ötesinde sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve yaşamlarının

daha kaliteli bir hale dönüştürülebilmesi için gereken şartların sağlanması anlamını taşımaktadır. Beşeri kalkınma, kişilerin en temel hak ve hürriyetlerinde başlayarak, verimlilik anlamında daha faydalı olacak alternatifleri de kapsayan çok boyutlu bir kavramdır. (Yumuşak, 2008: 34).

Ekonomik büyüme, işgücünün kalitesine ve büyüklüğüne bağlı olarak zaman içerisinde artışlar ve azalışlar gösterebilir. Buna göre işgücünün büyümeye etkisi de kendi içerisinde iki temel parametreye ayrılmaktadır. Bunlardan birinin diğerinden daha önemli olduğunu söylemek hata olacaktır. Eğer işgücünün büyüklüğü önemli olsaydı, işgücü arzı içerisinde çalışabilir nüfus oranı gelişmiş ülkelere göre daha fazla olan gelişmekte olan ülkelerin sürekli daha hızlı büyümeleri beklenirdi. Buna göre işgücünün niceliksel büyüklüğünün tek başına verimlilik üzerinde belirleyici olmaktan uzak olduğu anlaşılmaktadır. İşgücünün eğitim, sağlık durumu ve teknolojik gelişmelere adaptasyon kabiliyeti de sayısı kadar önemli bir etkidir (Daşdemir, 2008:66-68).

İnsan gücünün kalitesi ve miktarı önemli bir olgudur. İyi bir eğitimle donatılmış ve zamanın gerektirdiği teknolojik kabiliyete sahip bir işgücü popülasyonu ekonominin büyümesinde çok önemli bir etkiye sahip olacaktır. Bu açıdan beşeri sermaye ekonominin büyümesi için çok önemli bir etkiye sahiptir ve büyüme hedeflerini gerçekleştirmek isteyen yönetimler için denklemin vazgeçilmez parçasıdır. Toplumun aynı zamanda bireyin sahip olduğu beceri, yetenek, bilgi, sağlık durumu, eğitim düzeyi, iş deneyimi ve toplumsal konumu gibi olgular beşeri sermaye kavramının önemli belirleyicilerindendir (Canpolat, 2000:267). Beşeri sermayenin yenilik yapma, disiplinli çalışma, eğitim ve uzmanlığa verilen önem, yatırımlar harcamaları ve tüketim harcamaları yönünden rasyonel davranabilme kabiliyeti geliştirilmesi gereken temel özelliklerdendir (Gökalp & Baldemir, 2006).

1.3.1.3. Doğal Kaynakların Kalitesi ve Miktarı

İnsanın haricinde doğada bulunan tüm varlıklar insan gereksinimlerini karşılayabildikleri ölçüde doğal kaynaklar olarak değerlendirilebilmedir. Bir ekonomi için sahip olduğu doğal kaynakların miktarı büyümeyi doğrudan

etkileyebilmektedir. Bununla birlikte doğal kaynakların etkisi diğer önemli etkenlerle desteklenmelidir (Apaydın, 2013:45).

Bir ülke coğrafyasında bulunan ve insan ihtiyacını karşılayamaya yarayan herhangi bir şey doğal kaynak olarak değerlendirilmektedir. Örneğin enerji ihtiyacı için kullanılan doğal gaz, petrol ve türevleri, bunun yanında mobilya imalatında, tekstil ve gıda sektöründe kullanılabilen ormanlar, yaşam için vazgeçilmez ihtiyaç olan su ve hava doğal kaynaklara sıradan örnekler olarak verilebilir. Bunlara ilave olarak gelecekte, gelişen üretim yöntemleri ve ihtiyaçlar doğrultusunda bugün herhangi bir alanda kaynak olarak kullanılmayan yeni unsurların da tespiti mümkündür.

1.3.1.4. Fiziki Sermayenin Kalitesi ve Miktarı

Sermaye, mal ve hizmet üretim sürecini kolaylaştıran, toplum tarafından o zamana dek biriktirilmiş olan aktif varlıkların toplamı şeklinde tanımlanabilir. Kapsayıcı bir anlamda sermaye, üretim sürecinde kullanılan ve yine insanlar tarafından üretilmiş olan ürünlerin tamamı tarafından oluşturulmaktadır. Doğal kaynaklardan ayrılan yönü insan eliyle üretilmiş olmasıdır (Özsağır, 2008:11).

Aletler, makineler, ulaştırma donanımı, üretim tesisleri gibi unsurlar üretim artışı sağlayan fiziksel sermaye türlerindendir. Sayılanlar gibi fiziki sermayenin dışında eğitim ve sağlık yatırımları, genç nüfusa dönük spor alanları yatırımları da aynı zamanda bir sermaye birikimini oluşturmaktadır (Han & Kaya, 2006:53). Kalkınma için vazgeçilmez koşul olarak görülen sermaye insan unsurundan arındırılarak düşünülemeyecek bir olgudur. Sermayenin efektif bir şekilde kullanılabilmesi için beşeri sermayeyi oluşturan insanın emeğine ve çabasına ihtiyaç duyulmaktadır. Maksimum verimlikte bir sermaye kullanımına ulaşmak için gerekli bilimsel eğitim çalışmaları ve uygulamaları doğrultusunda ülke üretiminin yükseltilmesi gerekmektedir. Nitelikli ve bilimsel bir eğitim sürecinden geçen kişiler üretim sürecinde verimlilik artışına katkı sağlayabilmektedir (Coleman, 1994).

1.4. EKONOMİK KALKINMA GÖSTERGELERİ

1.4.1. Kişi Başına Düşen Gayri Safi Milli Gelir

GSMH bir ülkenin vatandaşları tarafından o ülke vatandaşlarının sahip oldukları üretim faktörlerinin-ki bunlar emek, toprak, sermaye ve girişimdir-kullanılarak, belirli bir dönemde gerek söz konusu ülkede gerekse diğer ülkelerde üretilen nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değerine eşittir (Dinler, 2001b: 309,310). GSMH'den her yurttaşın payına düşen kısım ise ülkelerin kalkınma seviyelerinin tespit edilmesi için en önemli göstergedir. Ancak kişi başına düşen GSMH değeri ile her yurttaşın elde ettiği gelir gerçekte aynı olamayabilir. Bu açıdan bakıldığında yalnızca kişi başına GSMH değeri ile bir kıyaslama yapmak doğru olmayabilir.

Ekonomik büyüme teorisi açısından son dönemde dikkat çeken bir olgu insan kaynağına yatırımların öneminin eskiye nazaran arttığıdır. Toplum içerisinde eşitliği sağlayıcı şekilde eğitim düzenlemeleri ve yurttaşların toplam gelirden maksimum düzeyde faydalanmasına dönük hizmet politikaları kalkınmanın toplumun geri kalmış tabakalarına yayılmasının önemini göstermektedir. Hızlı teknolojik gelişmelere adaptasyon için çalışanların yarattıkları katma değer bir kısmı kendilerini geliştirmelerine ve uyumlulaştırmalarına aktarılmaktadır (UN, 2009).

1.4.2. Gelir Dağılımı

Belirli dönemde elde edilen gelir toplumdaki farklı gruplar arasında adaletli bir şekilde paylaşılmalıdır. Gelir dağılımının bölgesel, sektörel, fonksiyonel ve kişisel olmak üzere farklı türleri vardır (Pehlivan, 2009:23). Kişisel gelir dağılımı ülkede elde edilen toplam gelirin toplumu oluşturan bireyler, aileler ve sosyal gruplar arasındaki paylaşımının ifade eder. Kişisel gelir dağılımında ön planda olan gelirin kişiler veya aileler arasındaki paylaşımıdır.

Farklı bölgelerin veya farklı sınıfların elde edilen nihai çıktıdan sahip oldukları pay, kalkınmanın adaletli bir şekilde gerçekleştiğinin bir göstergesidir. Üretime emek sermayesi olarak katkıda bulunan kişiler ürettikleri artı değerden hak ettikleri payı almaları gelir dağılımında adaleti sağlayacaktır. Toplumda ürünlerin ve

gelirin paylaşımını düzenleyen mekanizma bölüşüm mekanizmasıdır. Ürünler ve gelirin sosyal gruplar ve bireyler arasında paylaşım tarzı ise bölüşüm ilişkileri, bölüşüm ilişkilerinin birey veya gruplara ne şekilde dağıldığı ise gelir dağılımıdır (Boratav, 1980:8-9).

Ekonomide üretilen çıktının dağılımı büyümenin adaletli sürdürülebilmesi ve etkisinin toplumsal tabana yayılması için önem arz etmektedir. Bu durumun aynı zamanda zamansal bir etkisi de bulunmaktadır. Buna göre elde edilen hasıladan tasarruf edilen kısım, yaşanan zamandaki tüketim olanaklarını ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Ancak tasarruf edilen kısmın yatırımlara aktarıldığını düşünürsek bu durumda gelecekte üretim olanaklarında bir artış beklenmelidir. Dağılımda adaletin sürdürülebilir bir şekilde devam edebilmesi için, tasarrufların yüksek gelir sahibi kişiler veya gruplar tarafından değil, düşük gelirli gruplar tarafından yapılması gerekmektedir. Büyüyen ekonomiler için gelir dağılımında adaletin sağlanması gelirin kişiler tarafından kullanım biçimi ile doğrudan ilgilidir. Bir ekonomide gelir dağılımının adaletsiz olması durumunda yeni yaratılan zenginliğin tamamına yakının yüksek gelir sahibi kişi veya gruplar elinde birikmesi olasıdır. Gelişmiş ülkelerde yüksek gelirli gruplar üretim olanaklarına da sahip oldukları için elde edilen nihai çıktıdan en yüksek payı oluşturan grup olmaktadır. Bunun yanında nispeten küçük ekonomik büyüklüğe sahip alanlarda iş yapan meslek erbabı ve bağımlı çalışanlar ise nihai çıktıdan daha küçük bir paya ancak nüfus açısından daha büyük bir paya sahiptirler. Düşük gelirli bu gruplar marjinal tüketim eğilimlerinin yüksek olması dolayısı ile tasarruf etmelerini ve servet biriktirmelerini engellemektedir. Yüksek gelirli grupların lehine bozulmuş olan servetin dağılımı süreci bir kısır döngü halini almakta ve bugün düşük gelirli olan grup tasarruf edemediği için servet sahibi olamamaktadır. Gelecekte servet sahibi olamayacağı için yine tasarruf edemeyecek ve bu durum gelir dağılımında adaletli bir sistem kurulmadığı sürece devam edebilecektir (Uysal, 2007: 252).

1.4.3. Nüfus

Ülke ekonomisinin kalkınmasında nüfusun nicel olarak artışı önemli bir etkidir. Ancak iktisatçılar tarafından yalnızca nicel olarak gerçekleşen artışın optimal bir düzeyde verimlilik sağlayamayacağı da düşünülmektedir. Nüfusun hem

nicelik hem de nitelik olarak pozitif yönde ilerlemesi işgücünü, kaynakların dağılımını ve yatırımların niteliğini de pozitif yönde etkilemektedir. Nüfus artışı, gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler için ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Gelişmiş ülkelerde nüfus artışı; gelir artışı, sağlık ve eğitim koşullarındaki iyileşmeyle paralel özellik göstermektedir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ise, doğum oranlarındaki artış, ölüm oranlarında ve salgın hastalıklardaki düşüşler nüfusu sayıca artırmakta, ancak gelir düzeyinde, eğitim ve sağlık düzeyindeki aynı oranda artışlar görülememektedir. Bunun sonucunda, az gelişmiş ülkelerde nüfus artışı ile ekonomik kalkınma arasında negatif gözlemlenebilmektedir (Taban & Kar, 2005:21).

Nüfusun kalkınma üzerinde etkileri eski dönemlerden bu yana düşünürlerin ilgilendiği bir konu olmuştur. Aristoteles'e göre ekonomik yapı ile nüfus arasında bir ilgi bulunmaktadır. Nüfusun salgın hastalıklarla yarı yarıya düşmesinin ardından zenginlikte de yarı yarıya bir düşüş olduğunu gözlemlediğini belirtmektedir (Aristoteles'ten Aktaran, Güneş, 2009).

1.5. BÖLGESEL KALKINMA

1.5.1. Bölgesel Kalkınmanın Önemi

Bölge Kavramı geçmişten günümüze farklı anlamlarda kullanılmış bir kavramdır. Önce yalnızca üretim ilişkisinde mekâna aidiyet bağlamında kullanılan bölge, zaman içerisinde sosyal, kültürel, politik ve ekonomik olguları da kapsar hale gelmiştir. Bir bölge sayılan bu olguların hepsini homojen olarak kapsayabilmektedir. Buna karşın homojenlik söz konusu olmamasına karşın yerleşim birimlerin işlevsel olarak birbirlerine bağlılığı da bölge olarak sınıflanmalarını sağlayabilmektedir (Ünlü, 2006:6-25).

Bölgeler, ülkenin diğer parçalarından ekonomik, sosyal ve fiziki olarak farklılaşan daha küçük parçaları ifade etmektedir. Ulusal ölçekte bölge kavramının yanında, ülkelerin kendi aralarında ekonomik, siyasal ve coğrafi yakınlık dolayısıyla oluşturdukları topluluklar da uluslararası ölçekte bölge kavramının da varlığına işaret etmektedirler (Kaya, 2008: 59-89).

Ülkenin ekonomik bölgelerinin ayrılmasında kalkınmada adaletin sağlanması için gerekli planlama yapılabilmesi için temelde üçlü bir ayrım söz

konusu olmaktadır. Bölge tanımlaması birçok farklı ölçütlere göre farklı ölçeklerle yapılabilmektedir. Bölgesel kalkınma politikalarının hangi ölçekte tanımlandığı kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi açısından önemli görülmektedir (Mengi ve Algan, 2003: 82).

- Homojen bölgeler; fiziki, ekonomik ve sosyal özelliklerine göre ayrılırlar. Bu tarz bölgeselleşmede dikkat çeken genellikle ortak özellik olarak az gelişmiş olmalarıdır (Keleş, 2000:238).
- Polarize bölgeler; fonksiyonel ilişkilerle ilgili kıstaslara göre sınıflanırlar. Kendi çevresinde ekonomik ilişkiler için bir özek haline gelmiş olan yerleşimler ile bunların etki alanında olan alt yerleşimler arasındaki fonksiyonel ilişki olarak tanımlanabilir. Bu bölgelerde özek yerleşim ile alt yerleşimler arasında ekonomik ilişkiler açısından doğal olarak var olan avantaj fonksiyonel ilişkiyi oluşturmuştur.
- Plan bölgeleri; bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının pozitif anlamda ortadan kaldırılmasına dönük bölgesel kalkınma politikalarının uygulanabilmesi için oluşturulmuş bölgelerdir. Plan bölgeleri ulusal çapta var olan kalkınma planlarının bölgesel düzeyde doğru bir şekilde uygulanabilmesini sağlamak için ülkenin sosyo-ekonomik yapısına göre tasnif edilmektedir.

Yol, su ve elektrik gibi alt yapı hizmetlerinin yerel ihtiyaçları karşılayacak düzeyde olması bölgenin gelişmiş bölge olarak sınıflandırılmasına neden olmaktadır. Gelişmiş bölgelerde kişi başına düşen sağlık personeli sayısı ve yatak sayısı, tiyatro, sinema ve konser gibi kültürel faaliyetler sayıca fazladır. Kültürel ve sosyal seviyenin yüksek olması beraberinde doğum oranlarının düşük olmasını getirmektedir. Gelişmiş bölgelerin temel özellikleri aşağıda belirtilmiştir (Kaya'dan Aktaran Savrul: 2012:13);

- Üretim faktörlerinde verimlilik yüksektir,
- Faktör dağılımında dengesizlik veya azdır,
- Bölgenin altyapı hizmetleri yeterlidir,
- Gelişime uygun bir doğal çevresi vardır,
- Bölge dışardan göç almaktadır,

Az gelişmiş ülkelerin sınıflandırılmasında kullanılan değişkenler finansal olanlar ve finansal olmayanlar olarak ayrılmaktadır. Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) değeri ve kişi başına düşen GSMH değeri finansal ölçütlere örnektir. Kişi başına düşen enerji tüketimi, toplam üretim içinde imalat sanayinin payı, kişi başına düşen bilgisayar sayısı, petrol ve türevlerinin üretimi ve tüketimi ise finansal olmayan ölçütler arasında sayılabilir. Bu yaklaşım beraberinde bazı eksikleri de getirmektedir. Bunlar aşağıda belirtilmiştir (Özsoy, 2012: 13):

- Bazı ülkelerin durumu finansal olmayan ölçütler değişikçe belirsizleşecektir.
- Buna göre ülkenin elde ettiği mutlak gelişme düzeyinden daha da önemli olan ülkenin uluslararası sıralamada elde ettiği konumdur.
- Buna göre ülkeler sürekli az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler olarak sınıflandırılacaklar ve az gelişmiş ülke olmanın veya gelişmiş ülke olmanın tanımı sürekli değişecektir.

1.5.2. Bölgesel Kalkınmanın Temel İlkeleri

1.5.2.1. Sosyal Fayda İlkesi

Ekonomide sınırlı kaynakların üretim sürecine aktarılırken nihai sonucun iki yönlü yansıması söz konusudur. Bunlardan birincisi üretimi gerçekleştiren girişimci için kar elde etme, ikincisi ise toplumun tamamına da etkide bulunacak olan ulusal kalkınma boyutudur. Bu iki fayda boyutu birbirlerinden farklıdır. Girişimci temel amacı itibarıyla kendi karını maksimize etmek için eylemlerini planlarken toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmamaktadır. Bu sebeple ekonomik açıdan girişimci için çekici gelmeyen-kar maksimizasyonu amacına hizmet etmeyen- ancak sosyal açıdan toplumun tamamı veya bölge sakinleri için faydalı olan yatırım alanlarında kamu eliyle yatırımların yapılması gerekmektedir (İldırar, 2004:17).

Girişimci için ekonomik davranmak temel kuraldır. Bu davranış kalıbının en temel özelliğinin ise karını maksimize etme arzusu olduğu bilinmektedir. Bunun yanında kamu sektörü için temel amacın kamu yararı olduğu bilinmektedir. Girişimci faaliyette bulunacağı alanı seçerken karlılık hesabı yapmalı, bunun için neyi, nerede, ne kadar büyüklükte bir işletme kapasitesi ile üreteceğine karar vermelidir. Kar

amacı ile hareket eden girişimcinin işletmesi ile ilgili vereceği kimi kararlar kendisi için faydalı olabilirken, bazen toplum için faydalı olmamaktadır. Bu durumda girişimcinin kar maksimizasyonu amacıyla aldığı yatırım kararları işletmenin özel faydası ile toplumun faydası arasında bir uyumsuzluk oluşturabilmektedir (Dinler, 2001b:276).

Bölgesel kalkınma politikalarının etkili olabilmesi için gelişmemiş bölgelere yatırımların kamu eliyle doğrudan yapılması gerekmektedir. Bölgesel yatırımların artması için yapılan teşvik ve özendirici kalkınma politikalarının yetersiz kaldığı durumlarda devletin doğrudan müdahale etmemesi halinde diğer bölgelerle var olan gelişmişlik farkının kendiliğinden ortadan kalkması beklenmemelidir. Bunun için üçüncü bölümde anlatılacak olan yerel yönetimlerin de merkezi idare kadar, toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel seviyesinin arttırılmasına ve bölgesel kalkınma farklarının ortadan kaldırılmasına dönük oldukça geniş yetki ve sorumlulukları bulunmaktadır.

1.5.2.2. Halkın Katılımı İlkesi

Yerel liberal demokrasinin gereklerinden biri olarak ekonomik kararlarda halkın bölgesel demokratik yollarla karar alma süreçlerine katılımının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Bölgesel kalkınma politikalarını en etkileyen en önemli unsurlardan biri insan davranışlarıdır. Planlanan şekilde yerel düzeyde kalkınmanın sağlanabilmesi halkın ihtiyaç ve talepleriyle uyumlu olduğu halde mümkündür. Bölgesel kalkınma planlarının başarıya ulaşabilmesi için yapılması gerekenlerden biri ise halkın karar alma süreçlerine dahil edilmesidir. Yerel halk ekonomik kararlara dahil olduğu zaman amaç birlikteliği ile toplumsal dayanışma artacağı öngörülmektedir. (Taştekin, 2007:28).

Halkın karar alma süreçlerine katılımı, özel sektör, kamu sektörü ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği ile vatandaş katılımını ön plana çıkarmaktadır. Alınan ekonomik kararlardan etkilenecek olan yurttaşlar, karar alma süreçlerine birer paydaş olarak katılarak yerel düzeyde politikaların oluşturulması ve hizmetlerin sunulması sürecine dahil olmaktadır (Bıçkıcı & Sobacı, 2011:219-233). Bölgesel kalkınma politikaları, bölge halkının karar alma süreçlerine katılımıyla yani ekonomik ve

sosyal grupların bir araya gelip ortak fayda etrafında buluşmasıyla mümkün olabilmektedir. Halkın katılımı, özgürlükçü demokrasinin önemli bir ilkesidir.

1.5.2.3. Kalkınma Kutbu İlkesi

Ekonomik kalkınma ülkenin her bölgesinde homojen şekilde ve aynı zamanda gerçekleşmez. F.Perreoux'a göre şartların uygun olduğu bazı bölgeler diğerlerine göre kalkınmaya önce başlar ve zaman içerisinde bu bölgeler kalkınmışlık düzeyi yüksek bölgeler olurlarken, kalkınmanın ülkenin tamamına yayılmasında da önemli rol oynarlar (Dinler, 2001a:200).

Kalkınma en uygun şartları taşıyan bölgede kendiliğinden gelişebileceği gibi bazı durumlarda ulusal ve bölgesel kalkınma planları dahilinde dışsal müdahalelerle de sağlanabilmektedir. İstihdam olanakları yaratmak amacıyla bazı bölgeler seçilebilmekte, bazı bölgeler ise endemik tarım ürünlerine sahip olmalarından ötürü belirli bir sektörün oluşması için odak haline getirilmektedir. Müdahale ile oluşan sektörler yan sektörler oluşumu, yakın bölgelere sağladıkları ekonomik olanaklar sebebiyle ortaya çıkan çarpan etkisinden de faydalanılmaktadır (İldırar, 2004: 18). Bu amaçla yapılan kalkınma planların bölgenin tüm sektörler için yatırıma açılması doğru olmayacaktır. Bunun yerine bölge hangi mal veya hizmet açısından avantaja sahip ise o mal veya hizmet için planlamanın uygun bir şekilde yapılması gerekmektedir.

1.5.3. Bölgesel Kalkınmanın Araçları

Ülkelerin kalkınmışlık düzeylerine göre Bölgesel kalkınma araçları değişiklik gösterebilmektedir. Hem gelişmiş hem az gelişmiş ülkeler göz önüne alınarak uygulanabilecek politikalar genel olarak aşağıdaki gibidir (İldırar, 2004:20-21)

- Bölgesel Planlama: Ülkeler arasında kalkınma farklarının ortaya çıkması, özellikle iletişim ve ulaşımın hızlanmasıyla birlikte kolay tespit edilebilir hale gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında hem ülkeden ülkeye hem de bölgeden bölgeye seyahat ve bilgi edinmenin

kolaylaşmasından dolayı kişilerin kalkınma ve refah arzusunda kendiliğinden bir artış olduğu gözlenmektedir.

- Kamu Yatırımlarının gerçekleşmesi: Bölgeler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi için yapılması gerekenler arasında özel sektörün yatırım yapmak için ihtiyaç duyduğu altyapı yatırımlarının yapılması gerekmektedir.
- Teşvik Tedbirleri: Teşvik uygulamaları çok çeşitli olabilmektedir. Bunlar mali teşvikleri, vergi indirim veya muafiyetleri, girişimciliğe dönük teşvikler olarak sıralanabilir.
- Sorunlara Hızlı Çözüm Getiren İdare: Bölgesel kalkınma planlarının uygulanması sırasında meydana gelen aksaklıkların, kalkınma sürecini yavaşlatmasına engel olmak devletin vazifesidir. Bir anlamda bürokratik yapının sebep olabileceği verimlilik kaybını en aza indirmek amacıyla gerek merkezi idarenin gerekse yerel yönetimlerin anayasadan kaynakları yetkileri bulunmaktadır. Bunun yanında Bölge Kalkınma Ajansları bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek üzere önemli görevler yürüten yapıları oluşturmaktadır.

1.5.4. Bölgesel Kalkınma İçin Önemli Faktörler

1.5.4.1. Bölgesel Kalkınma ve İnovasyon

Kalkınmanın sürdürülebilir hale gelebilmesinin en önemli koşullarından bir tanesi ekonomiye ilişkin her türlü bilginin takip edilmesi ve yeni bilgilerin üretilmesinde öncü olunmasıdır. Bununla birlikte bilgi üretmek ve bilgiyi üretim sürecinde verimlilik artışına dönüştürmek sonraki dönemlerde rekabet gücüne sahip olmayı ve sürdürülebilir kalkınmayı mümkün kılacaktır. İnovasyon üretilen yeni bilgi ve fikirlerden hareketle ekonomik fayda yaratma sürecidir (Kalça & Atasoy, 2008:96). İnovasyon kavram olarak hem bir süreç olarak yenilenme, hem de bir sonuç olarak yeniliği işaret eder. Yeni üretim yöntemleri, yeni teknolojiler ve yeni pazarlar araştırma ve keşfetme sonucunda ortaya çıkan faydanın hem bölgesel hem de ulusal anlamda kalkınmayı olumlu etkilemesi beklenir.

J. Schumpeter, 1934 yılında yazdığı kitabında, ekonomik inovasyonu aşağıdaki gibi tanımlar;

- Var olan bir ürünün değiştirilip geliştirilmesi veya tüketiciler tarafından bilinmeyen bir ürünün yeni özelliklerle piyasaya sunumu,
- Yeni bir üretim yönteminin keşfi ve tanımı,
- Bir ülkede daha önce hiç var olmayan yeni bir piyasanın oluşturulması,
- Daha önce var olmayan yeni bir hammadde ya da yarı-ürün kaynağının piyasaya tanıtımı,
- Tekel piyasasının oluşması veya var olan tekel piyasasında piyasa tekelinin bozulması, (Schumpeter'den aktaran Baykal, 2007).

1.5.4.2. Bölgesel Kalkınma ve Girişimcilik

Girişimcilik ülkeleri düşük gelirli sektörlerden yüksek gelirli hizmet ve teknoloji temelli toplumlarına yapısal olarak dönüştüren ve ülke kalkınmasına fayda sağlayan bir olgudur. Girişimciliğin, istihdam, yenilikçilik ve refah etkileri yoluyla ekonomik kalkınma için önemli bir mekanizma olduğu düşünülmektedir (Acs, Desai, & Hessels, 2008:220-221).

Girişimcilik kavramı bilimsel yazında uzun zamandır kullanılan bir kavramdır. Girişimciliğin üretim faktörlerine ilk defa eklenmesi Fransız J. Baptiste Say ile gerçekleşmiştir, sonraları ise dördüncü üretim faktörü olarak kabul görmeye devam etmektedir. Schumpeter'in bu alana katkısı ise dinamik girişimcilik kavramı ile olmuştur. Schumpeter'e göre dinamik girişimci eski uygulamalar ve yöntemlerin yerine yenilerini koymak konusunda oldukça cesur ve yetkin davranmakta olan kişidir. Örneğin yeni pazarlar keşfetme, yeni tedarik kaynakları bulma, yeni ürünler ortaya koyma, yeni süreç ve organizasyonlar ile eskilerini daha da geliştirip daha verimli hale getirmek, sürekli yenilik arayışında olmak esastır. Bu özelliklere sahip olan kişiler girişimci olarak nitelenirler ve ekonomik büyümenin sağlanmasında en önemli aktörlerden biridir (Durukan, 2005:23-56).

Politika yapıcıları ve akademisyenler tarafından bölgesel kalkınma planlaması sürecinde girişimciliğin rekabet gücü açısından kalkınmayı etkilediği kabul edilen bir durumdur (Zwan, Verheul, Thurik, & Grilo, 2012:326). Girişimcilik, ülkelerin kalkınma seviyelerine göre farklı işlevler görebilmektedir. Girişimcilik sürecinde başarı veya başarısızlık durumu ekonomik faaliyette bulunan girişimci için değil aynı zamanda ülke ekonomisi ve toplumun refahı için de önem arz eder.

Türkiye nüfus yapısı itibarıyla çoğunluğu genç ve girişimcilik potansiyeli yüksek bir nüfusa sahip olması doğrudan ya da dolaylı olarak bölgeler arasındaki kalkınma farklılıklarının ortadan kaldırılmasında önemli bir etken olabileceği düşünülmektedir (Göküş, Özdemiray, & Göksel, 2013:89).

1.5.4.3. Bölgesel Kalkınma ve Turizm

Dünya genelinde turizm faaliyetlerinin ekonomik büyüklüğü giderek artmaktadır. Ülkelerin ekonomisine önemli derecede etki edecek düzeyde GSYH içerisinde paya sahiptir. Turizm gelirlerinin doğal olarak döviz cinsi gelirler olmasından dolayı ekonomi için daha önemli hale gelmektedir. Turizm gelirleri cari açık rakamlarının aşağı çekilmesindeki çok önemli etkisinden dolayı kalkınma politikaları açısından önemlidir (Bahar & Bozkurt, 2010:258-259).

Ekonomik kalkınma planları gerek ulusal ölçekte gerek bölgesel ölçekte var olan ekonomik ve sosyal dengesizlikleri ortak bir kalkınmışlık düzeyinde birleştirmek üzere kurgulanırlar. Bu açıdan bakıldığında sektörel bazda kimi bölgelerin kalkınması için tarım sektörünün geliştirilmesi doğal iken kimi bölgelerin kalkınması için ise turizm sektörünün seçilmesi doğaldır. Uluslararası fonlardan küresel ekonomiye aktarılan kaynaklar içerisinde turizm sektörü giderek önemli bir yer edinmektedir. AB fonları içerisinde turizm destekleyici programların sayısı artarken aynı zamanda OECD tarafından hazırlanan raporlarda kalkınma stratejisi olarak turizmin bölgesel kalkınmayı destekleyici bir sektör olduğu belirtilmektedir. Bölgenin kaynaklar açısından incelenmesi ile birlikte kısa orta ve uzun vadede hedefler doğrultusunda politikalar oluşturulup uygulanmalıdır (Doğan & Yıldız, 2007:149). Bu kaynaklar içerisinde tarihi sit alanları, orman ve kıyı bölgeleri ile eğlence için ayrılmış alanlar da bulunmalı bölgenin turizm ekonomisi açısından potansiyeli tespit edilmelidir.

Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları kimi zaman coğrafi koşullardan kaynaklanabilmektedir. Bu durumda, doğal güzellikler açısından zengin olmasına rağmen sanayi ve teknoloji yatırımlarının gerek ulaşım gerekse hammadde yakınlığı gibi koşullardaki olumsuzluklar sebebiyle göre az olduğu bölgeler, alternatif bölgelerden daha küçük bir ekonomiye sahip olacaklar ve daha düşük kalkınma

düzeyinde olacaktırlar. Kırsal diye niteleyebileceğimiz, turizm potansiyeli yüksek olan bu bölgelerin bölgesel kalkınma planları ile turizm yatırımları ile desteklenmesi durumunda kalkınma sağlanacaktır. Bu durumun aynı zamanda bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının en aza inmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Doğal ve coğrafi niteliklerinden dolayı gelişmemiş olan bölgelerde turizm gelirlerinin artmasıyla, yeni kaynaklar, yeni iş sahaları ve bunların beraberinde getirdiği istihdam artışı oluşacaktır. Bir bölgede turizmin ve kollarıyla birlikte bütün bölge ekonomisinin büyümesi, bölgenin diğer bölgeler seviyesine ulaşmasına sebep olacaktır.

Turizm ekonomisinin kalkınması hedeflenen bölgede, var olan alt yapı, sermaye birikim seviyesi ve kalifiye personel gibi gerekliliklerinin anında karşılanması mümkün görülmemektedir. Kalkınma ancak bu gibi gereklilikler karşılandıktan sonra gerçekleşebilecek bir durum olduğundan, bölgeler arasındaki gelişme makasının kısa vadede kapanmasını beklemek doğru değildir. Öncelikle, büyük sermaye yatırımına ihtiyaç duyulan sektör olarak turizm ekonomisine geçmeden önce büyük bir sermaye birikimine veya yabancı sermaye akımına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgede turizm ekonomisi ne kadar gelişirse yapılacak yatırımlar için ihtiyaç duyulan sermaye miktarı da o denli az olacaktır ve kaynakların etkili ve verimli bir şekilde alternatif kaynaklar arasında transferi gerekecektir. (Bahar, 2007:32). Bölgesel kalkınmada turizm ekonomisinin yeri ve önemi ekonomik bir olgu olmakla birlikte, siyasi koşullar tarafından doğrudan etkilenebilen kırılgan bir alandır. Devletlerarası ticarete ticarete sınırlama getirilmesine ilişkin kurallar içeren uluslararası antlaşmalar mevcut olmasına karşın, bir bölge ekonomisi ülkenin uluslararası alanda söylem veya eylem yoluyla çatışma yaşadığı bir ülke tarafından ticari veya ekonomik bir uluslararası yasakla bağlı olmaksızın rakip ülke tarafından alınan bir karardan doğrudan etkilenebilmektedir.

1.5.4.4. Bölgesel Kalkınma ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilir kalkınmanın bileşenleri BM tarafından tespit edilen şekilde aşağıda sıralanmıştır (Elmacı, 2017:247-248);

- Bireylerin aktif katılımı,

- Bölgesel farklılıklara sebep olan kalkınmadan kaynaklanan sorunları çözen bir sosyal sistem,
- Doğayı ve çevreyi koruyan bir üretim modeli,
- Uzun vadeli hedeflere ulaşmayı sağlamak için teknik bilgiden geri kalmamak üzere, yeni teknik bilgiler üretmeyi ve bu bilgileri piyasalaştırmayı hedef tutan doğru planlanmış bir ar-ge desteği,
- Finansal ve ticari sistemde uygulanan kuralların uluslararası alanda da kabul edilebilir olması,
- Yönetimin sorunlar karşısında esnek çözümler üretebilmesi,
- Ekonomik sistemin kalkınma koşullarını sürekli kılacak teknik ve lojik şartlarla kurgulanması şeklinde sıralanmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma planlaması için önemli özelliklerden bir tanesi var olan veya planlanan geniş ölçekli kalkınma politika ve stratejileriyle ve çevre ile ilgili politikalarla uyumlu olmalıdır. Sürdürülebilir bir kalkınmada amaç bugünkü ihtiyaçları karşılamakla birlikte gelecekte meydana gelecek değişim ve dönüşümlere aynı veya daha ileri gelişmişlik düzeyinde kalabilmek için hazırlıklı olmak ve planlı bir şekilde uzun vadeli kalkınma sürecini yönetebilmektir.

BM uzun vadeli kalkınma hedeflerinde sürdürülebilirlik kavramının önemi vurgu yapılmaktadır. Bunun için yerel kalkınma birincil hedef olmalı, yerel kalkınmayı sağlamak üzere kırsal kalkınma potansiyeli harekete geçirilmelidir. Yerel kalkınma potansiyelinin harekete geçirilmesi sonucunda kalkınmanın gerçekleşmesi ile (Elmacı, 2017:247-248);

- Küçük ve gelişmemiş şehirlerden ve kırsal bölgelerden kalkınmış büyük kentlere hızlı bir şekilde gerçekleşen göç akımının yavaşlaması
- Atıl vaziyette duran tarım arazileri, yaylalar, otlak ve meraların değerlendirilmesi,
- Tarımsal üretimden yeterince yararlanma, doğal ve sağlıklı beslenme
- Demografik dalgalanmayı kontrol altına alma,
- Yerel bölge sakinlerinin yaşam koşullarında iyileşme,
- Besicilerin yetiştirdikleri besi hayvanlarının ekonomik değerinin artması,

- Aynı zamanda yerel bölge sakinleri için daha fazla istihdam olanakları ortaya çıkacaktır.

1.5.5. Kalkınma Derecesine İlişkin Göstergeler

Özellikle gelişmiş ülkeler içerisinde gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerin bulunması, belirli bir kalkınma düzeyine ulaştıktan sonra, sınırlı kaynakların kullanımında, rasyonel olmayan tercihler yapılmasına neden olmaktadır. Ülke içerisinde farklı bölgelerin gelişmişlik düzeyleri birbirlerinden büyük ölçüde farklıysa; bu durum, kaynakların sektörden sektöre optimal dağılımının önünde bir engel oluşturur. Ayrıca kaynakların kullanımında eksiklik bunun yanında orantısız büyüyen kentler oluşması gibi birçok olumsuz ortaya çıkar. Bölgeler arasındaki kalkınma farklılıkları ölçülmeli ve dengeli ve eşit bir kalkınma düzeyi elde edilmeye çalışılmalıdır.

Kalkınma derecesini, bir yaşam standardı düzeyi olarak tanımlayabiliriz. Kalkınma derecesini ölçmek için kullanılan göstergeler; gelir düzeyi, sanayileşme seviyesi, tarım ve ormancılıkta çalışanların bütün nüfusa oranı, genel olarak yerel yönetimlerin özelde belediyelerin mali durumu, nüfus yoğunluğu, elektrik şebekesi düzeyi, bölgede trafik yoğunluğu, doğum oranının bölgenin toplam nüfusuna oranı, ortaöğretimin öğrencilerinin sayısının aynı yaş gruplarına oranı, hizmet sektöründe çalışanların toplam çalışan nüfusa oranı, kaçak yapılarda yaşayanların toplam nüfusa oranı, evlere su hizmetinin ulaştırılma derecesi, karayolu yoğunluğu, ekilebilir tarımsal üretim alanlarının aritmetik ortalaması, bölgenin göç alma dengesi, kütüphanelerden ödünç alma oranı, çocuk ve bebeklerde ölüm oranı şeklinde sıralanabilir (Klaassen'den Aktaran Tekin,2011: 4).

Ülkelerinin bazısının gelişmiş bazısının az gelişmiş olarak sınıflanmasında, insanın asli ihtiyaçlarının karşılanmasında rasyonel ölçütlerin ve yöntemlerin kullanılmasını esas alan bir yaklaşım da bulunmaktadır. Asli ihtiyaçlar karşılanmadığı zaman sağlıklı bir yaşam sürülmesi mümkün değildir. Kişilerin çoğunluğunun karşılanması zorunlu olan gıda, barınma, kıyafet, eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılayamaz ise ülkenin az gelişmiş bir ülke olduğu düşünülmelidir. İhtiyaçların karşılanma düzeyine göre ülkeler arasında bir sıralama yapmak mümkündür. Gelişmiş olarak niteleyebilmek için gereken gıda, barınma, kıyafet,

eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçlardan belirli bir sınırın altında faydalanan insanların yaşadığı yerler az gelişmiş olarak nitelendirilir. Bu yaklaşımın eksikleri ise aşağıda sıralanmıştır (Özsoy, 2012: 14);

- Kişilerin bireysel ihtiyaçları, sosyal ve kültürel konumlarına ve zamana göre ayrışabilmektedir.
- Tek başına sorunlu yanları bulunan bu tanımlama olarak diğer ölçütlerle birlikte kullanılması halinde daha doğru bir veri sunacaktır.
- Sayılan ihtiyaçların giderilmesi sırasında kalite farklılıkları değerlendirme dışı olduğundan bu konuda bir sıralama yapmak doğru sonuç vermeyecektir.
- Bireyin fiziksel ihtiyaçları yanında sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının da değerlendirilmesi gerektiğinden bu konuda veri toplamak zorlaşmaktadır.

1.6. KALKINMA TEORİLERİ

İktisadi büyüme teorilerinin ortaya çıkışı klasik iktisadi yaklaşımlar birlikte görülmekteyse de 20. yy'da dünyada yaşanan yıkımların ardından giderek önem kazanmıştır. Ekonomik kalkınmaya dair bir çok araştırma ve çalışmalar yapılmış olmasına karşın kalkınma kavramı nispeten yeni bir kavramdır. İkinci dünya savaşından sonra literature giren bu kavram öncesinde refah, gelişme anlamlarında iktisat yazınlarında kendine yer bulmuştur

Ekonomik kalkınma kavramı literature yeni girmiş olmasına karşın ekonomi tarihi içinde büyüme ve kalkınmayla ilgili birçok görüş bulunmaktadır. Kalkınmaya dair merkantilistlerin ve fizyokların da görüşleri bulunmaktadır. Klasik büyüme teorisi, ise Adam Smith ve David Ricardo tarafından oluşturulan bir teoridir. Ancak bu iki düşünürden David Ricardo'nun görüşlerinin daha ağırlıklı olduğu bilinmektedir.

Tablo 1.1. Bölgesel Kalkınma Kuramları

Rosenstein - Rodan'ın Büyük İtiş Modeli	Rostow	Friedrich List	R. Nurkse'nin Kısır Döngü Kuramı	A. Lewis	Hirschman Dengesiz Kalkınma	Paul Streeten ve Dengesiz Kalkınma	Perroux Büyüme Kutupları Teorisi
Ekonomi -de birçok kesimde eşanlı yatırımlar gerektiği ni ve bu yatırımlar -ın kalkınmanın ilk hareketini ortaya çıkardığını savunmuştur.	Tüm toplumlar aynı yolu izleyerek kalkınma süreçlerini tamamlamaktadır.	Ekonomi de tüm sektörlerin aynı anda ve birlikte canlandırılmasının dengeli bir kalkınmayı sağlamaktadır.	“Bir ülke yoksul olduğu için yoksuldur”	Ekonomik kalkınma için, tasarrufların artması ve bilgi ve yetenekleri de içeren hızlı bir sermaye birikimi artışı sağlanması gerekmektedir.	Ekonomiyi dengeden uzaklaştıran her tür hareket, ekonomik kalkınmayı hızlandıracaktır.	Büyüme oranları ile ilgili önlem alma konusunda, kalkınma çok başarılıdır. Ancak yolsuzluk, adalet ve yoksulluğun ortadan kaldırılması konusunda yetersizdir ya da çok az başarılıdır	Bölgesel gelişmede en önemli unsur, gelişme kutbunun çekirdeğini meydana getiren “kilit endüstriler” arasındaki karşılıklı etkileşimdir

(Şenol ve Kemeç, 2018:119)

1.6.1. Aşamalı Kalkınma Yaklaşımı

Toplumların siyasi, ekonomik ve kültürel yönden birbirlerine benzeşen yapılara sahip olmalarından ötürü, az gelişmiş ülkeler de gelişmiş ülkelerin geçmişte yaşadığı sosyal ekonomik ve kültürel olayları yaşayarak kalkınma süreçlerini devam ettirebileceklerdir. Az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelerin daha önce izledikleri başarılı yol ve yöntemleri izlemeleri halinde daha kısa sürede kalkınacakları kabul edilmelidir. Bu açıdan kalkınmaya giden yolda doğru stratejiler izlendiği zaman az gelişmişlik aşamasında olunsu bile geçici bir durumdur. Gelişme Aşamaları yaklaşımına göre azgelişmiş ülkeler, kapitalizmin doğduğu gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan kapitalizm öncesi siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik durumlarıyla benzeşen geleneksel toplumlardır (Yavilioğlu, 2002a:49-70)

Rostow tarihsel gelişim süreçleri ile ilgili yaklaşımı kalkınma konusundaki literatüre önemli katkılar yapmıştır. Rostow'a göre toplumların kalkınma sürecinde

tecrübe edecekleri istisnasız beş aşama bulunmaktadır. (Berber'den Aktaran Erbay ve Özden, 2013: 13).

“İktisadi Gelişmenin Merhaleleri” adlı çalışmasında Rostow aşamalı kalkınma modelini sunmaktadır. Buna göre her toplum tarihsel olarak, geleneksel toplum, hazırlık aşamasındaki toplum, kalkış aşamasındaki toplum, iktisadi olgunlaşma yolundaki toplum ve kitle tüketimi çağındaki toplum aşamalarından geçerek, kalkınmasını tamamlayacağını belirtmektedir (Rostow, 1999: 17).

Geleneksel Toplum Aşaması: geleneksel toplumlar iktisadi faaliyetler açısından çok sınırlıdır. Kitlesele üretim tarzı olarak emek gücüne dayalı bir tarımsal üretimin olduğu bir dönemdir. Teknolojik alet ve gereçlerin ve sosyo-kültürel faaliyetlerin bulunmadığı bir aşamadır. Ekonominin itici etkenlerden yoksunluğu dolayısıyla durağan bir dönem yaşadığı geleneksel toplum aşamasında hakim sınıf toprak sahipleridir. Geleneksel toplumlarda ekonomik faaliyet olarak tarım harici bir ekonominin oluşması beklenemez. Bu nedenle istihdam tarım ekonomisi tarafından sağlanmaktadır. İdari yapı itibariyle merkezi yönetim güçlü olduğu bir sistem egemendir.

Geleneksel toplum aşamasında ülkeler henüz kalkınmaya başlamamışlardır. Kalkınmanın önemli unsuru olan üretim çeşitliliği yoktur ve tarımsal üretim hakimdir. Dolayısıyla birikim ekonomisinin olmadığı, iş bölümü ve verimlilik gibi unsurların bulunmadığı, gelir ve tasarrufların az olduğu bir ekonomik sistem hakimdir.

Ortaçağ Avrupası, Kadim Çin toplumu, Ortadoğu toplumları ve Akdeniz toplumları geleneksel toplum aşamasındaki toplumlara örnektir (Rostow, 1999: 3-17).

Hazırlık Aşaması: 17. y.y.'dan sonunda ve 18. y.y.'a geçilirken dünyada pazarın genişlemesi, rekabet, bilimsel düşüncenin skolastik düşünce karşısında galip gelmesi dönemin önemli dönüşümler yaratan olaylarıdır. Batı Avrupa bu süreçte yeni teknik ve düşünsel bilgi ve yöntemleri üretim fonksiyonlarına aktarmıştır. Bununla birlikte hazırlık şartlarının ilkin Batı Avrupa'da gerçekleştiği bilinmektedir. (Rostow, 1999: 6-7).

Kalkış Aşaması: Rostow'a göre bu dönemde kalkınma aşamasının temel hazırları yapılmış, kalkınmayı engelleyen şartların ortadan kaldırılması yeniden dizayn edilmesi tamamlanmaktadır. Bununla birlikte kalkınma için itici etki yapacak kurum ve yapılar bu aşamada gelişmektedir. Rostow'a göre bu dönemin üç önemli şartı bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

- Üretken yapıların oranı hızlı bir şekilde yükselmeye başlamaktadır.
- Özellikle kalkınmayı özendirecek imalat sanayilerinin oluşturulması bu dönemde gerçekleşmektedir.
- Kalkınmanın uzun vadeli ve sürekli olabilmesini sağlayacak temel alt yapı kurumları bu dönemde ortaya çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin yaşadıkları kalkınma sürecini inceleyen Rostow'a göre kalkış aşaması 20-30 yıllık bir dönemden ibarettir. İngiltere'de kalkış aşaması 1783'den itibaren yirmi yıl içine, Fransa ve ABD'de 1860'dan önceki yıllara, Almanya'da 19. asrın üçüncü çeyreğine, Japonya'da aynı asrın son çeyreğine, Rusya ve Kanada'da 1914'den önceki çeyrek yüzyıla, Hindistan ve Çin'de 1950 civarına yerleştirmek mümkündür (Rostow, 1999: 6-7).

Gelişen Topluma Geçiş Aşaması: 40 sürmesi öngörülen bu aşamada sanayi ve teknik bilginin ilerlemesi ve bunların ekonomik verimlilikteki birikimli etkisi sayesinde kaynakların kullanımda işgücünde ve hemen her alanda optimum düzeye ulaşmıştır. Ekonominin öncü sektörü sanayi sektörü olmakla beraber, imalat sanayilerinin kalkınma düzeyine katkısı daha fazladır. Ülke ekonomisi üretimde çeşitliliği yakalamış durumdadır. Yenilik üreten ve önceki dönemler kullanılan teknolojiyi geliştiren bir ekonomik sistem oluş durumdadır.

Olgunluk Aşaması: bu aşamada toplum refah ekonomisine ulaşmış durumdadır. Gelirlerin içerisinde yatırımlara ayrılan belli bir miktar bulunmaktadır, toplum eskiye göre teknolojiyi hayatın her alanında kullanmaktadır. Yatırım mallarının üretimi toplam sanayi üretimi içerisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Nüfusun ihtiyaçlarını karşılayanın ötesine geçen bir gelir üretilmektedir. Rostow'a göre Amerikalılar olgunluk aşamasından çıkıp kitle tüketim toplumu olma yolunda ilerlemektedir. Batı Avrupa ve Japonya hızlı bir şekilde bu aşamaya girmeye başlamışlardır. (Rostow, 1999: 10).

Kitle Tüketimi Aşaması: Olgunlaşma aşamasının ardından tüketicilerin daha çok olduğu bir aşamaya geçilir. Bu aşamada refah artmıştır, ancak toplumda önceki döneme göre arz ile talep arasında bir dengesizlik ortaya çıkmıştır. Üretimden ziyade tüketimin hakim olduğu bir ekonomik yapıda refah seviyesi yüksek tüketicilerin konfor arayışları ekonominin üretkenliğini azaltmıştır. Üretim imalat sanayi ürünlerinden dayanıklı tüketim malları evrilmektedir bunun yanında kentlilik oranı hızla artmakta, kırsal ve tarımsal üretimde çalışan nüfus azalmaktadır. Bu aşamada bir ülke dış politikada ve askeri alanlarda bir yarışa girmekte ve kaynaklarının önemli bir kısmını bu alanlara aktarmaktadır. Kısaca, kitle tüketim çağına erişmiş ülkelerin amaçları önceki kalkınma dönemlerinden farklılaşmaktadır buna göre;

- Refah devleti;
- Dayanıklı tüketim malları üretimi;
- Dış politikada ve askeri konularda üstünlük sağlamak amaçları arasında yapacağı tercihlerin denge kurmaya çalışmaktadır.

1.6.2. Sosyo-Ekonomik Modernleşme Yaklaşımı

Bir toplum içerisinde inanç sistemleri, değer yargıları, sosyal kültürel kabulleri ile birbirlerinden farklılaşan gruplar veya kişiler vardır. Bu kişi veya gruplar farklı yaşam alışkanlıklarını ekonomik sistem içerisine de dahil edebilmektedirler. Örgütlenme biçimleri ve üretimde kullandıkları teknolojiler birbirlerinden farklılaşabilmektedir. Heterojen bir yapıya sahip olan bu toplumlar aynı anda birbirinden farklı, toplumun bu yapılar arasında bölüşüldüğü bir sosyal yapıya sebep olmaktadır. Boeke, Doğulu toplum ve Batılı toplum ayrımı ile bu iki farklı sistemi adlandırmıştır. İki sistem arasındaki temel farkları benzerlikleri sınıflamıştır (Özsoy, 2012: 42). Bunlar;

Tablo 1.2.: Boeke'nin Doğulu Toplum ve Batılı Toplum Ayrımı

	Doğulu Toplum Sistemleri	Batılı Toplum Sistemleri
Sosyo-Psikolojik Özellikler	Sınırlı İhtiyaçlar	Sınırsız İhtiyaçlar
	Fiyat değişmelerine karşı duyarsızlık -Fiyat yükselince arzın artmaması -Ücret yükselince işgücünün daha az çalışmak istemesi (Geriye dönen emek arz eğrisi gibi)	Fiyat değişmelerine aşırı duyarlılık
	Risklere katlanma isteksizliği (Bilinçli olarak yatırım yapmama)	Risklere girme ve yatırım yapma alışkanlığı-Ekonomik değer yargıları
	Geleneksel değer yargıları	Normal kâr ve gelir anlayışı
	Süreklilik taşımayan spekülâtif kâr ve gelir anlayışı Kadercilik ve boyun eğme	Sağduyu ve geleceğini belirleme isteği Disiplinli ve organize çalışma
Organizasyonla İlgili Özellikler	Çalışma disiplini ve organizasyon yokluğu	Uzmanlaşma
	Uzmanlaşma yokluğu	Genişletici para ekonomisi
	Sınırlı para ekonomisi	Profesyonel ticaret
	Geleneksel ticari yöntemler	Hareketli ekonomik kaynaklar
	Ekonomik kaynakların hareketsizliği	Standart üretim
Teknolojik Özellikler	Standart olmayan üretim	Büyük ölçekli üretim
	Küçük ölçekli üretim	Esnek arz
	Esnek olmayan arz	Değişen teknoloji
	Değişmeyen teknoloji	Yeni mallar üretimi

(Özsoy, 2012: 43)

1.6.3. Marksist Kalkınma Yaklaşımı

Marksist kuramın bütün bilimsel yaklaşımlarında etkili olan eşitlik ve adalet gibi kavramları ekonomik perspektiften ortaya çıkarmıştır. Sosyal ve ekonomik yaşamın bu kavramlar tarafından şekillendirildiği ifade edilmektedir. Kaynaklardan faydalanma konusundaki soru işaretlerinin çözümü eşitlik kavramından hareketle bulunmaya çalışılmış ve sosyal adaletin bu şekilde sağlanması amaçlanmıştır. Ekonomide üretilen artı değerın üretim sürecine emek faktörü olarak katkıda bulunan grup tarafından ne düzeyde kullanılması gerektiğine dair görüşün temelinde ise sınıfsal sömürü kavramı yatmaktadır. Bölüşüm ilişkileri eşitlik kavramıyla

açıklanmaya çalışılmıştır. Marksist ekonomide sosyolojik bir kavramlaştırma olarak sınıfsal yapı büyük önem arz etmektedir. Tümdengelimci bir yaklaşımla toplumsal etkiye sahip olgu ve olayların bireyler üzerindeki etkisi irdelenmektedir. Konuya dair diğer yaklaşımlardan farklı olarak alt grupların üstteki bütünü nasıl etkilediğini, bunun yanında bütünün küçük gruplar üzerinde ne denli belirlenim etkisi olduğu incelenmektedir. Diyalektik materyalizm olarak tanımlanan Marksist teori, temelde üst yapı unsurlarının-bütünün- özelde ise üretim ilişkilerinin ekonomik kavramlar olan birikim, teknoloji ve emek tarafından belirlendiği tezini ortaya atmaktadır. Bu sürecin karşılıklı bir belirlenim ifade etmesi ise alt yapı unsurlarının üst yapıyı belirlerlerken, sürecin işleyişiyle üst yapı unsurlarının hakim mülkiyete dayalı üretim ilişkileri sayesinde alt yapı unsurlarını belirlemesidir. Marx için kalkınma tarihsel koşullarla açıklanan bir kavramdır (Erbay & Özden, 2013:13).

Marx, Engels ile birlikte çalışmalarında sanayi devriminin dönüştürdüğü üretim ilişkilerinde sonra Batı Avrupa'nın ekonomik kalkınmasının dayanağı olan süreci feodal kökenlerinden itibaren incelemişlerdir. Feodalizm sonrası oluşan kapitalist sistemin sınıfsal çatışmadan dolayı sosyalist bir devrim yaratacağını çünkü kapitalist ekonomik kalkınmanın sosyal adaletten yoksun bir bölüşüm düzeni kurduğunu öngörmüştür. Marx az gelişmiş ülkelerin uygulayabilecekleri bir kalkınma düzeni olduğunu, bunun için sosyal adaletin önemli bir konu olduğunu vurgulamıştır.

Bir malın üretim sürecinde kullanılan emek miktarı o malın değeri belirlenirken esas ölçüttür. Malın piyasa mübadele değeri o malın değerini oluşturan emek miktarı tarafından oluşturulur. Marksist büyüme modelinde kullanılan kavramlar aşağıda sıralanmıştır:

- Sabit sermaye : C
- Değişken sermaye : V
- Artık-Değer : S
- Gayri Safi Gelir : Y

Marx'a göre artık değer gayrisafı gelirden sabit ve değişken sermayenin çıkarılması ile hesaplanmıştır. Emek sermaye malların üretim sürecinde fiyat ve nihai artık değer belirlenmesi önemlidir. İşçinin üretim sürecinde kullanılan ve ücret karşılığında satın alınan emeği üretim aracı olarak sayılabilir. İşçiler bu sistem

içerisinde çalışmaya mecbur olduğundan mecburen emeklerini ücreti karşılığında satıp, ortaya koydukları artık değerle üretim araçlarına sahip olan sermayedarları kalkındırmaya razı olmuşlardır. Eğer bir işçi işten ayrılmak isterse yerlerine çalışacak başka işçiler vardır, dolayısıyla emek arzı emek talebinde fazladır. bu durumda emeğin ücreti asgari ücretin altına inmekte ve işsizlikle birlikte işçilerin faydadan yoksunluk durumu artmaktadır (Hiç, 1994:37).

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLERİN ÖZERKLİĞİ

2.1. YEREL YÖNETİM KAVRAMI

2.1.1. Yerel Yönetim Tanımı

Yerel yönetimler, sınırlı bir coğrafyada yaşayan bir yerel topluluğun müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için, karar organları yerel halk tarafından belirlenen, kanunların ortaya koyduğu yetkilere aynı zamanda görevlere sahip, kendine has geliri, özel bütçesi ve personel yapısı olan kamu tüzel kişilikleridir. Yerel yönetim birimleri, merkezi yönetimin dışında, yerel birimin üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturulan, karar organlarının üyeler tarafından belirlendiği, demokratik ve özerk bir yönetim, aynı zamanda bir kamu örgütü birimi olarak tanımlanabilmektedir. Devlet tüzel kişiliği haricinde bir kamu tüzel kişiliği, bu tüzel kişiliğe ait mal varlığı ve kendine özgü gelir kaynakları bulunmaktadır (Tortop, 1999: 14-15).

Yönetim literatürü açısından yerel yönetim kavramı yetki genişliği ve yerinden yönetim kavramları ile birlikte incelenmelidir. Yetki genişliği, yerelde hizmet veren birimlere merkezi idare tarafından bazı yetkilerin aktarılmasını ifade etmektedir (Keleş,2000:17). Yerel yönetimleri tanımlamak için iki farklı yaklaşım benimsenmektedir. Klasik yaklaşıma göre merkezi kurumlar yetki, görev ve kaynaklarını yerel kurumlara bırakmaktadır. İkinci yaklaşım olan modern yaklaşıma göre ise merkezi yönetim yetki, görev ve kaynaklarını hem özerk olan yerel yönetimlere hem de yarı özerk olan ve çoğunlukla belirlenmiş ekonomik alanlarda kalkınma sağlamak üzere kurulmuş olan yarı özerk kurumlara, meslek kuruluşlarına devretmektedir. Bu durum merkezi yönetimiz küçülmesi yerel yönetimin gerek idari gerek ekonomik etki alanlarının büyümesi anlamına gelmektedir. Bazı ülkelerde

yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklar etki alanları genişletilip, güçlü yerel yönetim anlayışı benimsenmekte, bazı ülkelerde ise etkisiz kaldığı görülmektedir (Şengül, 2002: 5). Hem ekonomik hem idari olarak önemli bir etki alanına sahip olan yerel yönetimlerin merkezi yönetimle arasındaki farkı sadece hizmet verdiği alanlar olarak görülmelidir. Bunun dışında merkezi idarenin sahip olduğu yetkilerin birçoğuna yerel yönetimlerin de sahip olduğu bilinmektedir.

Yerel yönetimlerin beş temel özelliği aşağıda sıralanmıştır (Kalabalık, 2005: 37);

- Anayasal olarak sorumlu olduğu hizmet alanları itibarıyla ülkenin tamamında değil yalnızca yerel sınırlar dahilinde görevlidir.
- Kaynağını anayasadan alan kamu tüzel kişiliği ile birlikte sahip olduğu gelir kalemleri ve bu gelirleri arttırabilme yetkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte kendine özgü bütçe ve muhasebe sistemi bulunmaktadır.
- Kendi görev ve sorumluluk alanında çalıştırmak üzere yeterli sayıda uzman personel istihdam etme yetkisi bulunmaktadır.
- Halk tarafından kendi ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere hizmet üretici kararları alma vazifesi yürüten ve önemli bir karar organı olan yerel bir meclisi bulunmaktadır. Bu meclis yerel yönetim yürüteceği iş ve işlemlerde etkin yönlendirici ve denetleyici bir işlev görmektedir.
- Yönetimde bütünlüğün sağlanması için merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde bazı yetkileri bulunmaktadır. Bunlar haricinde merkezi yönetimin yerel yönetimlerin hizmetlerine karar verme, ortadan kaldırma gibi herhangi bir fonksiyonu bulunmamaktadır.

2.1.3. Yerel Yönetim Türleri

2.1.3.1. İl Özel İdaresi

İl özel idareleri merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında bir yerde konumlanmış durumdadır. Kuruluşunda güdülen temel sebep merkezi yönetimler tarafından hizmetlerin sunumu konusunda yerel yönetimlere güvensizlikten kaynaklanmaktadır. İl özel idareleri yapı itibarıyla yarı merkezi yarı yerel yönetim

organlarıdır. İl özel idarelerinin kuruluşu anayasadan kaynaklanmaktadır. Anayasanın 127. maddesinde mahalli idareler il, belediye veya köy halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan yapılar olarak tanımlanmaktadır.

İl özel idarelerinin görev ve sorumlulukları 2005 yılında kabul edilen 5302 Sayılı Yasa’da düzenlenmektedir. Bu görevler arasında bölgesel kalkınmaya doğrudan veya dolaylı olarak etki edecek birçok görev alanı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.1. 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nda Görev ve Sorumluluklar

5302 Sayılı Kanun
İl Özel İdarelerinin Yerel Kalkınmaya İlişkin Görev ve Sorumlulukları (Belediye Sınırları Dışında)
• Mikro kredi uygulaması   • Yol, su, kanalizasyon gibi altyapı yatırımlarının yapılması   • Eğitim kurumları için arsa temini/bina yapımı   • Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları açma   • Tarım, sanayi ve ticarete dair görevler   • Ağaçlandırma   • Toprağın korunması ve erozyonun önlenmesi   • Kültür, sanat ve turizmin geliştirilmesi   • Sosyal hizmet ve yardımlar yapılması   • Kentin çevre düzeni, imar ve iskân düzenlemesi
(İl Özel İdaresi Kanunu, 2005: Md.6.)

2.1.3.2.Belediye

Yerel yönetimler içerisinde hizmet alanı ve yetkileri açısından en dikkate değer birim belediyeler olmaktadır. İlk Tanzimat Fermanı ile birlikte kullanılmaya başlanan Belediye; “ortak menfaatler ve karşılıklı ihtiyaçların zorlaması ile bir beldede oturan halkın, beldelerine ve dolayısıyla kendilerine ait meseleleri, hükümetin kanunla belirttiği sınır ve sorumluluk dairesinde seçmiş oldukları vekilleri vasıtası ile yapmalarını” ifade etmektedir (Mutlu, 2010:20-21). Türk Dil Kurumu’na ait güncel Türkçe sözlük içerisinde ise belediye kavramı “il, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi

gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti” şeklinde yer almaktadır (Türk Dil Kurum, 2019). Bir başka tanıma göre belediyeler, belediye sınırları içinde ikamet eden kişilere, bölgenin altyapı, su, çevre düzeni vb. ihtiyaçlarını karşılayarak hizmet üreten ve sunan kamu tüzel kişileridir. Belediyelerin hizmet alanları aynı zamanda sorumluluk alanları giderek genişlemektedir. Son dönemde yetkili olduğu sınırlar genişletilmekle birlikte hizmet götürmekle mesul oldu kişilerin oranı artmıştır. Bu gelişmeler ile beraber belediyelerin hizmetlerindeki çeşitlilik giderek artmaktadır (Yurdakul, Dinçer, & Coşkun, 2011:200).

Kendi bütçesi, gelirleri ve personel yapısına sahip olan belediyelerin 5393 sayılı kanuna göre üç organı vardır:

- Belediye Meclisi,
- Belediye Encümeni,
- Belediye Başkanlığıdır.

2.1.3.3.Köy

Köy, insanların toplu olarak bir arada yaşama konusundaki ihtiyaç ve alışkanlıkları ile birlikte ortaya çıkan küçük yerleşim birimidir. Köy yönetimi ise bu küçük yerleşim biriminde ikamet eden insanların ortak yerel gereksinimlerini karşılamak için kurulan teşkilattır. (Ulusoy & Akdemir, 2014:190).

Köyler doğal, geleneksel ve geçmişi eskiye dayanan ekonomik topluluklardır. Geleneksel bir yerleşim birimi olarak köyün tarihi insanlığın ilk sosyal yapılar oluşturduğu zamanlara kadar dayanmaktadır. Geçen zaman içerisinde ekonomik ilişkilerin kompleks hale gelmesi ile birlikte dar alanlara hırıp eden köy yapıları önemini kaybetmiştir. Kentleşme süreci ile birlikte, köylerin cazibesi de azalmakta ve göç hareketleri büyük kent yerleşimlerine doğru yönelmektedir. Demografik hareketlerin kentler üzerindeki baskısının yönetimler tarafından doğru planlaması kalkınma planlamasının önemli koşullarından biridir.

Köy Kanunu ile köyün görevleri ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. Bunlar isteğe bağlı ve zorunlu olmak üzere iki kümede toplanmıştır. Bunlardan ilki isteğe bağlı görevler diye adlandırılır. İsteğe bağlı görevler köy sakinlerinin isterlerse

yaptıkları görevlerdir. Ayrıca köy kanununa göre yerine getirilmesi gereken zorunlu görevler de bulunmaktadır. Bu görevler yerine getirilmemesi durumunda ceza uygulanmaktadır. İlgili görevlerden bazıları aşağıda tablolaştırılmıştır. Buna göre köyün görevleri (Ulusoy & Akdemir, 2014:194);

Tablo 2.2. 237 Sayılı Köy Kanunu'nda Görev ve Sorumluluklar

Köyün Görevleri	
İsteğe bağlı görevler	Zorunlu Görevler
Fakirlere Yardım	Sağlık
Cenaze Kaldırma	Temizlik
Hamam, Çamaşırılık, Pazar yeri, Çarşı Yapma	Yol, su
Kitaplık Kurma, Kitap Getirme	Okul işleri vb.

2.2. BELEDİYELERİN GÖREV YETKİ VE İMTİYAZLARI

2.2.1. Genel Olarak Görev ve Yetkileri

Belediyeler, halkın yerel nitelikli müşterek ihtiyaçlarını karşılamakla görevli olan kamu tüzel kişilikleridir. Kişiler ulusal boyutta ülke vatandaşları oldukları gibi yerel boyutta da belediye görev alanında yaşanan hizmet tüketicileridir. Bu sebeple kişileri ilgilendiren bütün hizmetlerin ne yalnızca merkezi yönetim ne de yalnızca belediyeler tarafından görülmesi mümkün değildir. Hizmet alanlarından hangilerinin belediyeler tarafından, hangilerinin merkezi yönetim tarafından yerine getirileceği hususu subsidiarite ilkesi doğrultusunda belirlenmelidir. Buna göre sunulan hizmette vatandaşa yakın olan yönetsel birimin yeterliliği ölçüsünce yetkili kılınması doğru olacaktır (Kaya, 2008, 65).

Belediyelerin görevleri 5393 sayılı Belediye kanunun 14. madde a ve b fıkralarında düzenlenmiştir.

Tablo 2.3. 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda Görev ve Sorumluluklar

14. Madde	
Belediyenin Görev ve Sorumlulukları	
14/1-a	14/1-b
Belediyenin Temel Görev ve Sorumlulukları	Belediyenin Seçimlik Görev ve Sorumlulukları
• Kentsel altyapı • Coğrafi ve kent bilgi sistemleri • Çevre ve çevre sağlığı • Temizlik ve katı atık • Zabıta • İtfaiye • Acil yardım • Kurtarma ve ambulans • Şehir içi trafik • Defin ve mezarlıklar • Ağaçlandırma • Park ve yeşil alan • Konut • Kültür ve sanat • Turizm ve tanıtım • Gençlik ve spor • Sosyal hizmet ve yardım • Nikâh • Meslek ve beceri kazandırma • Ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi • Kadınlar ve çocuklar için korum evleri açma (büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 50 bini geçen belediyeler)	• Okul öncesi eğitim kurumları açmak • Okul binalarının inşaatı, bakım ve onarımı, malzeme ihtiyaçlarının karşılanması • Sağlık tesisi açma ve işletme • Kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bakımı ve onarımı, yeniden inşası • Öğrencilere ve amatör spor kulüplerine destek • Amatör spor karşılaşmaları düzenlemek • Başarılı sporculara ödül vermek • Gıda bankacılığı yapmak

(Erençin, 2006: 23)

Kabul görmüş kent tanımına uygun olan yerlerde hem toplumun sosyal hem de ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde altyapı, ulaşım, iletişim, konut, sağlıklı çevresel donatılar gibi hizmetlerin daha önce belirlenmiş olan ölçütlerin üzerinde bir seviyede sunulması kentsel yaşam kalitesini yükseltecek önemli bir

kriterdir. Yerel yönetimlerin görev alanları içerisinde olan ve yukarıda sayılan ölçütleri önceden belirlenmiş olan hizmet alanlarında planlama ve uygulamaların belirlenmiş ölçütlerin üzerinde olması yerel yaşam biriminin yaşam kalitesinin iyi bir seviyede olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak kentsel yaşam kalitesi anlayışı ekonomik, kültürel ve siyasal yönleri de olan bu süreçlerden doğrudan etkilenen bir olgudur. Yerel birimlerde sunulan hizmet ve fırsatların birinci derecede muhatabı olan bireyler, farklı ekonomik, sosyal veya politik grup aidiyetleri sebebiyle bu hizmetlerden dengesiz bir biçimde faydalanmamalıdır. (Geray, 1998:327-328).

2.2.2. Ekonomiye İlişkin Görev ve Yetkiler

Merkezi yönetime göre yerel yönetimler hizmet planlaması ve üretimi açısından avantajlı bir konuma sahiptirler. Merkezi yönetim kısa, orta veya uzun vadeli bir kalkınma planı hazırlayacağı zaman öncelikle toplayacağı veriler için taşra örgütlenmesini kullanmalı, sonrasında bu örgütten gelen verilerin güvenilir veriler olup olmadığını teyit etmelidir. Ancak yerel yönetimler doğrudan planın uygulanacağı alanda örgütlenmiş bir yönetsel birim olmalarından ötürü sunulacak hizmet veya yapılacak planlamada hazırdaki durumun ve önceliklerin ne olduğuna dair bilgiye daha kısa sürede ulaşabileceklerdir.

Belediyelerin kanundan kaynaklı çok çeşitli görev ve yetkileri bulunmaktadır. Genel olarak bu hizmet alanları içerisinde bazıları doğrudan kent ekonomisine ve büyümesine etkide bulunabilecek önemdedir. Buna göre;

- Kentsel altyapı hizmetlerinin sunumu,
- Ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi,
- Turizm ve tanıtıma ilişkin görevler,
- Meslek ve beceri kazandırma gibi hizmet alanları kent ekonomisine pozitif katkı yapması beklenen belediye hizmetleridir.

Bu sayılanların haricinde kalan hizmet alanlarından bazıları da doğrudan büyümeden daha farklı boyutta kalkınma derecesini ölçmek için kullanılan göstergeler arasında da sayılmış olan konuları ilgilendirmektedir.

1970'lerde gelişmeye başlayan yaklaşımla birlikte Keynesyen ekonomi politikalarının devletin piyasadaki konumuna ilişkin uygulamalar yerini neo-liberal politikalara bırakmıştır. Neo-liberal politikalar yalnızca ülkemizde değil küresel

ölçekte uygulanmış ve genel olarak yerel yönetimler sorumluluk alanlarını genişletmişlerdir. Önceki dönemde uygulamada olmayan yeni bir yöntem ile birlikte yerel yönetimler üstlendikleri bazı kamu hizmetlerini kendi kurdukları ve piyasa şartlarına göre kar elde etme amacıyla yönettikleri şirketler vasıtasıyla sunmaya başlamışlardır (Özdemir, 2011:473-498). Yerel yönetimler bu yeni ekonomik yaklaşımla birlikte piyasa koşullarından kısmen bağımsız bir şekilde hizmet sunmak için iktisadi teşebbüsler kurmasının yanında, kimi hizmet alanlarında da piyasadan satın alma yolunu izleyerek yerel ve ulusal ekonomiye doğrudan etkide bulunmaya başlamışlardır.

Son dönemde yerel yönetim aktörleri başta belediyeler olmak üzere önceki dönemlerden olduğunda hayli fazla ve etkin bir şekilde yerel kalkınma konusunda sorumluluk üstlenmektedirler. Yurttaşların belediye hizmetleri ile ilgili çok düştüğü yanılgılardan bir tanesi, belediye sınırları içerisinde yaşanan her türlü hizmet aksamaları ile ilgili belediyelerin sorumlu veya yetkili görülmesidir. Bu durumda yerel yönetimlerin karar vericilerinin, seçilmiş belediye başkanlarının örneğin kentteki işsizlik veya yoksulluk sorununun çözümü ile ilgili çözüm getirmesi beklenmektedir. 1970'lerden itibaren hizmet alanlarında şirketler kurup hizmet satmaya başlayan belediyelerin işsizlik sorunu ile ilgili üstlenebileceği vazife veya yurttaşların bu konuda beklentileri, belediye iktisadi girişimlerinde istihdam edilmektir. Son dönemde ise beklentiler farklı bir boyut kazanmakta, artık bilinçlenen yurttaşların yerel yöneticilerden kentte yeni ekonomik faaliyet alanları oluşturulmasını, bu sayede istihdam olanaklarının artırılmasını talep etmektedir. Ancak serbest piyasa koşullarında kamu otoritesinin gerek merkezi gerekse yerinden yönetim odakları tarafından doğrudan işletmeler açmaktansa belirlenmiş olan bölgelerde ve kentte yatırımların teşvik etmesi, girişimcilerin desteklenmesi aynı zamanda girişimciler arasında iletişim kanalları oluşturulması suretiyle işbirliğinin sağlanmasıdır. Belediyelerin rolü bu noktada diğer ekonomik aktörler ile beraber yerel kalkınmayı gerçekleştirmek için katalizör olmaktır. Sonuç olarak bir yerel kalkınma koalisyonu zemini oluşturulup bölge kalkınması ile birlikte ulusal kalkınmanın da sağlanması hedeflenmelidir (Göymen, 2019:2).

İster kamu kurumu olsun ister özel sektör kuruluşu olsun iş örgütlenmesi piyasanın en güncel ve verimli teknik bilgisini takip ederek oluşturulmalıdır. Buna

ilaveten donanımlar ve takip edilen çizelgelerin de güncel olması girişimci için kar maksimizasyonu amacına, kamu kurumu için ise kamu yararını gerçekleştirme amacına en uygun olan yöntemdir. Modern teknik bilgili, araç ve gereçleri kullanmak her zaman yeterli değildir. Buna ilave olarak doğrudan mal veya hizmeti üreten beşeri sermaye unsurunun da araç gereçlerin ve makinelerin verimli kullanımı konusunda yetkin olmaları gerekmektedir. Bu amaçla kişilerin tabi tutulacakları bir eğitim süreci onları teorik ve pratik bil sahibi kılarken aynı zamanda iş becerilerini ve verimliliklerini de arttıracaktır. Eğitimin sonunda işin gereklerine uygun bilgi donanımına sahip, başarılı birer üretici ortaya çıkması eğitimden beklenen ekonomik faydadır. Bu önemli ekonomik amacın haricinde var olan diğer alt ekonomik amaçlar şöyle ifade edilebilir:

- Çalışanlara iş için gerekli olan bilgi ve beceri ve davranışların kazandırılması,
- Kurum içi denetim ve kontrol yükünün azaltılması,
- İş kazalarının azaltılması ve iş güvenliğinin sağlanması,
- Hata oranlarının azaltılması, bakım ve onarım maliyetlerinin azaltılması,
- Personelin yeniliklere ve değişime açık olması,
- İşgücü devri sonucunda oluşacak maliyet kayıplarını minimize etmek (Söylemez, 2013: 401-402).

Yerel kalkınmanın önemli noktaları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Göymen,2019:6):

- İnsan – odaklı bir kalkınma hedeflenmelidir. Ekonomik verilerde nicel bir artış hedeflenmesi, bu artışın bireylerin ve toplumun yaşam standartlarında ne gibi bir etki doğuracağının yadsınması eksik bir yaklaşımdır.
- Bütün toplumsal grupların kapsandığı ve tamına eşit ve bir şekilde refahın yansıtıldığı bir planlama yapılmalıdır. Ekonomide elde edilen nicel büyümenin gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için alt gelir grubundaki insanların faydalanmadığı hizmetlere ulaşımını kolaylaştırıcı bir planlama yapılmalıdır.

- Kalkınma süreci ekonomik, politik ve sosyal etkenler tarafından belirlenen çok yönlü bir süreçtir ve bu boyutların her birinin diğeri üzerindeki etkisi yerel kalkınmaya ulaşılmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Bu misyona ve temel amaçlara dönük olarak Belediyelerin etkinlikleri şunlar olabilir (Göymen,2019:6):

- Alt yapı yatırımları yaparak bölgesel ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak,
- Yatırımcılar için cazip bölgesel koşulların sağlanması ile kendi yönetim bölgelerinde var olan yatırımların kapasitesinin artması ve yeni yatırımların bölgeye çekilmesini sağlamak,
- Var olan yatırımlardaki kapasite artışı ve yeni yatırımların gerçekleşmesi yoluyla bölgesel işsizliğin azaltılmasını sağlamak,
- Kalkınmanın artarak devam edebilmesi için sürdürülebilir kalkınma politikalarının uygulanması,
- Bölgesel sosyal sermayenin arttırılmasına dönük faaliyetlerde bulunmak,
- Kalkınmanın gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için eğitsel gereklilikleri yerine getirmek ve öğrenmeyi teşvik etmek,
- Kalkınma hedefi etrafında yerel aktörler ile birlikte hareket edebilmek ve yerel aktörlerin etkisinden faydalanabilmek,
- Zamanın iletişim araçlarını iyi kullanarak gelişmeleri yakından takip etmek ve dünya ile iletişim halinde olan bir toplum oluşturmak,

2.3. YEREL YÖNETİMLERİN ÖZERKLİĞİ

2.3.1. Özerklik Kavramı

Özerklik, bir grubun, örgütün, kurumun veya kişinin kendisiyle ilgili iş ve işlemleri yönetmesi ya da kendi işlemlerini harici bir unsurun müdahalesi olmadan düzenleyebilmesidir. Yerel yönetimler için düşünüldüğü zaman özerklik; yerel yönetim sakinlerinin, kendi seçtikleri karar ve yürütüm organları eliyle, yerel veya bölgesel çaptaki ihtiyaçlarını merkezi yönetimin yönlendirmesi veya müdahalesi olmadan yerine getirmesi ve hizmetlerin yürütümü için kendine has mali kaynaklara

sahip olmasıdır. Bu şekilde örgütlenmiş bir yönetim anlayışı hem hizmetleri en maliyetle yürütecek hem de bölgenin ihtiyaçlarını en doğru ve verimli şekilde tespit edip doğru planlamalar yapabilecektir

Özerklik, yerel yönetimlerin yasalarla belirlenen sınırlar dahilinde yerel nitelikteki işleri, sorumluluğu yerel yönetimde olmak üzere, kendi personeli eliyle, yerel yönetim halkının faydasını sağlayacak şekilde düzenlemesine ve yönetmesine ilişkin hak ve yetkisidir. Özerklik kavramının idari ve mali olmak üzere iki farklı boyutu bulunmaktadır (Eryılmaz, 2000:123). Bir kamu kurum veya kuruluşuna kendi görev ve sorumluluk alanlarında iş ve işlemlerini yürütmek için istisnai yetkiler verildiği durumda özerklik ortaya çıkar. Bunun amacı yerel yönetim kuruluşlarının idarenin bütünü içerisinde ayrıcalıklarla donatılması ve dokunulmaz kılınması değildir. Yerel yönetimlerin kamu çıkarını sağlamak için kullanacakları fonksiyonları ancak özerk bir yetki alanı içerisinde mümkün olabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. (Özbudun, 2008: 19).

Yerel özerklik, yerinden yönetimin uygulandığı yapılarda, belediyelerin iş ve işlemlerini yürütürken, merkezi devlet yapısından bağımsız bir şekilde karar alabilmesi kabiliyeti ve merkeze bağlı kalmadan kendini yönetebilmesi yetisi şeklinde açıklanabilir.

2.3.2. İdari Özerklik

İdari özerklik, yerel yönetimlerin iş ve işlemlerini merkezi yönetimin müdahalesi olmadan karar organları ile aldığı kararları kendi örgütlenmesi içerisinde kendi personeli ile görmesidir (Eryılmaz, 2000:123). Yerel yönetimler merkezi yönetimin tüzel kişiliğinden başka bir tüzel kişiliğe sahiptir. Bu durum idari özerklik olarak adlandırılır. Yerel yönetimler idari özerklik sahibi olmalarından dolayı merkezi yönetimden ayrı hak ve borçlara sahip olabilirler. İdari açıdan merkezden bağımsız kararlar alabilirken, alınan bu kararların görev alanları içerisinde etkilerini merkezi idare gibi yönetebilmektedirler. Yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerde etkinlik ve katılım kadar özgürlüğün de önemi büyüktür. Liberal demokrasi koşullarında yerel düzeyde sağlanması yerel yönetimler halkın yönetime etkin bir şekilde katılımını sağlayacak önemli bir koşuldur. Yerel yönetimi oluşturan

insanların demokratik özgürlükleri ile birlikte yerel yönetim biriminin kendisinin de sorumlu olduğu hizmetleri planlayıp koordine ederken merkezi idareden bağımsız hareket edebilmesi de önemlidir. Yurttaşların özgürlükleri önemli olmasına karşın yerel yönetimin idari özerkliğini sağlayan koşul değildir. Yerel yönetimler hizmetlerini etkin bir şekilde sunabilmeleri için yetki ve kaynaklara sahip olmalıdır (Keleş, 2000:47-48).

İdari özerkliğin unsurları (Tiryaki, 2002: 177);

- Yerel yöneticinin kendine has yöntemlerle seçilmesi veya idari makamlarca atanması,
- Görevleri süresince görevden kalmalarına dair bir güvencenin olması, makamdan azledilememeleri,
- İş ve işlemleri üzerinde idari bir denetimin var olmaması,
- Yargısal denetim dışında kararlarının idari makamlardan tarafından değiştirilememesi, gibi unsurlar yerel yöneticilerin daha doğru kararlar almalarını sağlayacaktır.

2.3.2. Mali Özerklik

Mali özerklik, yerel yönetimlerin yürüttüğü iş ve işlemler için kendi mali kaynaklarına sahip olmasıdır. Egemenlik kavramının bir yansıması olan vergilendirmeye yetkili olan yapı parlamentodur. Bunun yanında yerel yönetimlerin, yerel özerklikten ileri gelen vergilendirmeye dair kullandığı bazı temel yetkileri de vardır. Yerel yönetimler kendi görevleri için mali kaynak olarak gelir kaynakları arasında bulunan harç ve vergi gibi kaynakları kullanabilmektedir. (Eryılmaz, 2000:123). Uygun'a göre mali özerklik, yerel yönetimlerin kanunlara uygun bir şekilde serbestçe gelirlerini belirlemesi, toplaması ve harcamasını ifade etmektedir. Yasal sınırları belirlenmiş olmak üzere kendi organları aracılığıyla vergi tespiti, tahakkuku ve tahsilatını yapmak yerel yönetimlerin mali özerklik özelliğindendir. Bir malvarlığı ve kısmi bir bütçe özerkliğine sahip olmanın ötesinde yerel yönetimler kendi öz kaynaklarını ve harcamalarını belirlemek ve belirlenmiş bütçe gelirlerini kullanmakta özerkliğe sahip olmalıdırlar (Uygun, 1996:167).

Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki akçal konularda bölüşümün makul, adil ve rasyonel bir şekilde düzenlenmesi, yerel yönetim hizmetlerinin istendik düzeyde ve yerel kalkınmışlık göstergelerini üst seviyeye çıkaracak şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Kamu gelirlerinin tamamının merkezi yönetim tarafından toplandıktan sonra yerel yönetimlere tasnif edilmesi yerel yönetimlerin bağımsız karar alabilmesine ve özerklik özelliğine zarar vermektedir. Hizmetlerin sunumunda verimliliğin sağlanabilmesi için gelirler yerel ve merkezi yönetim arasından tasnif edilmelidir. Aksi durumda hizmetlerin sunumunda eksiklik ve yetki karmaşası ortaya çıkacaktır. Gelirlerin mali bölüşümü yerel yönetimleri ekonomik anlamda güçlendirmenin yanında, merkezi yapının aşırı güçlenip bürokratik ataletin yaygınlaşmasına engel olmak bu sayede bölgeler arasındaki kalkınma farklarının açılmasını engellemek gibi bir etkisi vardır. Aynı kaynaktan birden fazla vergi alınmasını engelleyerek (Keleş,2000:277) girişimcilerin önündeki yönetsel bir engel kaldırılmış olacaktır.

Mali özerklik ilkesi sebebiyle kendi gelirlerine sahip olan yerel yönetimlerin gelir kaynakları içerisinde vergiler en yüksek paya sahiptir. Vergi hakkı parlamentonun sahip olduğu bir haktır ve egemenlik açısından önemlidir. Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında vergilemeye ilişkin temel kuralların mali özerklik ilkesi doğrultusunda belirlenmesi önem görülmektedir. Yerel özerkliğin gerek ekonomik gerek sosyal koşulları iyileştirmesi ve faydalı olabilmesi açısından yerel vergilerle ilgili düzenlemelerin bazı kurallara göre yapılması gerekmektedir (Güner & Yılmaz, 2006:63). Bunlar;

- Yerel vergiler kaynakların paylaşımına imkân vermeli ve yerel bütçe gerekliliklerini karşılayacak şekilde düzenlenmelidir.
- Yerel vergilerdeki yetki gibi yerel harcamaların yapılması konusunda da aynı yetki verilmelidir.
- Yerel yönetimlerin giderlerini karşılamak için yerel halktan toplayacağı vergilerin oranlarını belirleme yetkisi olmalıdır.
- Yerel halktan toplanan vergilerin nerelere harcandığı ve hangi vergi kalemlerini ödendiği şeffaf bir şekilde açıklanmalıdır.
- Yerel vergiler toplumsal ekonomik gruplar arasında adaletli bir şekilde yüklenmelidir. Ticari mükellefin tabi olduğu vergileme

kuralları ve oranları ile ticari olmayan mükellefin tabi olduğu oranlar ve kurallar adaletli belirlenmelidir.

- Yerel vergiler düzenlenirken bölgeler arası gelir düzeyi farklılıkları dikkate alınmalı, buna göre bir vergileme yapılmalıdır.

Mali özerklik hizmetin yerel düzeyde verilmesi ile halka yakın olan birimlerin hizmetlerden sorumluluğunu esas alan subsidiarite ile ilgilidir. Buna göre halka en yakın ve yetkinlik sahibi birimler tarafından hizmetlerin yerine getirilmesi esastır. Merkezi idarenin yerel birimlerin kararları üzerinde denetim yetkisinin üzerinde bir yetkisi olmaması ve merkez ile yerel birimler arasında mali ilişkilerin de düzenlenmesi mali özerklik kavramının konusu alanına girmektedir (Arıkboğa, 2004:15).

2.3.3. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı 1985 yılında imzaya sunulan ve Türkiye tarafından da 1988 yılında imzalanmış olan bir belgedir. Belgenin önsöz kısmında amaç ve hedefler yer almaktadır. Demokratik rejimlerde temel idari kurumlardan birinin yerel yönetimler olduğu vurgulanmaktadır. Yerel yönetimlerin yapılarının güçlendirilmesinin ve sorumluluklarının artırılmasının yerel halka yakın bir yönetim yapısı oluşturacaktır. Liberal demokrat değerler üzerine kurulu bir Avrupa'nın oluşturulmasında yerel yönetimlerin özerkliğinin sağlanmasının pozitif bir etki doğuracağı kabul edilmektedir. Belgede yerel yönetimlerin karar organlarının demokratik usullerle oluşturulması, sorumlulukları ve bunları yerine getirmek için kullanacağı araçlar ve mali kaynakları açısından genişletilmiş bir özerkliğin önemi vurgulanmaktadır (Muratoğlu, 2011:737-740). Şart'ın 3. Maddesinde özerk yerel yönetimin tanımı aşağıdaki şekilde yapılmaktadır;

“Özerk yerel yönetim kavramı, yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır.(Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı madde:3). Buna göre özerk yerel yönetimler için bir yasal zorunluluk gerekli görülmektedir. Yerel hizmetlerden sorumlu olan kişiler veya birimler kaynağını kanunlardan alan yetkilerle yerel halkın faydasını sağlayacak şekilde görmeleri gerekmektedir.

Yerel yönetimlerin özerkliğini yalnızca merkezi yönetimlerin sahip olduğu yetkilerin bir kısmını kullanmak olarak görmemek gerekmektedir. Bundan daha belirgin olan halka en yakın birim olarak yerel yönetimlerin, altyapı hizmetlerine, ekonomi ve ticarete, sağlık ve spora, eğitim ve kültüre dair iş ve işlemlerinin doğrudan ve görece daha hızlı şekilde halka ulaşmasıdır. Yerel özerkliğin diğer önemli sonuçları da yerel toplulukların kendi kendini yönetme konusundaki yeterliliklerini arttırmak, liberal demokratik yönetim usulleri ile bölge kalkınmasına dair plan ve projelerin doğrudan ihtiyaç sahibi yerel halk tarafından kararlaştırılması ve uygulamasını sağlayarak kalkınma konusunda birincil aktör olmaları sonucunu doğurmaktır. Bu sayede refah artışına dair talep sahipleri doğrudan buna dair uygulamalara kendileri karar verebilmektedir. AYYÖŞ'ün 9. maddesinde yerel yönetimlerin mali kaynaklarına ilişkin temel düzenlemelerin genel çerçevesi aşağıda verilmiştir. Buna göre (AYYÖŞ) yerel yönetimlerin mali kaynakları (Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı madde:9)" şunlardır;

- Ulusal ekonomik politikaya uygun olarak, yerel birimlerin kendi yetkileri dahilinde serbestçe tasarruf edebilecekleri yeterli mali kaynaklar,
- Tahsis edilen mali kaynaklar anayasa ve kanunla tespit edilen sorumluluklarla orantılı olması,
- Yerel yönetimlerin mali kaynaklarından bir bölümünün oranlarını kanunun koyduğu sınırlar içerisinde belirlenmesi,
- Yerel yönetimlere tahsis edilen mali kaynakların çeşitlilik arz etmesi ve esneklik taşıması,
- Mali açıdan merkezi yönetime göre zayıf olan yerel yerel yönetimlerin korunması, kanunlarla belirlenen hizmetlerinin maliyetleri ve artışları ile gelirlerindeki muhtemel artışların dengelenmesi,
- Yerel yönetimlerin gelirleri hizmetlerinin kaliteli sürdürülebilir olması için uygun şekilde artırılması,
- Kaynakların yeniden dağıtımı konusunda yerel yönetimlerin de görüşünün alınması,
- Yerel yönetimlere yapılan hibeler belli projelere özgü olmaması,

- Hibe verilerek yerel yönetimlerin hizmet üretimi konusundaki tercih hakkına ve politika oluşturma yetkisine müdahale edilmemesi,
- Yerel yönetimler finansman ihtiyacı duydukları durumlarda kanunla belirlenen sınırlar içerisinde ulusal finans piyasasına girebilmesi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

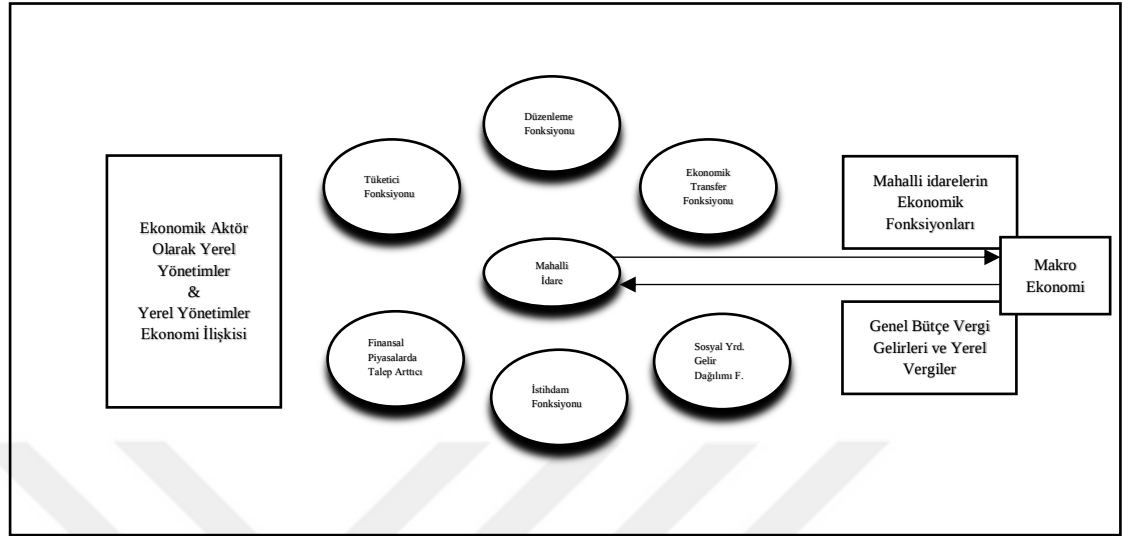
TÜRKİYE’DE YEREL YÖNETİMLER VE BÖLGESEL KALKINMA

3.1. EKONOMİK AKTÖR OLARAK YEREL YÖNETİMLER

Kalkınma konusunda yerelden genele doğru dikey bir yaklaşımın benimsenmesi yerel yönetimlerin ekonomi faaliyetlerinin önemini arttırmıştır. Yaklaşımının güçlenmesiyle birlikte belediyelerin merkezi yönetimin haricinde kent ekonomi ve ticaretinin geliştirilmesine ilişkin görevlerinin daha etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bunun için belediyelerin etkinlik alanlarının da kalkınmaya dönük bir şekilde planlaması doğru olacaktır. Belediyelerin ekonomik alanda yerel kalkınmaya etki edebilecek etkinlik alanları (Göymen, 2019:4):

- Alt yapı hizmetlerini uygun şekilde sağlayarak bölgenin kent içi ulaşım, yollar, suya erişimini üst seviyelere çıkarmak
- Yatırım için cazibesini arttırmak suretiyle bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak,
- Yatırımcıların cesaretlendirilmesi suretiyle istihdam yaratıcı tedbirler uygulamak
- Uzun vadeye yayılmış bir kalkınma planı içerisinde bölge ekonomisini olumlu etkileyecek şekilde tedbirler uygulamak
- İnsan unsurunun sosyal sermaye açısından gelişimine katkıda bulunmak
- Kendi görev alanı içerisinde insanların gelişimine katkıda bulunmak, bunun için öğrenimi destekleyici tedbirler uygulamak
- Ekonomik ve sosyal kalkınmayı hedefleyen iş birliği ve paylaşım odaklarında bir iletişim ortamı kurulmasını sağlamak, insanların evrensel olana ulaşmalarını kolaylaştırmak.

Şekil:1 – Ekonomik Aktör Olarak Yerel Yönetimler

(Gündüzöz, 2012:258)

Yerel yönetimleri hizmetleri ve görev alanları itibarıyla makro ölçekte ekonomiye doğrudan etkileri olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Aynı zamanda gelirin yeniden dağıtımını ve istihdam seviyesine dair de önemli yetkiler kullanmaktadır.

3.1.1. Yerel Yönetimler ve Girişimcilik

Yerel ekonomiler için girişimciliğin kendisi önemli, desteklenmesi gereken bir olgu olmakla birlikte, kadın girişimcilerin varlığı yerel kalkınma üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak bu durum gerek yerel yöneticiler tarafından gerekse toplum tarafından yeterli düzeyde kavranamamaktadır. Sürdürülebilir bir kalkınma sağlanabilmesi için kadın girişimcilerin desteklenmesi halinde ekonominin geneli için önemli bir çarpan etkisi oluşacaktır. Bunu sağlayan girişimciliğin kendisinden kaynaklı özellikler olduğu gibi, kadının toplum içerisindeki konumu ve davranış kalıpları da olabilmektedir. Yerel yönetimlerin yerel kalkınmayı sağlamak için kullandıkları araçlardan bir tanesi mikro finansmanlardır. İş fikri olan ancak yatırıma aktaracak sermayesi olmayan kişiler bu yöntemle desteklenmektedir. Özellikle kadın girişimcilerin teşvik edilmesi ve üretim sürecine dahil edilmeleri insan kaynağı verimliliğini artırıcı bir unsurdur. Böylelikle yerel birimlerin kalkınmasında önemli bir etki sağlanacaktır (Can & Karataş, 2007:252).

Ülkemizde ekonomik hayatı geliştirmek ve buna dönük destekler sağlamak üzere kurulmuş olan bir kamu kuruluşu olarak KOSGEB faaliyette bulunmaktadır. Girişimciliğin geliştirilmesinin aynı zamanda istihdam arttırıcı bir etkisi de bulunmaktadır. KOSGEB tarafından sunulmakta olan girişimcilik kursları çoğunlukla yerel yönetimlerin desteği ve ortaklığı ile yapılmaktadır. Örneğin bir yerel yönetim biriminin ilanından edinilen bilgiye göre merkezi yönetim kuruluşları ve yerel yönetim biri olan ilçe belediyesi daha önce tekrarlanan girişimcilik kurslarının yenisine kayıt olacak girişimci adaylarını teşvik etmedir. Bu kurslar ile yeni istihdam alanları oluşturularak ev hanımlarının ve gençlerin meslek sahibi kılındığı belirtilmektedir. Yerel yönetimlerin ortaklığında verilen bu kurslarda kursiyerlerin günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük maddi yardımlar da yapılmaktadır (Şahinbey Belediyesi, 2019). Girişimcilik kursları teorik bilgilerin yanında uygulama eğitimi sürecini de kapsamakta ve bu sayede kursiyerlerin yetkin birer girişimci olabilmeleri için gereken donanımlara kavuşturulması hedeflenmektedir. Kurslarda esas hedeflenen ülke nüfusunun ekonomik potansiyelinin harekete geçirilmesi ve atıl işgücünün üretim sürecine sokulmasıdır. Bu sayede yerel düzeyde yenilikçi iş fikirleri desteklenecek ve ulusal düzeyde çıktı miktarının artması sağlanacaktır.

Türkiye’de son yıllarda girişimciliğin yaygınlaştırılması için yoğun bir faaliyet yürülmektedir. Bu amaçla açılan kurslar, düzenlenen toplantılar ve seminerler yerel kalkınma planlamasında önemli bir yere sahiptir. Merkezi yönetim kuruluşu olan KOSGEB’in bir kısmını ortaklarla işbirliği yaparak bir kısmını ise kendisi yerine getirdiği girişimcilik kurslarından belge almaya hak kazanan kişiler sonrasında gerek yerel yönetimler gerekse diğer kurum ve kuruluşlar tarafından verilen hibe ve kredi desteklerinden yararlanmaktadırlar.

Türkiye’nin bütün şehirlerinde düzenlenen girişimcilik kursları KOSGEB koordinasyonunda yapılıyor olmasına karşın yerel ekonomik kalkınmaya etkisinden dolayı yerel yönetimlerin başlıca hizmet alanlarından biridir. Örneğin 2019 yılının son çeyreğinde İstanbul şehrinde hali hazırda pahnlanmış uygulamalı girişimcilik kursları konusunda işbirliği yapılan yerel yönetim kuruluşlarından iki tanesi Ataşehir Belediyesi ve Küçükçekmece Belediyesidir. Aynı dönemde toplam 270 kursiyere girişimcilik belgesi verilmesi öngörülmektedir (KOSGEB Resmi İnternet Sayfası,

2019). Bu kurslarda hedeflenen katılımcıların inovatif fikirlerine destek olmak, yeni iş alanları oluşturmalarına imkân sağlamak ve bu yetilerini geliştirici bir eğitim vermek olup; eğitim sürecinde, bir işletmeyi kurmak ve işletmeyi geliştirmek ile ilgili bütüncül bir akademik formasyon verilmektedir. Bunun yanında uygulamalı eğitim sayesinde katılımcılar iş kurmanın eylem safhasına geçtiklerinde nelerle karşılaşabileceklerini eğitim sırasında görmektedir.

3.1.2. Yerel Yönetimler ve İştirakleri

Son yüzyılda yerel bazda kamu hizmetlerinin sunumunda ve talebinde son yüzyılda çok önemli bir artış yaşanmıştır. Bunun sebebi olarak önceki dönemlere göre ilerlemenin çok hızlı yaşanıyor olması olarak gösterilebilir. Belediyeler, kanunla yüklenmiş oldukları görevleri yerine getirebilmek için çeşitli yöntemlere başvurmak zorunda kalmışlardır. Özellikle 20. yy. sonundan itibaren günümüze kadar teknik gelişmeler, kentleşmede yaşanan artış ve merkezi yönetimlerin yerel yönetimlere kaynak ve yetki transferi gibi olgular yerel ekonomilerin güçlenmesinde önemli bir etki doğurmuştur. Yerel yönetimler yeni durumda ortaya çıkan görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için alternatif yeni yollar arayışına girmişlerdir. Bunun için keşfedilen yollardan bir tanesi de özel hukuk hükümlerine tabi olarak kurulan ve işletilen şirketler olmuştur. Özel hukuk hükümlerine tabi kamu hizmetini görmekle yükümlü bir şirket kurulması hizmetin üretimini ve sunumunu hızlandırması sebebiyle yüksek oranda bir esneklik sağlamış ve bu sayede yerel yönetimlerin sıklıkla başvurdukları bir yöntem haline gelmiştir. Bu doğrultuda 1980’li yıllardan bugüne kadar özellikle belediyelerin ve il özel idarelerinin özel hukuk hükümlerine tabi şirket kurmaları yerel hizmetlerin sunumunda ve talebindeki artışla birlikte ivmelenmiştir (Demirkaya, 2010:431).

Yerel yönetimlerin kurdukları iştirakleri vasıtasıyla hizmet sunmaları, hizmetin yurttaşlara ilk elden ulaştırılması açısından önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Yerel düzeyde yapılan planlama ve uygulama süreci ile birlikte kamu gücü ayrıcalıkları arkasına sığınmadan piyasa koşullarında hizmet sunmak üzere kurulan bu iştiraklerin yerel ekonomiye istihdam arttırıcı bir etkisi de bulunmaktadır. Kent nüfusunun önemli bir kısmı yerel yönetimler veya onlar tarafından kurulmuş olan şirketlerde çalışmaktadır.

Yerel yönetimlerin öneminin artmasının yanında görev ve sorumlulukları da artmaktadır. Eskiye göre kamu hizmetlerinin üretim ve sunumunda yerel yönetimlerin daha fazla yasal sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluğu yerine getirmek amacıyla farklı hizmet araçları ortaya koymuşlardır. Bu araçlar içerisinde yerel kalkınma açısından da önemli bir yere sahip olan yerel kamusal iştirakler göze çarpmaktadır. Bu kamu şirketleri özellikle belediyeler tarafından kurulmakta olup, özel hukuk kurallarına tabi olarak birçok kamusal hizmetin sunumunu yerel düzeyde gerçekleştirmektedir (Demirkaya, 2010:421).

Günümüzde belediyeler kendi kurukları şirketleri vasıtasıyla kamu hizmetleri görürken bunun için izlenen yol, özel hukuka göre faaliyet göstermek üzere kurulan belediye iştirakinin belediye tarafından piyasaya gördürülmek üzere ihale edilen işler için talepte bulunması ve şirketin ihaleyi kazanan şirket olup hizmeti sunması şeklindedir. Belediyeler tarafından düzenlenen ihalelerin yine kendi şirketlerine verilmesi yoluyla belediye kaynağının belediye içerisinde kaldığını savunmak mümkündür. Belediyeler tarafından bu söylem sıklıkla kullanılmakta, aynı zamanda literatürde de bu yönde görüşler bulunmaktadır. Buna karşın belediyelerin piyasadan serbest rekabet koşullarında mal ve hizmet almak yerine özel hukuk hükümlerine tabi bir kamu iştiraki kurarak bu şirketlerden mal ve hizmet almalarının kamu zararına sebebiyet vermemesi için belediyelerin şirketlerinden piyasa fiyatından daha ucuza mal ve hizmet almaları veya şirketlerin dönem sonu karlarının aradaki farkı kapatacak derecede büyük olması gerekmektedir. Bunu açıklayan formül aşağıdaki gibi oluşturulabilir: (İlhan, 2013:18).

Formül 1.1 Belediye Şirketlerinin Belediye İhalelerini Alması Durumundaki Net Fayda

Belediye Net Fayda/Zararı = Belediye Şirketlerinden Alınan Mal Ve Hizmet İçin Ödenen Fiyatın Piyasa Fiyatından Farkı + Şirketin Yılsonu Net Kari / Zararı

3.1.3. Yerel Yönetimler ve Altyapı

Önceleri orduların lojistik ve ulaştırma ihtiyacını karşılama anlamında kullanılan alt yapı kavramı II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen ekonomi ve son bulan çatışma durumu ile yeni bir boyut kazanmıştır. Buna göre alt yapı toplumun karayolu, demiryolu, denizyolu, üretim tekniği ve gücü, üretim organizasyonu ve eğitimi, ekonomik birimlerin ve toplumun tamamının enerji ihtiyacının

karşılanması, ekonominin bütüncül bir yapıda dizaynını ifade eden bir kavram haline gelmiştir. Devlet, kimi zaman özel sektör ve kamu iktisadi kuruluşları yatırımlarına yön vermek ve onların verimliliklerini yükseltmek amacıyla bazı yatırımlar yapar. Bu yatırımlar, bir işletmenin veya bir kuruluşun tek başına yapamayacağı kadar büyük ekonomik sorumlulukları beraberinde getirdiğinden çoğu kez doğrudan devlet tarafından yapılır. Yollar, limanlar, barajlar gibi temel alt yapı unsurları ekonomik faaliyette bulunan girişimcilerde verimlilik artışına sebep olmasını beklenen unsurlardır. Ekonomik alt yapıya dair bu tür alt yapı yatırımları ile birlikte sağlık eğitim ve kalkınma düzeyini arttıracak alanlara yapılan yatırımlar da insan unsuruna yapılan yatırımlar olarak değerlendirilirler. Bu yatırımların tamamı alt yapı yatırımları olarak değerlendirilmelidir (Bayraktutan, 1992:84).

Yüksek maliyetli enerji yatırımları, yüksek maliyetli ulaştırma projeleri gibi bir işletmenin veya özel sektörün tek başına maddi olarak üstlenemeyeceği meblağlara ulaşan yatırımların devlet tarafından yerine getirilmesi gerekebilmektedir. Bu durumda yerel yönetimlerin kalkınma hedefi ile bölgesel yatırımları arttırabilmek için özel sektöürün üstlenemeyeceği yüksek maliyetli alt yapı yatırımlarını gerçekleştirmesi kalkınma planlamasının önemli unsurlarındandır. Yollar, limanlar, barajlar, diğer enerji tesisleri vs. ekonomik faaliyette bulunan işletmelerin verimliliğini arttıırırlar.

Altyapı yatırımları ile diğer yatırımları birbirinden ayıran temel iki özellik aşağıda yer almaktadır (Rostow, 1999:21-23):

- Fiziki sermaye miktarının arttırılması ve insan sermayesinin kalitesinin yükseltilmesi alt yapı yatırımlarının ilk temel özelliğidir. Var olan işgücünün daha verimli olabilmesi için yetkinlik düzeyinin arttırılması ekonominin görece yüksek miktarda çıktı elde etmesine sebep olacaktır. Aynı zamanda makine, teçhizat gibi fiziki sermaye miktarının arttırılması sonucunda elde edilen nihai çıktı miktarında artış gerçekleşmesi olasıdır. Bu sayede fiziksel ve beşeri sermayeye yapılan yatırımlar ekonomik büyüklüğü pozitif yönde etkileyecek unsurlardır.
- Alt yapı yatırımları gerçekleştirilirken verimliliği düşük bir ekonomiyi verimli hale getirmek hedeflendiğinden ilkin yapılacak yatırımların maliyeti ilerleyene dönemlerde yapılacak olanlara göre karşılaması

zor olacaktır. Özellikle imalat sanayiinde üretimde bir sıçrama yakalanabilmesi için asgari düzeyde bir alt yapı yatırımı zorunludur. Asgari düzeyde alt yapı yeterliliğine yeterli sermaye birikimine sahip olmayan ülkelerin ulaşması zordur. Bunu sağlayabilmek için ise yerli finansman kaynakları yetersiz olduğundan yabancı finansman kaynaklarına ihtiyaç duyulacaktır.

Yerel yönetimler tarafından yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan sağlanan borçlar çoğunlukla ulaştırma, su ve kanalizasyon, gıda tesisleri, doğalgaz, iş makinesi ve itfaiye aracı alımı ve yerel işletmeleri teşvik-danışmanlık sağlama hizmetlerinde kullanılmaktadır. Sayılan bu hizmetin çoğunluğu alt yapı hizmetleri olarak değerlendirilirken yeterli kaynağı olmayan yerel yönetimlerin borçlanma yöntemi ile bu hizmetleri karşılaması refahın kuşaklar arasında adaletli dağıtımını sağlama açısından istendik bir durumdur (Güler, 1997:22).

Altyapı yatırımları doğrudan mal ve hizmet üretmeyen yatırımlardır. Bunlar; yollar, köprüler, enerji üretim tesisleri, eğitim tesisleri ve sağlık tesisleri olarak sıralanabilirler. Mal ve hizmet üretimine eş anlı katkıları olmamasına karşın yaratıkları dışsal tasarruflar aynı zamanda mal ve hizmet üretimini kolaylaştırmaları sebebiyle diğer yatırımları arttırıcı bir etki sahibidirler. Yerel yönetimler ilgili kanundan kaynaklı yetkilerini kullanarak okul öncesi eğitim kurumları vasıtasıyla gelecek nesillerin yetkin bir şekilde yetiştirilmesi için faaliyette bulunabilmektedirler. Eğitim hizmeti veren her kamu kurumunun sahip olduğu binalarını inşaat ve bakım işlerini üstlenerek eğitim alanında önemli bir etkiye sahiptirler. Eğitim kurumlarının temel araç, gereç ihtiyaçlarını karşılayarak eğitimin kalitesinin arttırılmasına yardımcı olmak görevine sahiptirler. Bunlarla birlikte kanunla başka bir idari birime verilmemiş olan mahalli müşterek nitelikteki bazı görev ve hizmetler de yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. (Ulusoy & Akdemir, 2014:262). Bir ülkenin kalkınma düzeyi; o ülke insanların kaliteli bir eğitimi sürekli bir şekilde almaları ve bununla oluşturdıkları bilgi, beceriyle ülke ekonomisinin büyümesine yapabilecekleri olumlu etki ile daha iyi seviyelere çıkabilmektedir. Bireylerin bilinçlenmeleri, öğrenme, düşünme, çalışma isteği ile donatılmaları ekonomik büyüme ve kalkınma için önemli bir etkidir. Toplumun ve işgücünün eğitim seviyesi ve bu eğitimin kalitesi kalkınma olarak nitelenebilecek

olan sosyo-ekonomik gelişmenin en önemli belirleyicisidir (Yaylalı & Lebe, 2011:24).

Yerel yönetimler açısından sağlık hizmetlerinin sunumu önceki dönemlere kıyasla daha fazla önem gösterilen bir alan olmaktadır. Genel olarak hizmetlerin piyasalaşması ile birlikte merkezi yönetimlerin etkinliğinin azaldığı alanlarda piyasa aktörleri ile birlikte yerel yönetimlerin denetleyici rolünün yanında hizmet sunumuna dair rolleri de önem kazanmaktadır.

3.1.4. Yerel Yönetimler ve Konut Arzı ve Çevre

Yurttaşların temel ihtiyaçlarından olan barınma ihtiyacını karşılayan Konut üretimi sosyal bir konu olmasının yanında önemli bir ekonomik konudur. Konut, kişilerin asla vaz geçemeyecekleri bir ihtiyaçtır. Bu nedenle konut piyasasında var olan talebi karşılamak sosyo-ekonomik bir zorunluluktur. Konut üretim sektörüne yatırımlar ile birlikte, bu sektöre hammadde sağlayan yan sektörlerin etkilenmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla yerel bazda konut piyasasında bir daralma veya büyüme gerçekleşmesi demek yerel ekonomik birimlerin hemen tamamının bu olumlu veya olumsuz durumdan etkilenmesi sonucunu doğuracaktır. Konut harcamalarının çarpan etkisi yüksektir. Konut harcamalarında gerçekleşen bir artış beyaz eşya harcamalarını, ev tekstili harcamaları gibi konut piyasası ile ilgili ürün ve hizmetlere olan talebi de etkilemektedir. Bu sayede diğer sektörlerde yaşanan canlılık konut piyasasından kaynaklı bir bolluk ve refahın yaşanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda konut piyasası büyük oranda yerli sermayeye dayanır. Konut üretimi ile yaratılan istihdam, yaratılan yüksek katma değer, ekonomide her biri bir diğerini etkilemek suretiyle hasıla artışına neden olmaktadır. Bu açıdan konut sektörünün, kalkınmasını tamamlayamamış Türkiye ekonomisi için lokomotif sektör olduğu anlaşılmaktadır (Öztürk & Fitöz, 2009:23). Ülkemiz son yıllarda büyüme yoğun geçirilen dönemler içerisinde dikkat çekici bir şekilde konut arzı ve konut talebi artışı ile karşı karşıya kalmıştır. Kredi faiz oranlarının düşük olması insanların kira ödeme rızasını azaltıp konut talebini arttırmıştır. Bu sayede genişleyen konut piyasası ülke ekonomisi için kalkınmayı destekleyici bir piyasa haline gelmiştir. Ancak burada önemli olan konut piyasasındaki genişlemenin yarattığı etkinin yanında konut planlaması ve kentleşme politikası ile birlikte yaşanılabilir konutlar ve yaşanılabilir kentler oluşturulmasıdır. Bunu sağlamak yerel yönetimlerin önemli görevlerindendir.

Geçmiş yıllar içerisinde oluşan düzensiz göçler ve bunların iskanı sorunu kentlerin yaşam kalitesinin düşmesine ve beşeri sermayenin kalkınma ihtiyacını karşılayıcı yetkinliğe erişmesine engel oluşturmaktadır. Yerel yönetimler kendi görev alanları içerisinde oluşan kentleşme sorunlarını çözmek üzere zaman zaman kentsel dönüşüm denilen bazı uygulamalara başvurmaktadır.

Kentsel dönüşüm, bozulan kent yerleşim alanlarında, sosyal, fiziksel, çevresel ve ekonomik şartların iyileştirilmesi için planlı ve uyumlu bir süreç içerisinde iyileştirici projeler uygulanmasıdır (Çakallı, 2012: 21). Kentin yaşam standartlarının kent içindeki farklı yerleşimlerde aynı olmadığı durumlar oluşabilmektedir. Refahın yurttaşların tamamına eşit ve tercih edilebilir bir şekilde sağlanamaması durumu çözülmesi gereken bir sorundur ve bu durum, yerel yönetim birimleri tarafından refahın bütün birimlere eşit dağıtılamadığının açık ispatıdır.

Kentsel yerleşim planlamasının çevre ekolojisine ve halk sağlığına uygun bir şekilde yapılması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmaya uygun bir şekilde çevrenin, su havzalarının, tarımsal üretim alanlarının tüketilmeden gelecek nesillerin de faydalanabileceği şekilde korunması gerekmektedir. Kent içerisinde ve çevresinde ağaçlandırma yapmak, iş yerlerinin kent içerisindeki dağılımını halk sağlığını destekleyici bir şekilde planlamak göz önünde bulundurulması gereken unsurlardandır. Bu tarz tesislerin kentin belirli bir bölgesinde toplanması oluşacak negative dışsallıkların kontrol altında tutulmasını sağlayacaktır. Bunun için inşaat malzemeleri, hafriyat depolama alanları, hurda depolama ve satış alanları, kum, çakıl ve moloz depolama alanlarını, odun, kömür depolama ve satış alanlarını belirlemek, bu atıkların taşınması sırasında çevrenin en az zarar görmesi için uygun koşulları sağlamak, kentsel katı atık planları oluşturmak yerel yönetimlerin önemli görevlerindendir. Bu alanlarda toplanan atıkların yeniden dönüştürülmesi yoluyla ekonomiye katkı sağlayıcı politikalar oluşturulabilir. Bunlar için tesisler kurmak veya kurdurmak, piyasadan bu hizmeti veren kuruluşlar vasıtasıyla yaşanabilir çevre düzenini sağlamak gerekmektedir (Kaya, 2008:17). Yerel yönetimler kent sakinlerinin sağlık bir çevrede yaşama haklarını sağlayıcı planlama ile hizmetler üreterek ekonomik kalkınmanın tabana doğru eşit yayılmasına önemli katkıda bulunurlar.

3.1.5. Yerel Yönetimler ve Sosyal Donatı Alanları

5393 sayılı kanunun 73. maddesine göre belediyeler; konut alanları, ticaret alanları sanayi alanları, kamu hizmeti alanları, teknoloji parkları, rekreasyon alanları ve benzeri her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak gibi görevleri yerine getirmektedir. Aynı zamanda kentin eskiyen kısımlarını restore etmek, tarihi ve kültürel yapısını korumak, depreme ve doğal afetlere karşı koruyucu tedbirler içeren planları uygulanmalıdır.

5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre; Belediye, kentin mahalli ortak nitelikte olmak üzere; gençliğin iyi yetiştirilmesi için sporu teşvik edecek şekilde hizmetler yapar veya yaptırır. Bunun için gerektiği durumlarda teşvik edici şekilde spor malzemeleri alır ve karşılıksız dağıtır. Aynı zamanda amatör spor kulüplerinin malzeme ihtiyaçlarını karşılar, ayni ve nakdi destek sağlar. Amatör spor klüpleri arasında her türlü organizasyonları düzenler ve gelişmelerine katkıda bulunur. Bu klüplerin üyelerinden, oyuncularından, yöneticilerinden, antrenörlerinden ulusal veya uluslararası alanda üstün başarı sağlayanlarına veya derece alanlarına belediye meclisi kararıyla ödül verilebilmektedir. Yerel yönetimlerin sporu teşvik etmek için yaptıkları nakdi ödemeler bir önceki yıl genel bütçe vergi gelirlerinden belediyeler için ayrılan miktarın belediyeler için binde 12, büyükşehir belediyeleri için binde 7'sinden fazla olamaz. Aynı kanunun 24.maddesine göre Büyükşehir belediyeleri spor, kültürel, sosyal ve bilimsel faaliyetlerle ilgili yaptıkları harcamaları giderler hanesinde gösterebilmektedir. Aynı zamanda bu hizmetlerin giderlerini karşılamak için vergi resim ve harç gelirlerini kullanabilmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2019). Yerel yönetimler kentin yerel ihtiyaçlarını karşılamak için verilen bu yetki ve görevler sosyal etkilerinin yanında ekonomik bir etkiye de sahiptir. Kent nüfusunun hayat kalitesinin artması halinde verimlilik artışı gerçekleşeceği beklenmelidir.

Büyükşehir belediyelerinin sundukları gençlik ve spora dair hizmeti aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Pepe, 2013);

- Büyükşehir belediyeleri kendi sorumluluk alanlarında ve kendi bünyelerine ait her çeşit spor tesisi ve kendilerine devredilmiş olan spor tesislerini işletmek, bakım ve onarım işlerini yapmak, tesisleri denetlemek,

- Sorumlulukları altındaki tesislerin sıhhi ve teknik açıdan kullanılabilir bir halde olmasını sağlamak yada tesisleri kullanılabilir hale getirmek,
- Tesislerde gerçekleşen sportif ve kültürel faaliyetlerin doğru planlamasını sağlamak,
- Düzenli ve sağlıklı yaşamı spor bilinci ile tabana doğru yaymak ve gençlerin kendi kabiliyetlerini keşfedebilmeleri için müsabakalar organize etmek,
- Kent yaşamına farklı bir etki yaratması açısından sporun insanların tamamına ulaşmasını sağlamak ve bu sayede halkın sıradanlaşan gündelik yaşamın yaratacağı verimlilik azalması ile karşı karşıya kalmasını engellemek, bunun için çeşitli spor okulları kurmak, yaz kursları düzenlemek,
- Düzenlenen organizasyonlar ile spordan uzak bir hayat yaşayan insanlara da ulaşmak,
- Kent merkezleri ve ilçelerde bulunan yeşil alanları yapılacak sportif etkinliklerde değerlendirmek alt yapısını spora uyumlulaştırmak,
- spor ile engelli vatandaşların kent yaşamına entegrasyonuna katkıda bulunmak, toplumdan soyutlanmamalarını sağlamak,
- Kent içinde yapılacak uluslararası sportif etkinlikler ile kentin uluslararası alanda bilinirliğini arttırmak ve kent sakinlerinin dünya ile iletişim halinde bir topluluk olmasına katkı sağlamak,
- Koşu yolları, bisiklet yolları, sahalar, gençlik merkezleri, bayan lokalleri kurmak ve spora uygun alanları ortaya çıkarmak,
- Sporun genç kuşaklardan itibaren toplumun tamamına yayılması amacıyla okullarda çocukları spora teşvik için görülen eksikleri gidermek ve malzeme desteği sağlamak,
- Gençlerin yaz aylarında da spor ile iç içe bulunması için organizasyonlar düzenlemek ve sosyalleşmelerini sağlamak,

3.1.6. Yerel Yönetimler ve Finansman

Herhangi bir yönetim birimi için borçlanmanın gerekçesi görev ve hizmet giderlerini karşılamak, birimin bütün harcamalarının içinde olağan gelir kalemleri ile karşılanamayan kısmına kaynak bulmaktır. Yerel yönetimler hizmetlerinin tamamını olağan gelirleri ile karşılayamadıkları durumda hizmetlerin bir kısmını karşılamaktan

vaz geçemeyecekleri için borçlanma yolunu tercih edebilmektedir. Günümüzde olağan giderler ile olağan gelirler arasındaki farkı karşılayabilmek için çeşitli finans kuruluşlarından borçlanabilmektedirler (Dönmez, 2006:648). Gerçekleşen borçlanma işlemi gelecekte verimlilik artışını beraberinde getirecek bir hizmet alanına aktarılıyorsa borçlanmanın yükü adaletli bir şekilde dağıtılmış demektir. Bu durum ise ancak borçlanma ile alt yapıya yatırım yapılması sayesinde gerçekleşebilmektedir.

Yerel yönetimlerin gelirleri ile harcamalarının birbirlerini karşılayacak düzeyde olmaması ile birlikte var olan gelirlerin harcamalara tasnifi konusunda var olan etkinsizlik oluşan finansal açığın borçlanma ile kapatılması gerekliliğini doğurmuştur. Aynı zamanda politik ve populist kaygılar ile yerel yönetimlerin bütçe yönetimlerindeki uyumsuzluk, olağan ve erken seçim dönemlerinde ve öncesinde yapılan yüksek miktarlı ve plansız harcamalar yerel yönetimlerin finansman yönetimini önemli bir sorun haline getirmektedir.

Yerel yönetim bütçelerinde var olan gelir gider dengesizlikleri bu yapıların cari harcamalar yapabilmek veya alt yapı yatırımlarını gerçekleştirebilmek için borçlanmalarını zorunlu hale getirmektedir. Kentlerin daha geniş alanlara yayılmaları, kent nüfusunun artması, kentteki konut sayısının artması gibi gider arttırıcı unsurların yanında olağan gelirlerde artış gerçekleşmemesi olağanüstü finansman kaynağı olan borçlanmaya yönelmelerine neden olmaktadır. Yerel yönetimlerin ülke ekonomisi içerisindeki payı cari harcamaları, yatırım harcamaları ve transfer harcamaları itibariyle gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışa koşut olarak gelir kaynaklarının da rasyonel bir şekilde planlanması gerekmektedir (Falay, 1995:15). Yerel yönetimlerin yurt dışı finansman kaynaklarına yatırım harcamaları haricinde bir harcama için başvurması gelecek kuşakların bugünün maliyetine katlanması anlamına gelecektir.

3.2. YEREL YÖNETİCİLERİN KALKINMA VE ÖZERKLİK KAVRAMLARINA DAİR GÖRÜŞLERİ

3.2.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada yerel yönetimlerin sahip olduğu kaynakları belirlemede ve kullanmada özgürlük algılarının, uygulayıcıların fikirlerinden yola çıkarak yerel

kalkınmaya etki düzeyinin ne olduğu problematiği üzerinde durulmuştur. Bu amaçla görüşmeler, seçilmiş yerel yöneticiler ve uzman personel olmak üzere iki ayrı düzeyde gerçekleştirilmiştir.

Nitel veri toplama yöntemlerinden görüşme yöntemi, hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular vasıtasıyla uygulanmıştır. Görüşme yönteminin uygulanması sonucunda elde edilen veriler, bütüncül bakış açısıyla araştırma problemini yorumlayıcı bir yöntemle incelenmiştir. Kalkınma ve özerklik olgusu ve yönetim sürecinde gerçekleşen olaylar, bağlamlarında ele alınmış ve görüşmecilerin bu olgu ve olaylara dönük algıları açısından yorumlanmıştır.

Görüşme grubu oluşturulurken öncelikle yerel yönetim birimlerinin karar organlarında görev alan ve görev süreleri seçim sonuçlarıyla belirlenen kişiler ile öncelikle görüşülmesi hedeflenmiştir. Bunun yanında seçimle iş başına gelmeyen ve yerel yönetim bürokrasisine hakim olduğu kabul edilebilen meslek uzmanları ise görüşme grubunun içerisine dahil edilmiştir. Katılımcıların tamamı yükseköğrenim mezunu olmakla beraber içlerinden iki tanesi alan uzmanı ünvanı taşımaktadır.

Yerel yönetimlerin kalkınma üzerindeki etkisine dönük araştırma sürecinde 3'ü seçimle iş başına gelen yöneticilerden olmak üzere 6 görüşmeci yarı yapılandırılmış sorular sorularak derinlemesine görüşülmüştür. Sorular açık ve anlaşılır bir dille görüşmeciye ifade edilmiştir. Gereken durumlarda konu ek sorularla genişletilerek görüşmecinin düşüncesi derinlemesine incelenmiştir. Görüşme yoluyla elde edilen bulgulara görüşmecilerin verdikleri cevaplar ve kullandıkları kavramlar, derinlemesine yorumlanmış ve içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Katılımcılar ile toplamda 265 dakika süren görüşmeler gerçekleştirilmiş, bu görüşmelerde genel olarak katılımcıların seslerinin kaydedilmesi yolu izlenmiştir. Katılımcılardan bazıları ses kayıt işlemini kendi istekleri ile reddetmişler ve bu görüşmelerde sorulara verilen yanıtlar dikte yoluyla kayıt altına alınmıştır.

Ses kayıtlarının yazıya geçirilmesi işlemi ile birlikte bütün görüşmelerde katılımcıların örtülü veya açık bir şekilde üzerinde durdukları temel kavramlar saptanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular sonucunda yerel yöneticilerin üzerinde durdukları konuların başlıklar halinde; vergilendime yetkisi,

kaynakların etkin kullanımı, şeffaflık ve denetim, planlama ve popülizm sorunu şeklinde olduğu anlaşılmıştır.

3.2.2. Vergilendirme Yetkisi

Yerel yönetimlerin görev ve yetkileri kanunlarda açıkça belirtildiği şekildedir. Buna göre yerel yönetimlerin kanunlarla verilen görevlerini etkin ve verimli olarak gerçekleştirebilmeleri mali kaynakların nasıl kullanıldığına ve nasıl tespit edildiğine bağlı olarak değişebilmektedir. Yerel yönetimler hizmetlerin üretiminde ve sunumunda karşılaştıkları maliyetleri karşılayabilmek için, hizmet finansmanında kullandıkları kaynakların belirlenmesinde de daha fazla karar verebilme yetkisine sahip olması gerekmektedir (Egeli & Diril, 2012:26). Kaynakların kullanımında yetkinlik kadar kaynakların belirlenmesinde yetkinlik de önemlidir.

Katılımcı 1 ve katılımcı 3'ten elde edilen verilere göre yerel yönetimlerin hizmet alanlarının ekonomik büyüklüğünden dolayı ihtiyaç duydukları mali kaynakların yetersiz kalabildiği gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimler kendileri için yeni kaynaklar yaratabilmek adına farklı yöntemler uygulayabilmektedir. Bu durum planlama ve yönetim güçlüğüne sebebiyet vermekte olup, oluşan dezavantajlı hali ortadan kaldırabilmek için yerel yönetimlerin vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin bazılarında oran veya miktara dönük düzenlemeler yapabilme yetkisine sahip kılınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Katılımcı 2'den elde edilen verilere göre yerel yönetimlerin vergilendirme konusunda yetkilerinin arttırılmasının keyfiyet sorununu ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Buna göre yerel yönetimlerin vergi oranları veya muafiyeti üzerinde tasarrufta bulunmasının yaratacağı olumsuzluklar göz ardı edilmemelidir. Yerel yönetim birimleri tarafından vergi oranında, miktarında veya muafiyetinde değişiklik yapılabilmesinin, vergilendirmede adalet ilkesinin uygulanmasını olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.

Yerel yönetimler tarafından vergilendirmeye dair yetkilerin kullanılmasına ilişkin iki farklı yaklaşım olduğu görülmektedir. Buna göre hizmetlerin mali yükünü yüklenmiş olan yönetim birimlerinin, hizmet maliyetlerini finanse ettikleri

kaynaklarını yönetebilmelerinin sonucunda hizmetlerin daha etkin bir şekilde yerine getirileceği anlayışıdır. Buna karşın yerel yönetim birime vergi konusu, matrahı, oranı ve muafiyeti belirleme yetkileri devredilmesi halinde, yerel yönetim birimlerinin karar organları tarafından objektif olmayan şekilde karar verilebilmesi ihtimalinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Dikkat çekici sorunlu alanlardan biri olarak öne çıkan vergi muafiyeti konusu özellikle küçük ölçekli kentlerde kendini gösterebileceği düşünülmektedir. Katılımcı 5 ve 6'dan elde edilen verilere göre küçük ölçekli bir kentte, karar birimlerinin çeşitli baskı gruplarının etkisi altında kalması halinde vergilendirmede adaletin zedelenmesi, bunun sonucunda da yerel kalkınmanın zarar görmesinin olası sonuç olduğu düşünülmektedir.

Toplumun tamamı tarafından vergi yükünün gelir oranında yüklenilmesi temel bir ilkedir. Buna göre vergilendirmede genelliğin ve adaletin en önemli özelliğini ödeme gücü ölçüsünde herkesin vergi ödemesi oluşturmaktadır (Cenikli, 2010:58). Sektörel kalkınma hedefli planlamalar dahilinde yapılabilecek olan bazı sektörlerin vergilendirilmelerindeki istisnai düzenlemeler vergi yüklenicileri arasında memnuniyetsizliğe sebep olacağı düşünülmektedir. Buna karşın katılımcı 3'e göre yerel yönetimlerin kalkınma planları dahilinde uygulayabilecekleri vergilendirmeye ilişkin yetkiler, kalkınma planlarının etkin uygulanmasını kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.

Vergilendirme yetkisinin yerel yönetim birimleri tarafından kullanılması konusunda katılımcılar arasında görüş ayrılıkları olmakla birlikte yerel yönetimlerin kaynaklarının tespitinde yetki sahibi olmalarının doğrudan kalkınma üzerinde etkisi olmayacağı düşünülmektedir.

3.2.3. Kaynakların Etkin Kullanımı

Yerel yönetimlerin kaynak kullanımı bakımından yetkilendirilmemesi veya sınırlı oranda yetkilendirilmesi kaynakların etkin kullanılamaması sonucunu doğurmaktadır. Yerel düzeydeki hizmetlerin merkezden finanse edilmesi durumunda vergi mükelleflerinin ulusal ölçekte dengeli bir vergi dağılımı olsa bile hizmetlere ulaşım bakımından aynı dengenin sağlanabilmesi güçleşmektedir. Aynı vergiyi ödemesine rağmen farklı düzeylerde hizmetten faydalanabilmek bir etkinsizlik durumu oluşturabilmektedir. Bu durumda yerel yönetimler yerel ihtiyaçların karşılanması için hizmet planlamasını merkezden ayrılan paya göre yapmaktadır.

Oysa hizmet planlamasının yerel ihtiyaçlara bağılı bir planlama sürecinde yönetilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak; kamu hizmetlerinde kalite sorunu ortaya çıkmakta, bu ise kaynakların etkin kullanılmasının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. (Egeli & Diril, 2012:32).

Katılımcı 1'den elde edilen verilere göre; yerel yönetim karar organları, kaynaklarının kullanımında, yatırımların planlanmasında ve gelirlerin toplanmasında merkezi yönetimin sahip olduğı yetkilere benzer yetkilerle donatılırlarsa hizmetlerin daha etkin bir şekilde görüleceğı düşünölmektedir. Buna göre yerel hizmetlerin görölmesinde merkezden yapılan planlamanın önemli olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Birincisi ihtiyaçların doğru tespit edilememesi, ikinci kaynak israfı. Katılımcı 3'e göre hizmet talep edenlere en yakın konumdaki hizmet birimi olarak yerel yönetimler ihtiyaçların tespitinde daha avantajlı bir konuma sahiptir. Merkezi yönetim örgütlenmesi içerisinde yaşanan bürokratik gecikmeler, ihtiyaçların doğru tespit edilmesine engel olabilmektedir.

Katılımcı 6'dan elde edilen verilere göre yerel yönetim birimleri, kendilerine kanunlarla verilmiş olan ve yerel kalkınmaya dönük görevlerin bir çoğunu gerçekleştirebilecek kaynağına sahip değildir. Bu nedenle gelirlerin önemli bir kısmını oluşturan merkezi bütçeden ayrılan payın hizmet sunumunda etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Yerel yönetim birimleri çoğı zaman hizmetleri önem sırasına göre değil, yapılabilirlik sırasına göre yerine getirmektedir. Örneğın kentsel altyapı yatırımlarının yapılması yerel yönetimlere kanunla verilmiş görev olmakla beraber, görece küçük bir yerel yönetim biriminin kentin her tarafına aynı seviyede alt yapı yatırımı planlamaktansa, merkezi alanlarda yatırım seviyesini arttırırken nispeten çevre alanlarda bu yatırımları yapmayı ötelediğı anlaşılmaktadır.

Kaynakların etkin kullanımı, yerel kalkınma planlamasının önemli adımlarından birini oluşturmaktadır. Katılımcı 2'ye göre yerel yönetimler kentin alt yapı, ulaşım, eğitim, sağık gibi hizmet alanlarında kanunen yükümlölüklerini yerine getirememektedir. Bunun sebeplerinden bir tanesi yerel ihtiyaçların tespitinde yetkin olan, aynı zamanda hizmet talebine en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerin kaynakların tespitinde ve kullanımında sınırlandırılmış olmasıdır.

Etkinlik kavramı katılımcıların tamamı açısından bir hizmete aktarılan bütçenin ekonomik ve verimli bir şekilde harcanması anlamlarında kullanılmaktadır.

Etkisizliğin yerel kalkınmanın önünde önemli bir engel oluşturduğu bütün katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Buna göre kaynak tasnifinde ve kullanımında etkinliğin sağlandığı bir yerel yönetim biriminin yerel kalkınmayı olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

3.2.4. Denetim ve Şeffaflık

Denetim ve şeffaflık kavramlarının katılımcılar tarafından ortak bir şekilde yerel kalkınma üzerinde etkili olduğu düşünülen kavramlardan olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı 4'e göre yatırımcılar, kentlere yatırım yapmak istediklerinde kendileri için özel uygulamalar talep etmektedir. Bu taleplerin karşılanması halinde yerel kalkınma düzeyinin artacağı varsayılabilir; ancak topluma optimum düzeyde fayda sağlayacak olan uygulamanın yatırımcıdan yatırımcıya farklı uygulamaları ortadan kaldıracak bir şeffaflık ve denetim ağının kurulması olduğu düşünülmektedir.

Katılımcı 3'e göre denetim kavramının yetersiz bir kavram olduğu düşünülmektedir. Katılımcı 1'e göre yerel yönetim birimlerinin kendi karar ve denetim organları vasıtasıyla iç denetime tabi tutulmasının demokratikleşme düzeyi yüksek olan ülkelerde doğru sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Kendi karar ve denetim organları vasıtasıyla yapılacak denetimlerin sonucunda politik sebeplerle istedik sonuçlar elde edilememektedir. Katılımcı 1'e göre denetim sisteminin işlevsizliğini ortadan kaldırabilmek adına şeffaflığa dönük uygulamaların yaygınlaşması gerekmektedir.

Yatırımcılar tarafından yatırım kararı verilirken göz önünde bulundurulacak önemli unsurlardan bir tanesi olan risk unsurunun doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Katılımcı 3 ve 5'e göre son dönemde belediye meclislerinin toplantılarının sosyal medya üzerinden yayınlanmasının önemli bir şeffaflık unsuru olduğu düşünülmektedir. Şeffaflığın ve denetimin yerel düzeyde kalkınmayı olumlu şekilde etkileyeceği, bunun sonucunda da yerel halkın sağlık, sosyal, kültürel, eğitsel bir çok hizmetten daha fazla faydalanacağı düşünülmektedir.

3.2.5. Planlama ve Popülizm Sorunu

Katılımcı 4'e göre seçimle iş başına gelen yerel yöneticiler kimi zaman yerel kalkınma planları yapmak ve uygulamaktan ziyade yerel baskı gruplarının çıkar taleplerine karşılık vermek zorunda kalmaktadır. Bunun sebebi çoklukla yerel yönetimlerin karar organları seçildikten sonra, seçmenlerin oy verdikleri kişilerden taleplerini doğrudan ve çekincesiz bir şekilde isteyebilmeleridir. Bu durum yerel yöneticilerin yatırımları arttırıcı, istihdam oranına katkı sağlayıcı ve yerel kalkınmaya katkı yapıcı yatırımlar yerine, seçmenlerin anlık ve genel olmayan taleplerini karşılayan harcamalar yapmaları sonucunu doğurmaktadır. Katılımcı 4'e göre tekrar göreve seçilme amacıyla yöneticilerin populist uygulamalar yapmasını yerel kalkınmanın önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Katılımcı 1 ve 3'e göre hizmetin maliyetine ortak ve eşit bir şekilde katılan kişilerin seçmen olmaları sebebiyle tercihlerinden dolayı alt yapı yatırımlarından mahrum bırakılmak sonucuyla karşılaşmaları gelirin adaletli bir şekilde dağıtılmadığının göstergesidir. Ekonomide gerçekleştirilen toplam refah artışı ekonomik ve demografik nicelik, coğrafi konum veya politik tercih fark etmeksizin toplumun tamamına adaletli bir şekilde dağıtılmalıdır.

Yerel yönetimlerin kendi kalkınma planlarını yaparken bölgenin yeterliliklerini tespit etmek konusunda doğruya en yakın sonucu elde edeceği düşünülmektedir. Katılımcı 5'e göre bir kentin hem sanayi şehri hem deniz ve doğa turizmi kenti olması mümkün değildir. Bunun yanında kentin doğasında var olan kaynaklarından mümkün oranda faydalanmak gerektiği düşünülmektedir. Var olan kaynaklardan maksimum faydayı elde edebilmek için, doğru tespit edilmiş ve kararlılıklar uygulanan yerel kalkınma planlarının olması gerekmektedir.

Katılımcı 1'den elde edilen verilere göre bir kentin kalkınmasına dönük planlama süreci yerel yönetimlerin iradesinden bağımsız veya yerel yönetimler ile merkezi idarenin ortak yürüttükleri bir süreç ile gerçekleşmektedir. Illerde valilikler büyesinde İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri ile ortak planlama süreçlerine dahil olduğu anlaşılmaktadır.

Yerel kalkınmanın arttırılması için planlı çalışmalar dahilinde, kadının iş gücüne katılım oranının arttırıcı uygulamalar da yapılabilmektedir. Katılımcı 1'e

göre yerel yönetim birimleri tarafından kadın istihdamının desteklenmesi temel bir kalkınma dinamiğidir. Bu amaçla açılan meslek edindirme kurslarının, atıl durumda olan iş gücünün üretime katılmasının yanında toplumun sosyo-kültürel kalkınmasına da katkıda bulunmakta olduğu düşünülmektedir. Yerel kalkınma planlaları dahilinde kentte istihdam oranını artırıcı tedbirler uygulanması, kentin çeşitli teşviklerle yatırımcılar için cazip kılınması, kentin altyapı yatırımlarının düzenli ve ihtiyaçları karşılayacak seviyede olması gerekmektedir. Katılımcı 3'den elde edilen verilere göre; yerel yöneticiler tarafından kalkınma planlamalarının etkin bir şekilde uygulanamamasının temel gerekçesinin, kendilerini seçen seçmenlerin taleplerini karşılamak zorunda hissetmeleri olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların tamamından elde edilen verilere göre populist harcamaların, yerel kalkınma planlarının uygulanmasına engel tekil ettiği düşünülmektedir. Bu durumda yerel yönetim birimlerinin, merkezi yönetimin planması haricinde bir yerel kent kalkınması planını oluşturması ve uygulaması mümkün görülmemektedir. Buna göre yerel yönetim birimlerinin yüksek maliyetli harcamalar konusunda yetkilerinin arttırılmasının populist harcamalarla olumlu sonuçlar vermeyeceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Ekonomi literatüründe gerek ülkeler arasında, gerek bölgeler arasında gerekse de dönemler arasında bir ölçümleme ve kıyaslama yapma alışkanlığı süregelmiştir. Bir ülkenin diğer bir ülkeye görece üstün yahut geri özelliklere sahip olduğunu tespit etmek bir gereklilik olarak değerlendirilmiştir. Bu gerekliliğin sonucunda bir ülkenin diğerine, bir bölgenin diğerine veya bir zamanın diğerine göre daha arzulanan veya daha arzulananmayan bir durumda olduğunu işaret eden gelişmişlik kavramı kullanılmıştır. Bir ülkeyi gelişmiş veya az gelişmiş ülke olarak değerlendirebilmek için bakılacak değişkenlerin doğru tespit edilmesi önemlidir. Buna göre geçmişten bu yana en yaygın kullanılan ölçüt bir ekonomide belirli bir dönem içerisinde üretilen nihai çıktıların toplamıdır. Buna göre belirli bir dönemde milli gelirden gerçekleşen artış büyüme olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü gibi büyüme kavramı bir ekonomide üretilen nihai hasılanın parasal değerini ifade ederken, yaratılan bu artı değer toplumsal katmanlar arasında nasıl dağıtılacağı soruna dair bir yaklaşım içermemektedir.

Ekonomik kalkınmanın yalnızca hasıla artışı yahut kişi başına düşen gelirdeki artışla ifade etmek doğru sonuçlar vermemektedir. Buna ilaveten ülkenin gelişmişlik düzeyi ortaya konarken kişi başına düşen gelir değişkenine ilave olarak sosyo-ekonomik bazı değişkenlerin de göz önünde bulundurulması doğru olacaktır. Bu aşamada önemli olanın elde edilen nihai çıktıdan ülke yurttaşlarına adaletli bir dağıtımın sağlanmasıdır. Bu kısma kadar anlaşılacağı üzere ekonomide hasıla artışının gerçekleşmesi kalkınma için zorunlu bir koşuldur. Kalkınmanın gerçekleşmesi için yapılması gereken, ekonomide verimlilik artışını sağlayacak olan yapısal dönüşümü sağlamak üzere yatırımların yapılmasıdır. Bu yatırımları takiben de toplumsal gelişimi sağlayacak olan yatırımlar yapılmalıdır. Toplumsal gelişimi sağlayacak yatırımlar ise ekonominin temel unsurlarından olan beşeri sermayeye yapılacak olan yatırımlardır. Bir ekonomi için kalkınmayı sürekli bir süreç haline getirmek hedeftir. Bunu sağlamak için beşeri sermayeye ve işgücü kalitesine,

teknolojik gelişmelere, doğal kaynakların kalitesine ve sermayenin kalitesine önem vermek gerekmektedir.

Sürekli yeni teknik bilgiler ve yöntemler üretmeyen bir ekonominin gelecekte ulaşılacak teknik düzeyden sadece tüketici olarak faydalanabileceği varsayıldığından, bu durum ekonominin sürdürülebilir kalkınmışlığının önünde bir engel teşkil eder. Bunun yanında beşeri sermayenin kalitesi, değer üretim sürecinde emek gücünden faydalanılan işgücünün kalitesi ile ilgilidir. Nicelik olarak yeterli düzeyde olmayan bir işgücünün verimli bir ekonominin paydaşlarından biri olamayacağından dolayı, işgücünü zamanın teknik bilgisine sahip ve öğrenmeye müsait bir yapıya sokmak doğru olacaktır. Bu sayede emeğin maksimum verimlilikte kullanılması mümkün olacaktır. Bunun için beşeri sermayenin eğitim ile yetkinleştirilmesi ve sosyal ve kültürel faaliyetlerle tatmin edilmesi gerekmektedir. Teknoloji ve eğitime ilave olarak doğal kaynaklar konusunda zenginlik ülke kalkınmasına önemli düzeyde etki edecek bir değişkendir. Bunu azaltmak yahut arttırmak mümkün olmamakla birlikte doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi, buna dönük planlama politikalarının izlenmesi şarttır. Ayrıca planlı bir şekilde yapılan Ar-Ge çalışmaları sayesinde gelecekte ortaya çıkacak bir piyasaya öncülük etmek mümkün olacaktır. Fiziki sermayenin kalitesi kalkınma için itici güçlerden bir tanesidir. Buna göre üretim süreci boyunca kullanılan ve yine insanlarca üretilmiş olan ürünlerin bütününe sermaye denilmektedir. İnsan eliyle oluşturulması özelliği ile doğal kaynaklardan ayrılan fiziki sermayeye yapılan yatırımlar ve geliştirme çabaları verimliliği ve dolayısıyla kalkınmayı artırıcı bir etkiye sahiptir.

GSMH ülke vatandaşları tarafından üretim faktörleri kullanılarak, belirli bir dönemde, kendi ülkelerinde veya başka herhangi bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin parasal değerleri toplamı olarak ifade edilirken, bu toplamın ülkenin toplam nüfusuna bölünmesi ile kişi başına düşen GSMH elde edilir. Kalkınmanın tabana yayılması için belirli dönemde elde edilen gelirin toplumun farklı grupları arasında adaletli bir şekilde paylaşılması gerekmektedir. Ülke içindeki farklı sınıfların veya farklı bölgelerin nihai çıktıdan sahip oldukları pay, kalkınmanın toplumda adaletli bir şekilde dağıldığının bir göstergesidir. Ekonomide elde edilen gelirin dağılımı eşit ve sürdürülebilir bir kalkınmanın önemli bir koşuldur. Kalkınma gerçekleşmesi için geçen zaman nesiller arasında da bir adalet sorunu

oluşturabilmektedir. Tasarruf yoğun dönem içerisinde yaşam koşullarında ve gelirlerinde iyileşme olmamasına rağmen kalkınmanın en önemli aktörleri ilkin tasarruf eden nesildir. Bu nesil tasarrufları ile fiziki sermayede bir iyileştirme sağlamamış olsaydı, gerçekten bir kalkınmadan söz etmek mümkün olmazdı. Buna göre kalkınmanın zamansal bir etkisi de bulunmaktadır. Elde edilen gelirden tasarruf edilen kısım, o anki tüketim imkanları ve hayat kalitesini düşürmektedir. Buna karşın tasarruf edilen miktarın yatırımlara aktarıldığı durumda gelecekte üretim olanaklarında bir artış beklenmelidir. Bu ise gelecekte elde edilecek gelirin artması ve gelecekteki insanların geçmişteki insanların tasarruflarının etkisi ise daha iyi hayat koşullarına ve tüketim imkanlarına sahip olması sonucunu doğuracaktır.

Eski dönemlerden bu yana nüfusun kalkınma üzerinde etkileri tartışılan bir konu olmuştur. Nüfusun sayıca ve nitelik olarak artması işgücü kalitesini, kaynakların dağılımını ve yatırımların niteliğini de olumlu yönde etkilemektedir. Nüfus artışının değerlendirilmesi gelişmiş ülkelerde az gelişmiş ülkelere göre farklılık göstermektedir.

Gelişmiş ülkelerde nüfus, gelir, eğitim ve sağlık koşullarındaki iyileşmeyle doğru orantılı bir şekilde değişim gösterirken, az gelişmiş ülkelerde durum aynı şekilde değildir. Az gelişmiş ülkelerin nüfusu, doğum oranlarındaki artışlar, ölüm oranlarında veya salgın hastalıklardaki düşüşler sayesinde sayıca artmaktadır. Bunun yanında eğitim seviyesinde, gelir düzeyinde, sağlık koşullarında aynı oranda bir artış gözlemlenmemektedir. Buna göre az gelişmiş ülkelerde nüfus artışının kalkınma üzerinde negatif bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Kalkınmışlık durumu ülkeler arasında bir sınıflamaya yardımcı olabildiği gibi, belirli ülkenin içerisindeki farklı bölgeler arasında da bir sınıflama yapılması sonucunu doğurmaktadır. Ülke içerisinde birbirinden farklı gelir seviyelerine, yaşam koşullarına, eğitim seviyelerine, kültürel olanaklara, alt yapı olanaklarına sahip yerleşim alanlarının bulunması, kalkınmanın temel hedefinin gerçekleşmediğini göstermektedir.

Ülke yurttaşları arasında eşitliğin sağlanması yöneticilerin sağlamaları gereken bir hedeftir. Ülkede adaletli bir kalkınmanın sağlanabilmesi için ekonomik bölgelerin sınıflamasında üçlü bir ayırım yapılmaktadır. Buna göre bölgeler; homojen, polarize ve plan bölgeleri olarak ayrılmaktadır. Homojen bölgeler, fiziksel, ekonomik ve sosyal özelliklerine göre ayrılan bölgelerdir. Bu tarz bölgeler genellikle

az gelişmiş bölgelerdir. Polarize bölgeler fonksiyonel iş ilişkilerinin kurulduğu ve kendi çevresinde bir özek haline gelmiş olan bölgelerdir. Bu bölgelerde özek haline gelmiş olan yerleşimin çevresindeki yerleşimler üzerinde doğal bir avantajı bulunmaktadır. plan bölgeleri ise bölgesel kalkınmışlık farklarının minimize edilmesi için merkezi idare veya yerel yönetimler tarafından uygulanan politikalar kapsamında oluşan bölgelerdir. Ulusal çapta var kalkınma planları ile uyumlu hazırlanan bölgesel kalkınma planlarının uygulama alanlarıdır. Plan bölgelerinde var olan sosyo-ekonomik geri kalmışlık hedef sektörler seçilerek daha iyi seviyeye çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Bölgesel kalkınmada temel ilkelere bir tanesi sosyal fayda ilkesidir. Ekonomik bir faaliyet yürüten sermaye sahibinin amacı kendi karını maksimize etmek iken, bölgesel bir kalkınma planlaması içerisinde bu amaca koşut bir başka amaca da gereksinim vardır, toplumun faydası. Bu açıdan bölgesel kalkınma planları yapılırken sermaye sahibinin amacı olan kendi faydası ile toplumsal faydayı birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Bazı durumlarda yatırımcının faydasına olmamasına karşın sosyal bir fayda öngörülmesinde dolayı yatırım faaliyetleri yapılmak zorunda kalılabilmektedir. Örneğin büyük alt yapı yatırımları gerektiren yatırım alanları için yeterli sermayesi olmadığından girişimcinin yatırım yapmadığı alanlarda devlet sübvansiyonları ile yatırım teşvik edilmektedir. Bu uygulamaların amacı bölgesel kalkınma politikaları sayesinde ülke içerisinde geri kalmış bölgelerin gelişmesini sağlamaktır.

Bölgesel kalkınma için önemli etkenlerden bir tanesi de ekonomik birimler ile halkın ortak bir amaç etrafında hareket edebilmesidir. Kalkınma planlarının uygulanmasında halkın demokratik yollarla katılımının önemi büyüktür. Halkın karar alma süreçlerine katılması, özel, kamu sektörü ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile vatandaşların katılımını ön plana çıkarmaktadır. Alınan ekonomik kararın doğrudan muhatabı olan yurttaşlar, süreç içerisinde birer paydaş olarak bulunarak yerel düzeyde politika oluşturulması ve yürütülmesinde söz sahibi olmaktadır.

Kalkınma kimi zaman en uygun şartları taşıyan bölgede kendiliğinden gelişirken kimi zaman da ulusal ve bölgesel planlar çerçevesinde dışsal etkilerle de gerçekleştirilebilmektedir. İstihdam olanakları oluşturmak için bazı bölgeler seçilmekte, bazı bölgeler ise tarımsal üretim merkezleri olarak planlanmaktadır. Belirli sektörlerin odak noktası olarak planlanan bölgeler oluşturulması bölgesel

kalkınmanın planlı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Müdahale ile oluşan sektörler ve yan sektörlerin oluşumu, çevre bölgelere katkıları nedeniyle oluşan çarpan etkisinden de faydalanılmaktadır. Bu sayede yalnız hedeflenen bölgede değil çevre bölgelerde de, yalnız hedeflenen sektör değil yan sektörler de hızla gelişmektedir.

Bölgesel kalkınmayı sağlamak için kullanılan bazı araçlar bulunmaktadır, bunlar; bölgesel Planlama, kamu yatırımlarının gerçekleşmesi, teşvik uygulamaları ve sorunlara hızlı ve etkili çözüm getiren bir yönetim anlayışıdır.

Bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir olması için önemli şartlardan biri ekonomiye dair üretilen bilgilerin takip edilmesi ve sistem içerisinde kullanılabilmesidir. Bu sayede oluşan yeni bilginin yarattığı teknik avantajdan faydalanılmış olacak ve aynı zamanda ortaya koyacağı verimlilik artışından da mahrum kalınmamış olunacaktır. Bunun yanında bilgiyi üretmek ve üretilen bilgiden verimlilik artışı elde etmek ilerleyen dönemlerde rekabet gücünün kaybedilmemesine yardımcı olacaktır. Bu sayede sürdürülebilir bölgesel kalkınma üretilen yeni bilgi ve fikirlerden hareketle ekonomik fayda yaratma süreci olan inovasyon sayesinde mümkün olmaktadır.

Kalkınma literatürüne ilişkin temel görüşlerin ortaya çıkışı klasik iktisadi görüşler ile birlikte olsa da kalkınmanın önem kazanması son yüzyılda yaşanan savaşlar ve yıkımların ardından ekonomilerin toparlanması sürecine rastlamaktadır. Kavram olarak literatüre yeni girmesine rağmen kalkınmaya dair merkantilistlerin, fizyokratların ve klasik iktisat okulu gibi yaklaşımların önemli görüşleri bulunmaktadır.

Bölgesel kalkınmaya dair kuramlar içerisinde dikkat çekici olanlardan bir tanesi Rostow'un teorisidir. Rostow'a göre toplumlar, kalkınma süreci içerisinde istisnasız beş aşamadan geçmektedirler. Buna göre tarihsel süreçte her toplumun, geleneksel toplum, hazırlık aşamasındaki toplum, kalkış aşamasındaki toplum, iktisadi olgunlaşma yolundaki toplum ve kitle tüketimi çağındaki toplum aşamalarından geçerek, kalkınmasını tamamlayacağını belirtilmektedir.

Kalkınmanın yerel yönetimlerin faaliyetleri ile ilişkisinin olup olmadığı konusu incelemeye muhtaç bir konudur. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimden farkı ve literatürde ve uygulamada yerel yönetimlerin etkilerinin ne olduğu tartışmalıdır.

Yerel yönetimler sınırlanmış bir coğrafyada yaşayan bir yerel topluluğun mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için kurulurlar. Yerel yönetimlerin karar organları yerel yönetim birimi sakinleri tarafından belirlenir. Aynı zamanda yerel yönetimler kanunlar tarafından ortaya koyulan yetkilere ve görevlere sahip, kendine has geliri olan, özel bütçesi ve personel yapısı olan kamu tüzel kişilikleridir.

Yerel yönetimler hem birer idari yönetim birimi hem de birer ekonomik yönetim birimidir. Bu açıdan merkezi yönetimden tek farkları kanunla sınırlanmış görev alanlarıdır. Yaptıkları görevlerin ekonomik etki açısından merkezi yönetimin hizmet ve görevleri arasında fark bulunmamaktadır. Bunun haricinde yerel yönetimler merkezi yönetimin sahip olduğu yetkilerin birçoğuna sahiptirler.

Türkiye’de var olan yerel yönetim birimleri İl Özel İdaresi, Belediye ve Köy olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur. İl Özel İdareleri yarı merkezi yarı yerel yönetim organı olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında yerel yönetim organlarının görev ve hizmetlerinin yerel düzeyde ekonomi üzerinde doğrudan bir etki doğurduğu anlaşılmaktadır. İl özel idarelerinin görevleri arasında ekonomi ve kalkınmayla doğrudan ilişkili olanları, yol, kanalizasyon, su gibi altyapı yatırımlarının yapılması ve mikro kredi uygulaması ile yerel girişimcilerin teşvik edilmesi sayılabilir. Ayrıca eğitim kurumları kurulması, çocuk yuvaları oluşturulması, kentin çevre düzeni ve imarı, tarım ve sanayiye ilişkin görev ve yetkiler gibi temel düzeyde ekonomik görev ve yetkileri bulunmaktadır.

Belediyelerin ekonomiye ve bölgesel kalkınmaya dönük görev ve yetkilerinden bazıları ise kentsel altyapının geliştirilmesi, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi, meslek ve beceri kazandırma kursları açılması, konut, park ve yeşil alan gibi hizmet alanlarıdır.

Literatüre göre kabul edilen kent tanımına uygun olan yerleşimlerde hem toplumun ekonomik hem de sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde altyapı, iletişim, ulaşım, konut, sağlıklı çevresel donatılar ve benzeri hizmetlerin daha önce belirlenmiş olan değerlerin üzerinde bir seviyede olması kentsel yaşamın kalitesini yükseltecek önemli bir kriterdir.

Yerel yönetimlerin yukarıda bahsedilen hizmetleri sunarken ekonomik ve idari açıdan bağımsız kararlar alabilmesi sunulan hizmetlerin etkinliğini arttırıcı bir unsurdur. Özerklik yerel yönetim sakinlerinin, kendi seçtikleri karar ve yürütüm organları eliyle, yerel veya bölgesel çaptaki ihtiyaçlarını merkezi yönetimin

yönlendirmesi veya müdahalesi olmadan yerine getirmesi ve hizmetlerin yürütümü için kendine has mali kaynaklara sahip olmasıdır. Bu şekilde örgütlenmiş bir yönetim anlayışı hem hizmetleri en maliyetle yürütecek hem de bölgenin ihtiyaçlarını en doğru ve verimli şekilde tespit edip doğru planlamalar yapabilecektir.

Mali özerklik, yerel yönetimlerin yürüttüğü iş ve işlemler için kendi mali kaynaklarına sahip olmasıdır. Egemenlik kavramının bir yansıması olan vergilendirmeye yetkili olan yapı parlamentodur. Bunun yanında yerel yönetimlerin, yerel özerklikten ileri gelen vergilendirmeye dair kullandığı bazı temel yetkileri de vardır. Yerel yönetimler kendi görevleri için mali kaynak olarak gelir kaynakları arasında bulunan harç ve vergi gibi kaynakları kullanabilmektedir.

Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki akçal konularda bölüşümün makul, adil ve rasyonel bir şekilde düzenlenmesi, yerel yönetim hizmetlerinin istendik düzeyde ve yerel kalkınmışlık göstergelerini üst seviyeye çıkaracak şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Kamu gelirlerinin tamamının merkezi yönetim tarafından toplandıktan sonra yerel yönetimlere tasnif edilmesi yerel yönetimlerin bağımsız karar alabilmesine ve özerklik özelliğine zarar vermektedir. Hizmetlerin sunumunda verimliliğin sağlanabilmesi için gelirler yerel ve merkezi yönetim arasından tasnif edilmelidir. Aksi taktirde hizmetlerin sunumunda eksiklik ve yetki karmaşası ortaya çıkacaktır.

Yerel yönetimlerin bölgesel bazda ekonominin bir aktörü olması sonucunda gördükleri bütün hizmetlerin doğrudan veya dolaylı etkilerinin önemi anlaşılmaktadır. Belediyelerin merkezi yönetimin haricinde kent ekonomi ve ticaretinin geliştirilmesine ilişkin görevlerinin daha etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Bunun için belediyelerin etkinlik alanlarının da kalkınmaya dönük bir şekilde planlaması doğru olacaktır. Belediyelerin ekonomik alanda yerel kalkınmaya etki edebilecek etkinlik alanları önemli düzeylere ulaşmaktadır. Alt yapı hizmetlerini uygun şekilde sağlayarak bölgenin kent içi ulaşım, yollar, suya erişimini üst seviyelere çıkarmak belediyenin önemli görevlerindendir. Bunun yanında yatırım için cazibesini arttırmak suretiyle bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmalı, yatırımcıların cesaretlendirilmesi suretiyle istihdam yaratıcı tedbirler uygulamalıdır. Ayrıca uzun vadeye yayılmış bir kalkınma planı içerisinde bölge ekonomisini olumlu etkileyecek şekilde tedbirler uygulamalıdır. belediyeler insan unsurunun sosyal sermaye açısından gelişimine katkıda bulunmalıdır.

Yerel yönetimler yerel girişimciliği teşvik ederek aynı zamanda yerel işbirakleri aracılığıyla bölgesel istihdam oranlarında önemli artışlar sağlanabilmektedirler. Bunun yanında konut arzını düzenli ve sürdürülebilir bir planlama dahilinde sağlayarak kentin insanlar için yaşanılabilir bir çevreye sahip olması önemli görevlerindendir. Planlı kalkınan bir kent içerisinde konutlar etrafında sosyal donatı alanlarının bulunması, sağlık ve eğitim kurumlarının doğru konumlandırılması önemlidir. Kentin insanlar için yaşanılabilir bir yer haline gelmesi, kaliteli bir hayat sunulması sonucunda sermayedarların yatırım yapma konusunda teşvik edileceği unutulmamalıdır. Yerel yönetim birimi tarafından doğru planlanmış ve uygulanmış alt yapı yatırımları, kentin uzun vadeli kalkınması için önemli bir itici güç olacaktır.

Yerel yöneticilerle yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen verilere göre, yerel yönetimlerde seçimle veya atanarak iş başına gelen görevlilerin, idari ve mali özerklik kavramlarına yüklenenmiş olan politik anlamın, kalkınma konusundaki fikirlerini etkilediği anlaşılmaktadır. Kavrama yüklenmiş olan politik anlam dışarıda tutularak düşünüldüğünde yerel yönetimlerin kaynaklarının nasıl harcanağı konusunda planlama yapabilmesine dair bütün katılımcıların aynı fikirde olduğu anlaşılmaktadır. Görüşmeler sonucunda yerel yönetimlerin vergilendirmeye dair yetkilerle güçlendirilmesinin kalkınma ile ilişkisi konusunda pozitif sonuç elde edilememiştir. Yerel yöneticilerin bazılarına göre; hali hazırda yerel yönetimlerin kaynaklarının merkezi idare tarafından aktarılmasının olumlu sonuçlarından biri olarak, yerel nitelikteki vergilerin bir kısmının yerel yönetimler tarafından toplanması halinde, toplanan vergi miktarının ve dolayısıyla yerel yönetim biriminin gelirlerinin popülizm ve kayırmacılık sebebiyle düşeceği belirtilmiştir.

KAYNAKLAR

- Acs, Z., Desai, S., & Hessels, J. (2008). Entrepreneurship, Economic Development and Institutions. *Small Bus Econ*, 219-234.
- Apaydın, F. (2013). *Büyümenin Ekonomipolitiği: Türkiye Örneği*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arıkboğa, Ü. (2004). *Yönetimler Arası Mali İlişkiler*. İstanbul: Yaylacık Matbası.
- Arslan, G. E. (2013). Ekonomik Büyüme Kalkınma ve Gelir Dağılımı. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2), 45-52.
- Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı*. (2019, Haziran 9). Türkiye Barolar Birliği: http://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa_Yerel_Yonetimler_ozerklik_Sarti.pdf adresinden alındı
- Bahar, O. (2007). Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açıdan Yeri Ve Önemi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(19).
- Bahar, O., & Bozkurt, K. (2010). Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizm-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 255-265.
- Baykal, B. (2007). *İnovasyon ve Sürdülebilir Kalkınma İlişkisi: Türkiye*. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bayraktutan, Y. (1992). Kalkınma ve Altyapı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(3).
- Berber, M. (2011). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Bıçkı, D., & Sobacı, M. (2011). Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime: Post Fordizm Bağlamında Yerel Yönetimleri Anlamak. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 219-233.
- Boratav, K. (1980). *100 Soruda Gelir Dağılımı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Can, Y., & Karataş, A. (2007). Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü ve Mikro Finansman:Muğla İli Örneği. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özerl Sayısı*, 251-261.
- Canpolat, N. (2000). Türkiye'de Beşeri Sermaye Birikimi ve Ekonomik Büyüme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 265-281.
- Cenikli, E. (2010). *Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Vergilendirme Yetkisi Küreselleşme ve Yerelleşme Bağlamında Bir İnceleme*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Coleman, J. (1994). *Foundations Of Social Theory*. London: Belknap Press.

- Çakallı, M. (2012). *Kentsel Yenilemede Bir Araç Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri ve İlgili İdari Yargı Kararları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çolak, M. (2010). Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 11(3), 109-125.
- Daşdemir, A. (2008). *AB Üyesi Ülkelerde Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi*. İzmir: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirkaya, Y. (2010). Avrupa Birliği'nin Yerel Kamu Şirketleri Stratejisi: Türkiye'de Hukuki Yapı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Uygulamaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 420-444.
- Dinler, Z. (2001a). *Bölgesel İktisat*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Dinler, Z. (2001b). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Doğan, C., & Öcal, N. (2007). *Yeni İktisat Politikaları ve Yenilik İktisadına Eleştirel Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Doğan, S., & Yıldız, Z. (2007). Bölgesel Kalkınma, Turizm İlişkisi Ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 147-180.
- Dönmez, M. (2006). Belediyelerin Borçlanmaları Üzerine Bir İnceleme. *İller ve Belediyeler*, 648-652.
- Durukan, T. (2005). *Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Egeli, H., & Diril, F. (2012). Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Vergilendirme Yetkisi. *Sayıştay Dergisi*(84), 25-44.
- Elmacı, S. (2017). Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Açısından Erbaa Hayvan Pazarı. *Turkish Studies*, 21(12), 243-264.
- Eraydın, A. (2004). Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, 1, s. 126-146. Denizli.
- Erbay, E. R., & Özden, M. (2013). İktisadi Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Yaklaşım. *Hatay Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri*, 3.
- Erdoğan, S., & Şerif, C. (2016). İktisadi Büyüme ve Araştırma&Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları Üzerine Teorik Bir İnceleme. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 29-44.
- Erençin, A. (2006). Belediye Görevleri Üzerine Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 1(15), 17-29.

- Eryılmaz, B. (2000). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Falay, N. (1995, Eylül). 1980 Sonrasında Yerel Yönetimlerin Finansman Açığı Sorunu ve Türkiye. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 4(5), 13-24.
- Geray, C. (1998). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler. *Türk İdare Dergisi*(421), 323-346.
- Gökalp, M. F., & Baldemir, E. (2006). Kurumsal Yapı ve Ekonomik Büyüme ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 214.
- Göküş, M., Özdemiray, S. M., & Göksel, Z. S. (2013). Bölgesel Kalkınmada Kadın Girişimciğinin Önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(29), 87-97.
- Göymen, K. (2019, 05 25). *Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler*. <http://research.sabanciuniv.edu/1427/1/KorelGoymen.pdf> adresinden alındı
- Güler, B. A. (1997). Yerel Yönetimler ve Dış Borçlanma. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 6(2), 20-30.
- Gündüzöz, İ. (2012). *Belediye Ekonomisi: Belediyelerin Ekonomideki Yeri ve Önemi*. Ankara: Karaca Ofset.
- Güner, A. (2006). Yönetimler Arası Gelir Bölüşümü: Temel İlke ve Uygulamalar. A. Güner, & S. Yılmaz içinde, *Mali Yerelleşme Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar* (s. 63). İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Güneş, H. H. (2009). İktisat Tarihi Açısından Nüfus Teorileri ve Politikaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 129.
- Gürak, H. (2006). *Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi* (1 b.). İstanbul: Ekin Basım Yayın.
- Han, E., & Kaya, A. A. (2006). *Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika* (5 b.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hiç, M. (1994). *Büyüme ve Gelişme Ekonomisi* (2 b.). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Himsworth, C. (2007). Yerel Yönetimlerin Özerkliğine İlişkin İlkelere Uyumun İzlenmesi. A. Mengi içinde, *Yerellik ve Politika* (s. 276). İstanbul: İmge.
- Ildırar, M. (2004). *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri* (1 b.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İlhan, İ. (2013, Mart). Türkiye'de Belediyeler ve Şirketleri Arasındaki İhale İlişkileri Üzerine Bir Araştırma. *Sayıştay Dergisi*(88), 5-25.
- Kalabalık, H. (2005). *Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırmalı Yerel Yönetim Hukuku* (3 b.). Ankara: Seçkin.
- Kalça, A., & Atasoy, Y. (2008). Ekonomik Büyüme Aracı Olarak Bilgi Yayılımları ve İnovasyon. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 3(2), 95-106.

- Karagül, M. (2003). Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 3(5), 79-90.
- Kaya, E. (2008). *Modern Kent Yönetimi I* (3 b.). 2008: Okutan Yayıncılık.
- Kaynak, M. (2011). *Kalkınma İktisadı* (4 b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Keleş, R. (2000). *Yerinden Yönetim ve Siyaset* (10 b.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kılınç Savrul, B. (2012). *Bölgesel Kalkınma Teorileri ve Politikaları: Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KOSGEB Resmi İnternet Sayfası. (2019, 08 20). Uygulamalı Girişimcilik Eğitim Duyuruları: <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/baglanti/ugeliste?IID=6> adresinden alındı
- Mengi, A., & Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme: Avrupa Birliği Ve Türkiye Örneği*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2019). mevzuat.gov.tr: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2019, Mayıs 7). www.mevzuat.gov.tr: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf> adresinden alındı
- Muratoğlu, T. (2011). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türk Hukuku. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, LXIX(1), 737-776.
- Mutlu, M. (2010). *Mahalli İdarelerin Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkileri: Belediyeler Örneği*. Bursa: Uludağ Üniversitesi S.B.E. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özbudun, E. (2008). *Türk Anayasa Hukuku* (9 b.). Ankara: Yetkin.
- Özdemir, G. (2011). Belediye İktisadi Teşebbüslerinin Kuruluş Amacı, Hukuki Dayanakları ve Güncel Durum. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 11(21), 473-498.
- Özsağır, A. (2008). Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*(14), 11.
- Özsoy, C. (2012). *Kalkınma Ekonomisinin Anlam ve İçeriği Kalkınma Teorileri İktisadi Kalkınma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, N., & Fitöz, E. (2009). Türkiye'de Konut Piyasası'nın Belirleyicileri Ampirik Bir Uygulama. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 21-46.
- Pehlivan, M. S. (2009). *Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği*. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

- Pepe, M. (2013). *Büyükşehir Belediyelerinin Spor Hizmetleri Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneği*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi: Afyonkarahisar.
- Rostow, W. W. (1999). *İktisadi Gelişmenin Merhaleleri*. (E. Güngör, Çev.) İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Savaş, V. (1986). *Kalkınma Ekonomisi*. İstanbul: Beta.
- Söylemez, A. (2013). Yerel Yönetimler ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(26), 393-423.
- Şahinbey Belediyesi*. (2019, 08 20).
<https://www.sahinbey.bel.tr/duyuru/1/757/girisimcilik-kursu-basvuru-formu>
adresinden alındı
- Şan, M. (2005). *Kalkınma Planlamasında Bilgi Yönetimi ve DPT İçin Kurumsal Bilgi Politikası Modeli*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı(Yayın no: 2687).
- Şengül, M. (2002). Çevre Yönetimine Halk Katılımı Yolu Olarak Belediye Yönetimine Halk Katılımı. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11(2), 25-40.
- Şenses, F. (2001). *Kalkınma İktisadi Yükselişi ve Gerilemesi* (2 b.). (S. Öztürk, Çev.) İstanbul: İletişim yayınları.
- Şimşek, M., & Kadılar, C. (2010). Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 115-140.
- Taban, S., & Kar, M. (2005). *İktisadi Kalkınmada Sosyal Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Taştekin, A. (2007). *Avrupa Birliği'nde Bölgeselleşme Politikaları ve Türkiye'de Bölgesel Stratejiler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Tekin, A. (2011). Küreselleşen Dünyada Bölgesel Kalkınma Dinamikleri, Kamu Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(30), 37-48.
- Tiryaki, R. (2002). Bağımsız İdari Kurum Olarak RTÜK. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 51(4), 169-205.
- Tolunay, A., & Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*(2), 116-117.
- Tortop, N. (1999). *Mahalli İdareler* (6 b.). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Türk Dil Kurum*. (2019, Nisan 19). T.C. ATATÜRK KÜLTÜR DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BELED%C4%B0YE
adresinden alındı

- Tüylüoğlu, Ş., & Çeştepe, H. (2004). Kalkınma Teorilerinin Temelleri ve Gelişimi. S. Taban, & M. Kar içinde, *Kalkınma Ekonomisi ve Seçme Konular*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Ulusoy, A., & Akdemir, T. (2014). *Mahalli İdareler* (9 b.). Ankara.
- Uygun, O. (1996). *Federal Devlet*. İstanbul: Çınar Yayınlar.
- Uysal, Y. (2019, Mart 13). *Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye'de Gelir Dağılımın Düzenlenmesine Yönelik Öneriler*. Açık Erişim Dokuz Eylül Üniversitesi:
<http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/5482/9.2%2520uysal.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı
- Ünlü, A. İ. (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde kalkınma ajansı bağlamında bölgesel kalkınma politikalarının gelişimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünsal, E. M. (2003). *Makro İktisat* (Genişletilmiş 5. Baskı b.). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Yavilioğlu, C. (2002a). Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri(Eleştirel Bir Yaklaşım). *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 49-70.
- Yavilioğlu, C. (2002b). Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 57-59.
- Yaylalı, M., & Lebe, F. (2011). Beşeri Sermaye İle İktisadi Sermaye Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XXX(I), 23-51.
- Yumuşak, İ. G. (2008). Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiye'nin Beşeri Sermaye Potansiyeli. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(55), 3-48.
- Yurdakul, N. B., Dinçer, M. K., & Coşkun, G. (2011). Belediyelerde Halkla İlişkiler Yönetimi: İzmir İli Belediyelerine Yönelik Bir Araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 198-229.
- Zwan, P., Verheul, I., Thurik, R., & Grilo, I. (2012). Explaining Preferences and Actual Involvement in Self-employment: Gender and The Entrepreneurial Personality. *Journal Of Economic Psychology*, 33(2), 325-341.

ÖZGEÇMİŞ

M. Yusuf Cinkara 1985 yılında Osmaniye’de doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nden 2009 yılında mezun oldu. Lisans derecesini aldıktan sonra 2 yıl süreyle çeşitli kamu kurumlarında çalıştı. M. Yusuf Cinkara, 2013 yılından beri Gaziantep Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

VITAE

M. Yusuf Cinkara He was born in Osmaniye in 1985. He graduated from Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Political Science at Ankara University, in 2009. After receiving his bachelor's degree, he worked in various public institutions for 2 years. He has been working as a lecturer at Gaziantep University since 2013.